

Pomník na Čelcu.

Wot *Žarina*.

Srjedza Bórka, Wownjowa*)
Steji stary kamjeń,
Do njoh' mlynska sekera —
Wudypany znamjeń.

Pokhmurjene kopřiwy
Dokoł wokoł steja,
Šćudrawe so šipkowcy
K njemu přituleja.

Holiča, hdyž nimo du,
Čezke duše maja,
Sebi wo tym pomniku
Zrudne zaspěwaja.

Z rjanym mlynskim dobra bě
Malsčan mlynkec džěwka,**)
Luba rjana přeze wšě,
Połna miłoh' směwka.

Na konjoch tam braškojo
Zjězdžowachu wo nju;
„Džiće!“ rjekny Milatko,
„Mlynskemu so klonju!“

Stary mlynk so krěnješe:
„Zdaj so lisy-slěpca!
Pak éi zemjan přijědže,
Abo kepa čěpca!“

Panik štyripřahaty
Kiprich, sušinc blědy,
Na toh' mjelca žehrawy
Wotwarješe bědy.

Radu wón a njemdry nan
Wulahnuštaj jěru;
Milka a jej Milowan
Ročeštaj sej swěru.

Panik zwrěska staremu:
„Njewočaknu k dalšom'!“
Z teho stary k mlynskemu
Přiwači so z falšom.

„Jeli so nam pokažeš
Přemo druhich nošeš,
Mlyn a holčku dobudžeš,
Był tež hoły prošeš.“

„Z jenym hronom donjes to
Na Čelc kórc mi brochu;
Abo pasaj břemješko
A so měj mi z prochu!“

„W mlyńcy sam sej zazběhńši
Kroč bjez wodychnjenja;
Tórm hejz' zhladnješ Budyski,
Sy nam nawoženja!“

*) Wownjow, nie Hownjow, kaž so wopak praji; němske z vokalom započace „Oehna“ pokazuje na staroserbske Oownjow. Přidych „W“ pak je před „o“ bóle po wašnju hornjoserbskeje ryče. (Tehorunja dyrbi so Wunjow m. Hunjow pisać.) Korjeń Wownjowa je najskerje adjektivna twórba starosłowjanskeho slowa **ORHNŦ** (boran).

***) Džěwka = dżowka.

„,,Radšo džens hač nazajtra!“
 Rychtly młodzenc džeše;
 Ale broza styskniwa
 Milcy w duši ržeše.

Zajtra młodzenc njeseše,
 Zhibowaše ščežku;
 Za nim wćipni swědkowje,
 Nan při falšnym knježku.

Mjez sobu taj mikajcy
 Zeleštaj přez zuby.
 „Čert by tola wěrił to!“
 Wrěsknje panik hruby.

Přešoł hólc je runinu
 Na smjeré pótny wbohi,
 Na Čělc horje na horu
 Staja mučne nohi.

Pomału dže, pomałku,
 Ale dale kroči;
 Dowěrjenje z nadžiju
 Jemu hlada z woči.

Poł je Čělca dostupał,
 Daloko wjac nima —
 Što je knježk do mysli wzał?
 Što za nožom přima?

Młynski wokoł bjedrow je
 Z pasom wopasany —
 Knježk tón pas mu přerěznuje —
 Padnje młodzenc rjany.

Někotre šće kročele
 A by widžił město —
 Womora joh' zajimnje,
 Smjeré ma jeho wěstoh'.

Hdžež tón kamjeń widziće
 K zrudnom' wopomnjenju,
 Milka sydała tam je
 Želo nawoženju.

Khodžiła čas žiwjenja
 Žarowařka běła,
 Samotnica wostała,
 Hač je smjeré ju měła.

Bohač Balak a tři jandželjo.

Po južno-serbskim přeložil Žarin.

Bóh knjez junu džeše sam,
 džeše to k třom jandželam:

„Jandželjo wy moji tři,
 njebjescy wójwodojo!
 Stpiwši dele na zemju
 wzmiće suchu kloninu,
 sćinće sebi huslički,
 čehńće z nimi po swěci
 jako pčolki přez kwětki,
 hač na zakhad daloko.
 Wšě te města wobhońće,
 kajka we nich wěra je,
 hač mje znaja za knjeza,
 bože mjeno swjatosća!“

Stpichu jandželjo či tři
 na zeń z raja njebjeskoh',
 suchoh' klona wubrawši
 zhotowachu huslički,
 přečahachu wulki swět,
 jako pčolki du na měd,
 z wrotow boha wjeřšneho
 hač na zakhad daloko,
 wobhonichu města wšě,
 kajka we nich wěra bě.
 Wšitkón narod na swěće
 wjeřšnoh' knjeza khwaleše.

Jandželkow ta trojica
 přińdže k domej Balaka,

k bohačkej tom' přindžechu
runje swjatu njedželu.
Před durjemi stejachu
njedžełe haj poloju.
Nohi běchu wustate
přez to dolhe stejenje,
a po dolhim hudženju
jich tež ruki bolachu,
a te pysko Balaka
zakhadžeše bjez kónca.

Poslez durje wotwjerši
horda pani wustupi,
džowki před njej stupaju,
služownicy za njej du,
na hłowje ta hordžica
zmahowate pjera ma,
njese prosta stupajcy
čorny wosušk spaleny.
Pjatk bě huska walana,
sobotu do pjecy šla,
njedž'lu wzata z popjeta.
Tu jim pani Wórša da.
Z mišej ruku njeskići,
z nohu kopny do huski.
„Wzmiće, slěpcy prošeřscy!
kajkoh' maće knjeza wy, —
kiž tež čeledž nježiwi
a was sćełe po khlěbi?
Ja mam knjeza hinajkoh'
kiž mi dawa slěboro,
haj zo móžu stajić ja
statok sebi ze złota!“

Jandželjo duž wotšedši
nańdu wonkach na pastwi
Balakowoh' wotročka,
dobroh' pěknoh' Ščěpana.
„Na bože dla poskić nam
malinku tym khudžinkam.“

Ščěpan so jim poklonši
na to lubje wotmłowi:
„Boži pósli, bratřa, hlej,
nič, nič moje njej',

dyžli jehnjo jeničke,
a tež te mi wzate je.
Džesać lětow slůžu ja
pola knjeza Balaka,
a za poľne džesać lět
dať to jehnjo mi je nětk.
Mloka sebi naprošo
kublať sym to jehnjatko,
nětko wone najlubše
mi ze wšeho stadla je.
Lubje rad bych wam je dať,
paduch pak je mi je wzať!“

Džachu tři či jandželjo:
„Džak měj, pěkný Ščěpanko!
Dušne słowa w erće maš,
luby bratřiko ty naš.
Hejz' kaž ert maš wutrobu,
jehnjo zas b'dže bórzy tu!“

Ščěpan hladnu zady so:
hej! tu by to jehnjatko,
z wjeselene přiběhni
Ščěpanej so přituli.
Wón sej na ruku je wza
a je lubje wokoša,
jandželam je poskići:
„Wzmiće, boži posoli!
Za was njech to mižo je.
W njebju na mnje pospomúće!“

Džachu tři či jandželjo:
„Džak měj, pěkný Ščěpano!“
Sobu wzawši wowčičku
wotsal čicho čehnichu,
wróčichu do njebja so,
stupichu před wjeřšneho,
powjedaći ze swěru,
što na swěće zhonichu.

Knjez to wě wšo do drobna,
lěpje hač mu powjedza,
a jim takle přiruči:
„Moji lubi posoli,

hnydom zlečće na zemju
 k Balakowom' statoku,
 kińće jězor hłuboki
 na njón, zo so zanuri.
 Zhrabnuwši tu hordžicu
 kamjeń zwježće za šiju,
 čerta připasajće ji,
 zo ju nihdy njepušći,
 njech z njej jězdzi přez helu,
 přez tu lužu šwablowu,
 kaž na čolmje po morju!“

Dwaj staršej spěwaj k česći serbskich spisowarjow.

Zdžělił *K. A. Jenč.*

Koždy zdžělany narod česći svojich sławnych mužow, kiž su so za jeho duchowne abo čelne pozběhjenje starali. Tak česćimy tež my Serbja našich prjedownikow, kiž su bjez našim małym narodom „k Božej česći a Serbam k zbožu a k wužitku“ skutkowali. Tajke česćenje našich zaslužbných heroow njepiše pak so pola nas hakle wot wčera abo džensa sem, tež nic hakle wot teho časa sem, zo je so zaso wjacy za Serbowstwo skutkowač započalo. Ně, tež hižom ěi, kiž su tu prjedy nas byli, su do zady hladali a khwalili tych, kiž su hdy w zańdženym času Serbow derjehiće na wutrobje nošo za nich džělali a pisali. K wopokazmu za to zdžělmy z tutym dwaj spěwaj, kiž wobaj khwalbu zaslužbných serbskich spisowarjow sławitaj a staj wobaj ěišćanaj, bjez mlódsimi serbskimi literatami pak mjenje znataj. Přěni je kruch z ryćeřskeho khěrluš, kotryž je něhdy znaty August Rudolf Theodor Möhn, tehdom hišće duchowny w Kotecach, pozdžišo pak archidiakon a past. prim. w Lubiju († tam $\frac{1}{4}$ 1841) ze zawostajenstwa a swojeho njeboh nana a z jeho přełożenymi kruchami Klopstockoweho Messiasa w léce 1806 wudał.*) — Druhi je wotsalny spěw, kotryž je w

*) Rudolf Möhn bě hač do Seilerjoweho wustupjenja najslawniši serbski poëta a w tutym nastupanju ideal za wšěch mlódych serbskich spěwarjow. Z jeho spěwow smy hižom někotre w našim Časopisu sobudžělili. Horkach naspomnjeni

swojim času serbske předařske towarstwo w Lipsku při woteń-
dženju dweju jeho sobustawow kk. Jana Gottloba Marlotha z
Budyšina a Handrija Mróza ze Załhowa přez swojeho tehdom-
nišeho podstaršeho Michała Hilbjenca z Bórka († $\frac{4}{12}$ 1816 jako
přeni duchowny při michałskej cyrkwi w Budyšinje) spěsnić a
w Lipsku čišćeć dało.*) — Wobaj spěwaj staj, štož woprijeće
a fórmu nastupa, tak derje poradženaj, zo sebi dowolimy, jej
z tutym našim čitarjam z nowa předpołożić a tak zapomnje-
nju wutorhnyć.

I.

Nawotj mi neschwizne Pero, mi wotewr te sproznuene Žiwu,
jo ja j poecjuškim Lošom, moł spjewacj wuschiknje, to sčtož
frunymi Šštomami, hušto hjon, wošebni Mužojo dźjadhu!

Sčtož ty masch, o Pusžina Paran! o dalofe Seir!
sčtož ty rošbnišcho praji ty Ludy šaržaty Sina
jako ty w Wrofcoczi, w Bari, j Bohenjom šapajo šrima —
sčtož ty wulke Morija! a ty o czišchische Tabor!
sčtož ty renscha tych Hohrkow, Golgatha šbožne a lube!
sčtož wy šchitke macje; to šerske Gzelesna wucza. —

Sčtož ty Šswjetam, a Ludam, šjewišch Religio bojška!
ty najšljepšchi Dar Nebja! Wuczerjo wyšofich Myslow!
Potajništwow Šchpibelo! Bohabojošžje šwecjene Šurto!
Šboje Bože! Mjer! Škofoj! hojata Šakba na Štany!
šornych Šswjedomnjow Šjekarjo! Džjecjo wjecžneho Boha!
šrafna šaiž tvoj Ššodžer, haj wjecžne Žiwenje šamo!

„ryčerski khěrluš“, wot njeho porjedženy a w swojim času z wulkim špodziwa-
njom čitany, namaka so w knižkach: Ššerskeje Reczje Šamoženje a Šwalbu w
reczerškim Šyrlišchu šjewasche Šuri Möhn, duchowny w Nešwadžidli. Porje-
dži a wobnda M. L. R. Möhn, duchowny w Kotežach. W Budyšćini j Monso-
wymi Šišnikami 1806.

*) Napismo naspomnjeneho spěwa je sčehowace: Wopomnienie wubernych
Ššerskich wuczerjow a t. d. W Lipsku 1782 czišchczane j Bretkopšćimi pišnikami;
folio. — Při tutej škladnosći porjedžimy zmólk, kiž so w I. zešiwku našeho
Časopisa wot lěta 1866 na stronje 392 namaka, hdžež je džakowny spěw z lěta
1815 Möhněj připisany. Tamny džakowny spěw njeje pak wot Möhnna, ale teho-
runja wot Hilbjenca, kaž so to z originala špóznać da, kiž so w rukopišnych
zšerkach Maćicy serbskeje khowa.

ščtož ty Sswjetam, a Ludam sjewiſch Religio boſſka
to ſcho wurecja herſke Djaſna.

Lajeje jich fromnych

Biſarjow Rynk: — prjeni ſu, Molerus, Martini, a Waurich —
Kaiž prjenje Prubi, Sserniczka, rano cjemneje Rozy
ſzjelje; tak ſteji Frenzel! won ſchjeri ſ mozneju Lampu
Boſnacja Sswjetto, — ſacjjeri Pſchibojſtwo. — Czudyrli, Krügar,
Prätorius, Wauer, Aſt, Mattheji, a Kaza, cji hohrije
pomhaju poknemu Kanju! Njetk Böhmar, ton fromny Joſias!
Ludu modlerſke Woltarje twari. Ty Bozonowany
ſchjedziwnych Kanow! Ty budjeſch Weſelje na Djeczoſch widzicj. —
Kaiž ſparne Truny, Harfarja Schik, wuczi pſches jene ſynczecj
tak twoj Gotthelf nawuczi njeme Zaſyſki ſpjewacz,
Gotthold cjiſziſcho piſacz, Gottrau ſkladniſcho reczecj! —
Laj tam ſſhadzeju Braudoſzje Eſtonza, do Woſoſka hohrije;
Dumiſch, Leonhard, Faber, Schlenker, dale tejj ſ Ketliſ
dzjelawy Scholta, Langojo zjo, tejj Jokuiſch, a Frenzel!
Woſebnje ſjewi jich Sswjetto, Boha t'ho werschneho Wohlu
roſnwuczi, troſchtuje, ſbudzi, a dala tych Sboznoſzjow Sboje!
Pech ton neſe ton baſſi Wohen, a wuczi tak pjeſnje
nutyrne domjaze Sſweczenki ſkladniſcho, jaſniſcho ſweczicj. —
Nutyryny Kühna, ton je Ewangelion zyty, a ſyje
ſchudjom Sboznoſze Synjo! a dala najkraſniſche Knih
ſa tunje Penesj, Sserbam, — tejj wojndu Wuczerjo ſchelzy
pſches jeho Wodjenje ſchikni, ſ jeho Domu do Hamta.
Tu ſtawa Schirach, ſchon Biſarja Pero, laj jeho Meno
neſu na Kribetach, ſchelake Knih, tym pſchichodnym Sswjetam.
A njetk wobſanknu Sſyllu, Kaz', Scholta, Fabrizius, Leſka.

Bydžeje mi witani, doſtojni Mujojo! laj waſche Mena
ſu kaiž ſaronſke Rojje, kaiž ſ Kanja Sserniczki, lube
tudy na Semi tym Sserbam; tam paſ we Kneſowym Templu
ſblyſchejatym Biſnikom ſaryte kraſnje do marmornych Stolpaw.
Wy ſzje Sswjetko Ludzi, a boſſzy Wodzerjo Duſchow,
Twarerjo Wjery, Wuczerjo Braudy, Paſtyrjo ſwjerni,
Troſhtarjo Srudnych, Ljekarjo Korych, Drohſy! a Lubi!
Pomharjo k Nebju, wjerni a ſwjerni, kaiž Neſmertnych Jedyn.

wo Zni Wy budzecie najwjazy Snuopow Praudoszje nošny;
 wešelje kyskacz, dyž budže Wam Sda tych Winzarjow data;
 spjewacz pschod Thronom tho Knesa, we wjecznej Nadoszi krašnje:
 Čezsz bydž, Wyšokosz, i Kwaltu, a i Modlenjom naschemu Bohu
 wot Wjecznoszje, hač i Wjecznoszi, Hallelujah! a Hamen!

II.

To koždy kwali, shtoz nairadscho dzieka.
 Tak kwali wojaš stracha pokne liehwa
 A bitwy, w kotrychž nepsheczelow sbichu
 A rošprošichu.

Tak, daloko wot kralowskeho dwora,
 Sidžiwschi woinu bur, kiž sproznie wora
 Wogowšku rolu, kwali pschewškie kromy
 Šfwoy pluh a brony.

A tak tešy my, kiž tu šo škadžujemy
 A šromadnie šo w Šferškim prozujemy
 Kwuzitku Šferbam, kwalimy tych ludži,
 Kiž Boh jim šbudži,

Kiž Bože pišmo jim wjich ryczi dachu
 A newiestosz psches knihe rošehnachu,
 Kaž šlonzo, dyž šo wrašchich šerach ščieri,
 Čzmu rošecžieri.

Lai, Frenzel džeše: Mi je žel tych ludži,
 Kiž, jako wowze, šodža wczienym bładži,
 Remiewšchi pišmo — žel mi je, šo šprawni
 Šfo molia šjawnie.

Duž pschetoji won šakon Kryštušowu,
 Džež widžimy, tak Šbožnik riechow došy
 Je šaplacžit, kaš, šo by dušče dobył,
 Je wšmerezji pobyl.

Šsyn Frenzela, muž derie rošwucženy
 A wzuštych rycžach ščwarnie wobhoneny,
 Nam wušliedži i Šebrejškich Šferške šłowa,
 Wiesz žylie nowa!

Džak, Matthejo, džak Šerbio swebeleni,
 So macjersku rycz wułożił by renie,
 Gzi spiewaju. My winoiczi smy tebi,
 Sštoż błowa sdebi.

Bucz knebešam a kšbožu Šhlenkar wodži,
 Won pošwari a wuczi, kaj šo hodži,
 Wołajo: Napscheczjwny Božei woli
 Bucz knebiu smoli.

So Langa, Jokusch, Boehmar, Wauer, sprozui
 Pastyrjo dušchow, Šerškei rycze moźni,
 Schtu newie? stary sakon pscheložachu
 A czišchczecz dachu.

Tak sprawnych žadanie by dopelnene
 A Šerbow duške bychu woskšewene,
 Kaj lacjny šyczk, dyž woźni spola woinďže
 A kšordku doinďže.

Nietk pschetadza nawšchitkich lizach radošz,
 Nietk woriema wšchied renie boiška žadošz
 Po džaku. Džak wam, Nešmertni, my danty,
 Ktwam lubošz mamy.

Šech wuczer bie a płodzer pobožnošze
 Strach rieschnikei, kiž czepota, dyž škošze
 Ze wobejšchol, kaj semia rži, dyž rima
 A pofoi nima.

Nam jeho koš bie šlotji, dyžli briečžka,
 Won wuczeške, a wuczby kožda šchriečžka
 By płomio, kiž ja Krystušom šo hori
 A šbože stwori.

Kühn šArndtom wierne šcheszianstwo wuczi,
 Snim nuternie šo modlicž, Šerbow nuczi,
 Tesch Bibliu won wtunei kupi wšchudžom
 Kosdari ludžom.

Brätorius, Ašt, drusy skyrlušchemi
 Tak wobšbožichu lud na Serskei semi,
 So koždy wzyrkwi, wdomach, a dyž dzjela,
 Lubošnie spiewa.

Boehmariai, Kühn a Schirach pschistajichu
 Nam kštarym nowe, tesč je pschisporichu
 Pech, Šobian, Šchpanka, Zimmermann a drusy,
 Kiz neižu zusy.

O karka je to krašna byla ludži,
 Kiz napinawšči šwoje truny šbudži
 Kšpiewaniu Šerbow! Lubi, postakujmy,
 To šbože cjuimy!

Reč młody lud na wotrych hudźwach raje
 Čzesz Werschnemu, kiz do wiecznosze traje,
 Čzesz wucjeriam ša Bože pišmo jasne,
 Ša piešnie krašne.

Šai čzesz bydž wšciem, kiz Šerbam kštuzbi štaču
 A wobšobnie šo po nich horiebrachu,
 Kiz prede nas, kaž dobywarjo mozni,
 Šliedžichu šproznie

Ššes čjmože doły. Jim na nahke hory
 Pucz šcjernemi bie kryty, biešče špory,
 My ša nimi nietsk špieschniščo a lože
 Šamamy rože.

Tak ša nimi, Woi, Bratrai, dzješčtai renie
 Nam po boku, kiz šWamai štowarsčeni
 Tu biečmy, Woi Ššo šwieru prozowasčtai,
 Nas lubowasčtai.

Kaž wulki kupž dže šubtom našyceny,
 Šwataizy šzuszby, kšwojim šwešeleny;
 Tak djetai Woi nietsk wpišni rošwuczenai
 Dom šwešelenai.

My, Pšhecželai, Wai radži nepušćajmy,
 Bez Waju nam, dyž bo tu fromadžimy,
 Wšcha radosz hine, lozdy hylsy roni,
 Styfniwosz šhoni.

Woi kwatatai — šchtu šmie Wai djeržecj? — špieschnie
 Do Łuzizow, dom, klubym Šerbam. Dychnie
 My ša Wamai, wot šrudzby jeczi, djemy,
 Wai jonujemy.

Džietai, kaž džiesčtai, bydžtai starščich radosz,
 Lubuitai Šerbstwo, pšodžtai horzu jadosz
 Šo Božim raju — wobšboženai bydžtai!
 Naš nesabydžtai!

Přispomnjenje redaktora. Podataj spěwaj k česći serbskich spiso-
 warjow wopominataj jenož ewangelskich; z katolskich pak bychy so tehdom
 wopomnić dyrbjeli: Ticin, Swětlik, Golian, biskop Wóski, Hančka a Walda.

P t a k i.

Wot *Michała Rostoka*.

Ptaci maja sylne kosće w ćěle, čerwjenu, ćoplu krej, dychaja z płucami a su z pjerjom pokryte. Njesu jeja z twjerdej škorpiznu a hrěja je z ćopłotu swojeho ćěla hač do wulehnjenja młodych. Město zubow maja rohowy pysk. Jich přědkne stawy su křidła, zadne nohi po štyrjoch, třoch abo dwaj porstach. Skoro wšě ptaki staraja so za swoje młode, twarja mjenje abo bóle stwórne hnězda, do kotrychž jeja njesu a na nich sydaja. Pola někotrych su młode, kiž so wulahnu, skoro nahe, slepe, slabe a njeskhmane, so z hnězda prječ hibač. Teho dla wostanu někotry čas w hnězdze a stare je z wulkej wutrajnosću a sprócniwosću picuja. Te rěkaja nahače abo picowancy (Nesthoder); k nim słušeja: rubježne ptaki, čowpaki, škrěkače, spěwaki a holbje. Druhe so hnydom z pjerjom abo moškom wulahnu, móža bórzy běhač, plůwač a sebi cyrobu pytač a stare je picowač njetrjebaja. Te rěkaja moškarje abo njepicowancy (Nestflüchter); sem słušeja: kury, běhaki, někotre brodžaki a wjele plůwakow.

A. Rubježne ptaki (Rapaces, Raubvögel).

Rubježne ptaki žiwja so z mjasom druhich zwěrjatow; k temu maja sylny, při korjenju z wóskowku pokryty pysk, kotrehož horni

džěl je na kóncu hokojće zazhibnjeny. Jich nohi su sylne a maja štyri porsty z wulkimi zakřiwjenymi pazorami, wot kotrychž su tři do přédka wobročene a jedyn steji do zady (hladaj delkach pysk a nohi rybornika [Pandion haliaëtos, Țluřadler]). Žiwja so po runkach, činja sebi z halozow, słomy, mocha a t. d. njelepe hnězda na skalach a wysokich štomach a njesu jeno mało jejow, kiž su zwjetša mazanje běle abo brunawje blakate. Wulehnjene mlode su jeno z ćeńkim a řédkim mořkom wobrosćene a stare dyrbja je dołhi čas picować. Dnjowne rubježne ptaki maja mału hłowu, woći po bokach hłowu, huste a přilěhowate pjerje a sylne kosaki; nóčne maja wulku hłowu, wulkej do přédka wobročenej woći, mjehke pjerje ze zhibičiwymi kosakami a wopjerjenej nozy z wrócoporstom. Přěńše su dobre létaki a maja wosebje wótre widženje a dobry čuch. Supy su bóle ćežkotne, žeru sćerba a rozdzěla so hižom po nahej hłowje a šiji, kaž tež po tupych pazorach wot worjołow a sokołow, kiž jeno te zwěrjata žeru, kiž su sebi same lojile. Mnohe z dnjownych rubježnych ptakow su jara wužitne, jako busowy (Buřarđe, Buteo), do kotrychž pašturlica a luča słuša a potom hišće afriski hadosup (Serpentarius secretarius, Țtelzengerer).

a) Dnjowne.

1) Sup płowu (Vultur fulvus, weißköpfiger Geier) je 3½ stopy dołhi a z rozpjatymaj křidłomaj 9—10 stopow šěroki. Hłowa a šija je skoro naha a jeno z krótkim, bělym mořkom pokryta; podobne dlěše pěrka tworja koło wokoło šije wobwojku. Zbytkne pjerje je čerwjeno-brune, z wuměńjenjom kosakow a pjerow we wopuši, kiž su skoro čorne. Sylny, tolsty pysk je runy a jeno na kóncu hokojće nakřiwjeny. Štyri sylne porsty na nohomaj maja jeno tupe a slabje zakřiwjene pazory.

Tutón sup je jedyn z najwjetřich a najsylniřich ptakow, přebywa po cyłej Africy, we Syriskej a južnej Europje a zaleći so druhdy samo do Saksonskeje. W nocy je w horach; wokoło připołnja wulětuje do dołow a slědzi, jara vysoko létajo, z wótrym wokom po sćerbu, na kotrehož so potom skoro runopadnje dele kyrnje a jeho pře wřu měru ruče zežerje. K sćerbam wjetřich zwěrjatow zhromadžuja so zwjetša něšto supow a nimo nich tež rapaki a druhe ptaki, kiž sćerba žeru a wřitke dzerža zhromadnu hosćinu, při čimž bjez zwady njewoteúdze, dokelž kóždy za wjetřim a lepřim kusom hraba. Supowa nahrabnosć a nažranosć je tak wulka, zo kruchi mjasa, tři a štyri

punty čezke, na jedyn raz spožera, při čimž so často tak nažerje, zo so skoro wjacy wot zemje horje pozběhnyč njemóže. We horcych krajinach, hdžež ludžo tak spěšni njejsu, panjene zwěrjo zahrjebač, su supy jara wužitne ptaki, kiž so w městach čerpja a kiž stajnje tež karawany přewodžeja. — We Indiskej je podobny, tola něšto mješni sup indiski (V. pondicerianus).

2) Ryp abo sčerbnik ameriski (*Sarcorhamphus Gryphus*, *Condor*) je tři stopy dołhi a rozkřidleny zwjetša 9, porědko 10—13 stopow šěroki. Pjerje je čorne, jeno wobwojka wokoło šije a kóncy kosakow su běle. Šija je naha, čémnočěrwnjena, hłowa je brunočěrwnjena z rědkimi seršćikami poroscena a ma na wjeršku mjasny hrjemjeň.

Ryp přebywa jeno na wjerškach najwvyššich horow južnoameriskich a znošuje so hač na milu puča wysoko do powětra. Z tuteje strašneje vysokosće hlada za swojim rubjenstwom t. r. morwymi zwěrjatami we dole, kyrnje so potom na nje a žerje runje tak nahrabnje kaž sup, njespokoji pak so jeničcy ze sčerbom, ale je tež žiwym zwěrjatam a samo čłowjekej strašny. Je-li so nažrał, njemóže derje zlečić a bywa tehdy husto popanjeny.

3) Běrkuš brodaty (*Gypaetos barbatus*, *Lämmergeier*) je 4 stopy dołhi, wot kotrychž pak na wopuš samu dvě stopje přiřdžetej, a z rozpjatymi křidłami 8—9 stopow šěroki. Ma cyłe čělo wopjerjene; pjerje na hłowje a na šiji je krótke, bělawje žolte, na khribjeće šěrobrune z bělymi kóncami, na brjuše brunawe. Sylny wótry pysk je při korjenju runy, na kóncu pak hokojće nakřiwjeny. Pod pyskom ma čorne seršćojte wusy (brodu). Krótkej nozy stej hač do porstow wopjerjenej a matej dołhe, zakřiwjene a wótre pazory.

Běrkuš je najwjetši rubježny ptak we Europje, bydli na najwvyššich horach sawojksich a šwajcařskich, we Pyrenejach we Grichiskej a je strach a hroza za kamzy, wowcy, kozy, swišće, lěšne kury, liški, zajacy a druhe tajke zwěrjata, na kotrež z wysočinow dele ľaka; wjetše zwěrjata pyta pohlušić, kruži njewustajnje wokoło nich a dyri potom njejpacy do nich; je so stało, zo je samo džěci wotnjesł. Wo jeho wulkej nažranosći swědči to, zo je so we žołdku jencho běrkuša nadešlo

wulka bjedrowa kósc wot kruwy, kamzyča pišeel, něšto kamzyčich rjebłow, mnoho mjeńšich koscow, žwaki pjerja a pazorow wot cécora. — Běrkuš zjenočuje we sebi štałtnosć supa a powahu worjołowu; po pysku a křidłach runa so supej, po pazorach, wopjerjenej hłowje a šiji, kaž tež po swojej zmužitosci podoba so worjolej.

4) **Worjoł skalny** abo **hodleř** (*Aquila fulva*, *Steinadler*) je tři stopy dolhi a z rozpjatymi křidlymi 6 stopow šěroki. Hłowa a šija matej swětlobrune přilěhowate a pokončene pjerje, zbytkne pjerje je čornobruneje barby. Wóskowka wokoło pyska a nohi su žolte. Pysk je při korjenju runy, na kóncu pak jara nakřiwjeny. Nozy stej hač do porstow wopjerjenej. Pazory su jara sylne, dolhe a wótre. Křidla přikrywaju skoro cyłu wopuš.

Skalny worjoł přebywa we lěsatych a horatych krajinach we cyłej Europje, sewjernej Asiji a Americy. Dla swojeje wulkeje mocy a zwažliwosće je wšěm mjeńšim pólnym a lěsnym zwěrjatam jara strašny; młode jelenje, sorny, zajacy, jehnjata, kózlata, husy, kački, kury a t. d. su jeho wšědna žratwa; wo sčerba njerodzi. Dla swojeje mocy a zwažliwosće, dla swojeho muskeho wobnošowanja, dla swojeho wysokeho wzlěta a tež dla toho, zo hordže zacpiwa, štož njeje sam lojił abo skóncował, je hižom pola starych we wulkej česći stał a su jeho mjenowali krala wšěch ptakow a Jupiteroweho ptaka. — We južnónarańšej Europje, na lěsatych donawskich kupach, we wuherskich tymješčach a we Małej Asiji je druhi podobny worjoł, khěžorski worjoł (*A. imperialis*, *Rönigsadler*) mjenowany.

5) **Jatřob** (*Astur palumbarius*, *Šabicht*), wulki kraholc abo kokošeř je $1\frac{1}{2}$ —2 stopje dolhi a z rozpjatymi křidlymi $3\frac{1}{2}$ stopy šěroki. Zwjěrcha je brunawje šěry, spody běly ze žoimojtymi čornobrunawymi přěčnymi smuhami. Wóskowka a nohi su žolte. Pysk je hižom při korjenju nakřiwjeny a na hornym boku před hokojtym kóncom wurěznjeny. Krótkej křidle pokrywatej dolhu wopuš, kiž ma překi 5 čěmnych pasow, jeno do połojcy. Dolhej šwižnej nozy stej jeno we hornej třecínje wopjerjenej. Samica je třecínu wjetša dyžli samec.

Jatřob přebywa po cyłej Europje, wosebje blizko wsow, je jara překlepany, rychły a zwažliwy, loji kurotwy, hołbje,

kury, spěwate a druge ptački, a je tak khrobly, zo swoje rubjeństwo, kokoš abo hołbja zhrabnje a wotnjese před čłowjekowymaj woćomaj. Jemu podobny, tola něšto mjeńši je mały kraholc (Astur nisus, Sperber) abo wroblownik, kiž wosebje wroble a druge małe ptački łoji.

6) Sokoł wučahowaty (Falco peregrinus, Banderfalfe) je 1½ stopy dolhi a rozpjaty 3—4 stopy šěroki. Na khribjeće je popjelawy z čornymi přěčnymi blakami, pod brjuchom slabje na čerwjen z čornymi přěčnymi smuhami. Wóskowka a nohi su žolte. Pysk je krótki, hižom wot korjenja nakřiweny a ma na kóncu na kóždym boku mały kharbik. Nozy matej krótke pišće z dołhimi porstami a sylnymi wótrymi pazorami. Wopuš ma 9—12 čornych přěčnych pasow. Křidle stej dołhej a kónčojtej.

Tutón sokoł je po cylej Europje a čehnje nazymu do južnišich krajnow; na jeho město přikhadžeja druge družiny ze sewjera. Je jara sylny a zwažliwy rubježny ptak, kiž žaneho ptaka njeprěpušći, wot wulkosće škowronca hač do wulkosće dźiwjeje husy; tak naćini často wulku škodu; najlubše su jemu wódne ptaki. We srjedzowěku su jeho skludźowali a k hońtwje zwućowali. Hišće husćišo je so k temu potrjebował wjetši a sylniši sokoł honjeŕski abo běložor (Falco candicans, isländischer Jagdfalfe), kotryž, hdyž je derje wuwučeny był, je so droho předawał.

Do sokołow słušeja hišće: pašturlica (Falco buteo, Mäusebussard), luča (F. lagopus, Moosweihe), drěwčik (F. subbuteo, Baumfalfe), kobusk (F. rufipes, rothfüßiger Falfe), kanja (F. milvus, Gabelweihe), pustawa (F. tinnunculus, Thurnfalfe) atd.

b) Nócne.

7) Sowa šubut (Strix bubo, Uhu) je dvě stopje dolha a z rozpjatymi křidlemi skoro 6 stopow šěroka. Dokelž je pjerje jara mjehke, z lohka přilěhowate a spružne, zda so wjetša bydžli woprawdže je. Pjerje je brunožolte z čěmnymi płomjenjotými blakami, pod brjuchom jasniše. Wulkej žołtočerwjenej woči stejitej do přědka, ležitej hluboko we kulojtej hłowje a stej wobrubjenej z wěncem čěnkich pěrkwow, tak mjenowanym zawěškom; nad nimaj stejitaj dwaj khochołaj dlěšich pjerow,

tak mjenowanej pjerowej wuši, kotrejž šubut lohcy pozběhnje a spušći. Wuši matej wulkej wotwjerje a stej ze zawěškom přikrytej. Krótki čorny pysk je hižom wot korjenja hokojće nakřiwny a skoro cyly z pjerjom přikryty. Nohi a porsty su cyle wopjerjene. Jedyn porst so do přédka a do zady wobroća (wrócoporst, Wendezeh).

Šubut je najwjetša a jenička škódná sowa. Žiwi so po cyłej Europje a Asiji we lěsatych horach; khowa so wodnjo we skalach, starych murjach a próznych štomach, w nocy wopušći swoje khowanki, lěta čicho wokoło a łoji wjetše a mjeńše zwěrjata a načini často mjez džiwinu wulku škodu. Jeho přeražliwe wołanje: huhuhu, huhuhu, kiž je we čichej nocy a we samotnym lěsu hišće strašniwiše, wosebje hdyž so wjacy šubutow zeńdže, je přičinu dawalo k wšelakim bajkam. (Džiki Bjarnad.) Boja so tež wšitke ptački w nocy šubuta, přescěhaja jeho tola na wšě móžne wašnje wodnjo, hdyž so hdže pokaže. Teho dla bjeru jeho honjerjo sobu na hońtwu, zo by jim přiwabił druge mjeńše škódné ptaki.

8) Sowa pisana (*Strix flammea*, *Schleiereule*) ma jara něžne, mjehke a rjenje pisane pjerje. Zwjercha je popjelawje šěra, spody zezawje žolta. Na khribjeće ma mnoho přěčných smuhow, na brjuše čěmnobruně blečki kaž parlički. Wokoło wulkich čornych wočow ma rjany wěnc z čěnkich dołhich, bělawych pěrkwow. Wušacej wotwjerje stej jara wulkej. Wušacy khochoł pobrachuje.

Tuta rjana sowa přebywa we srjedźnej Europje a Asiji a nadeńdže so často samo we městach pod třěchami, łoji myše a podobne małe cycaki a je teho dla jara wužitna.

Druhe wužitne sowy pola nas su hišće: sutawka (*Strix aluco*, *Nachtfaulz*); lěsnica (*St. otus*, *Waldböhreule*); krótkowuchawa (*St. brachyotus*, *Sumpföhreule*); wiwka (*St. passerina*, *fleiner Kauz*); spusk (*St. dasypus*, *rauhfüßige Eule*); kulišk (*St. noctua*, *Steinflauz*).

B. Čowpaki (*Scansores*, *Alteervögel*).

Čowpaki maja 4 porsty na nohach, dwaj staj do přédka a dwaj do zady wobroćenaj; teho dla so jich nohi wosebje k přimanju a laženju po štomach přihodža. Při tym pomhaja sebi ně-

kotre tež pak z wopušu, pak z pyskom. Pysk je runy abo nakřiwjeny. Žiwja so pak z překasancami, pak ze sadom. Pola nas je tych samych jeno mała ličba, wjacy je jich we horcych krajach, a te maja jara rjane pisane pjerje, ale njerjany hlós.

a) Tukrajne.

9) Žoľma čorna (Picus Martius, Schwarzspecht) je skoro $1\frac{1}{2}$ stopy doľha a cyľa čorna, jeno wjeřšk hlöwy je čerwjeny. Ma doľhi, runy, klinojty a hranaty pysk, kiž je dlěši dyžli hlöwa a we nim twjerdy rohojty z maľymi hočkami pokryty jazyk, kiž móže daloko won wusunýc. Nózdry su z maľymi seršćemi přikryte. Na nohomaj ma 4 porsty, dwaj trochu hromadže zroscenaj stejitaj do přédka, dwaj swobodnaj do zady. Wopuš je krótká a twjerda a služi ptakej při čowpanju abo smyčkowanju za podpjeru.

Čorna žoľma bywa w lěsach sewjerneje Europy a Asije jako přebytny ptak a žiwi so z překasancami a jich dodudkami, wosebje z mrowjemi. Wona dypa (rěka teho dla tež dypak), po štomje horje čowpajo, ze svojim twjerdym pyskom jara sylnje do štoma, z džělom, zo by překasancy zatrašila, z džělom, zo by přepytala, hač je štom prochniwy, na což do njeho ruče wobšěrne džěry wudypa a njerodž z doľhim škropawym jazykom won wučaha. Podobne džěry wudypa a připrawi sebi tež k hnězdženju, khětro vysoko wot zemje a hnězdzi tam někotre lěta za sobu. — Nimo čorneje žoľmy přebywaja we našich lěsach hišce zelena žoľma (Picus viridis, Grünspecht) a wjacy družinow pisanych džećelcow (Buntspechte, P. major, medius et minor). Sem sluša tež kwikawa (Yunx torquilla, Bende=halš).

10) Kokula (Cuculus canorus, Kučuč) je tak wulka kaž hoľb, ma pak něšto dlěšu wopuš. Na khribjeće je popjelawje šěra, pod brjuchom bělawa z čěmnymi přěčnymi smuhami. Pysk ma słaby, něšto krótsi dyžli hlöwa, z lohka zakřiwjeny. Nozy stej tež słabej, krótkej a žoltej a matej jedyn wróćoporst. Křidle stej wuzkejš, kónčojtej, wopuš klinojta.

Kokula je čahaty ptak, kiž k nam khětro pozdže přikhadza a nas bórzy zaso wopušći; w zymje přebywa we Africy. Dokelž je jara plóšiwá a so rada do hustych wjeřškow khöwa,

njemóžemy ju lohko wohladać, a teho dla znaja ludžo lěpje jeje kukanje, kotrež jeno z dweju zynkow wobsteji a so někotry króc wospjetuje, dyžli ju samu, a dokelž so po barbje kraholcej podoba, měnja ludžo wopačnje, zo je kokula w lěće kokula, w zymje pak kraholc. Žiwi so wosebje z tajkimi kosmatymi lěsnymi husancami, wo kotrež druge ptaki njerodža, kotrychž krjehke kosmy často we jeje žoldku tak wjaznu, zo so nutřka zda pjelčnaty býć. Wona ma tu samownosć, zo hnězdo njetwari a na jejach njesyda, ale zo swoje khětro mólčke jeja, kotrychž kóždy tydzeń jeno jene znjese a kiž su skoro kóždy raz druheje barby, druhim mjeńšim ptačkim, n. př. ročkam, spliškam, šěračkam, małym kralikam a t. d. podkláduje, kiž drje potom młodu kokulu wulahnu a picuja, tola zwjetša k škodže samsneho lehniđla.

b) Wukrajne.

11) Papuch amazonski (*Psittacus amazonicus*, Amazonen-Şapagei) je stopu dołhi, po cyłym ćele zeleny, jeno na hłowje je žolty, wokoło pyska módry; křidlowej zhibadle, srjedźne kosaki a wopuš při korjenju je ćerwjena. Pysk je krótki, tołsty a twjerdy; jeho hokojty horni džěl přesahuje delni krótsi a tupy a je tež hibićiwý, tola mjenje dyžli delni. Tež jazyk je tołsty a mjasnaty. Na nohomaj staj dwaj porstaj do předka a dwaj do zady wobroćenaj. Z tajkimaj nohomaj móže papuch derje a tež swoju cyrobu, kotruž z jenej nohu k pyskej nosy, přijěć. Wopuš njeje twjerdopjerata kaž pola dypakow.

Tónle papuch přebywa we brasilijanskich lěsach při amazonskej rěcy we wjetšich stadłach, lazy po štomach wokoło a pomha sebi při tym tež z pyskom; škrěka jara přeražliwje, wosebje wječor; wodnjo, hdyž po zahrodach wokoło lěta a pomerancy, jeho najlubši sad, zběra abo šćipa, je jara ćichi. Přinjese so husto do Europy, hdžež lohcy bamborić nawuknje a hewak ze svojim směšnym wobnošenjom ćlowjeka rozwjeseli. Hdyž je zajaty, wšo žerje a je swojemu knjezej prikhiľny, tola kohož njeznaje, teho pyta kusać. — We horcych krajinach stareho a noweho swěta je hišće mnoho druhich papuchow, kiž su wšitke mjenje abo bóle jaskrawych barbow. Wot druhich papuchow rozdzěla so hišće najlěpje wukliwy šěry papuch (P.

erythacus, grauer Papagei) a běly kakadu (Cacatus cristatus, gehaubter Cacadu), kiž ma běly khochoł abo khop na hłowje, kiž móže samowólnje pozběhować. We wohladu jich wobnošenja su papuchi mjez ptakami, štož wopicy mjez cycakami.

12) Aras dołhowopušaty (Macrocerus macao, langschmånziger Arara) słuša do tak mjenowanych dołhowopušatych papuchow a je mjez nimi skoro najwjetši a najpisaniši. Dołhosć jeho čěta wunoša stopu a dołhosć jeho pokónceneje wopuše dvě stopje. Jeho pysk je jara sylny a zakřiwjeny, lica su hołe, nje-wopjerjene. Pjerje ma barbu wohniwje čerwjenu, módru a zelenu.

Je we južnej Americy žiwy a hnězdzi we wuhnitých štomach.

13) Kakadu žółtokhocholity (Cacatus sulphureus, gelbgehaubter Cacadu) je stopu dołhi, ma běle pjerje a na hłowje žółty, hibičiwý khochoł. Wopuš je krótká, pokulojta. Lica su wopjerjene.

Bydli na molujskich kupach a přiweže so často do Europy. Docpi wysoku starosć, 100 lět a wjacy a to we popadžeństwie.

14) Tukan wulki (Rhamphastus Toco, Pfefferfresser) je 27 palcow dołhi a cyły čorny, jeno horło je běle. Jeho pysk je přeměrnje wulki, tola lohki a wuměnjenjom čorných kóncow pomerancowje žółty. Jazyk je wuzki, rohojty, po bokach cantaty. Nohi słuža k smyčkowanju. Tukan je płóšiwý a bydli we brasiliskich pralěsach; žerje jušnate plody wšelakich rostlinow, mjez druhimi tež papriki (Capsicum annum, spanišcher Pfeffer).

C. Škrěkače (Clamatores, Schreivogel).

Škrěkače maja na nohach štyri porsty ke kročenju (kročaki, Schreitbeine) a hłownje (Läufe) su na přědknim boku z tačičkowanej kožu počehnjene. We křidle maja 10 kosakow. Pysk a zbytkne čěto je rozdźelneje twarby. We krku nimaja přihot k spěwanju, kaž spěwaki, k kotrymž so hewak po zwonknym jara podobaja.

a) Tukrajne.

15) Rybačk abo zelený wrobl (Alcedo ispida, Eisvogel) je 7 palcow dołhi a ma krótku šiju, krótke zawalite čěto a dołhi runy a hranaty pysk. Hłowa a křidła su nazeleń-módre a dypkate, khribjet a krótká wopuš je blyšćatomódra a brjuch

je brunočefwjeny. Nohi su słabe, čefwjene a maja tři porsty do přédka a jedyn krótki do zady wobročeny; z přédknich porstow staj dwaj hač do pazorow hromadže zrosćenaj.

Tutón rjany přebytny ptak přebywa najradšo na brjohach při wodach a žiwi so z rybami, piwalcami a wódnymi překasancami; w zymje syda rady na lodže při přirubnjach a na njezamjerzjenych městnach. Swoje hnězdo twari do džerow na brjozy.

16) Kabija abo zelen a wróna (*Coracias garrula*, Штанбел-фра́же) je 14 palcow dołha, na khribjeće šerobruna, zbytknje blyšatomódra. Pysk je krótkši dyžli hłowa, trochu zahibnjeny a sylny. Nohi su kračawe (Schreitbeine) a tři přédkne porsty swobodne.

Kabija je čahaty ptak, kiž nas zahe wopušci, přebywa we lésach we krajach mjenje horatych a žiwi so wosebje z husancami a druhimi překasancami, ženje ze žitom.

17) Hupak (*Upupa epops*, Wiedeňopf) je 11 palcow dołhi a ma čeníki, dołhi trochu nazhibnjeny pysk, něšto dlěši dyžli hłowa, na kotrejž so nadeńdže hibičiwy khochoł čefwjenyh a čornopasatych pěrkwow. Na khribjeće je blédozerzawy, pod brjuchom bělawy. Tež čorna wopuš a křídla su bělopasate. Nohi su kračawe a krótkce.

Hupak je čahaty ptak, přebywa we lésach, hdžež we próznych štomach blizko zemje hnězdzi. Žiwi so z překasancami, kotrež sebi z pyskom z hnoja a mělneje zemje won čaha. Dokelž ma krótki pysk, mjeta popanjeny njerodž wyše so a łoji jón z wotewrjenym pyskom. Hdyž ma młode, luboznje njewonja.

b) Wukrajne.

18) Kolibušk rubinowy (*Trochilus mosquitos*, Rubin-topaš-Kolibri) je jedyn z najmjenšich a najrjenišich ptakow. Je jeno tři palcy dołhi, ma čeníki runy pysk dlěši dyžli hłowa a wusunliwy na dvě nitcy rozščěpjeny jazyk. Słabej jara krótkej nozy stej hač k porstam wopjerjenej; křídle pak stej mócněj a wuzkej. Pjerje je krasne; wjeřšk hłowy je wohniwje čefwjeny kaž rubin, na horle čefwjenožošte ze złotozelenym poblyščom, na khribjeće čornobrunawe, na hrudzi a brjuše běle.

Tutón kolibušk a druhe runje tak krasne ptački tuteho

rodu žiwja so we horcej Americy, wosebje w Brasiliji, hdžež z přerychłym wlětom kéějace rostliny woblétuja a do kotrychž swoje dołhe pyski nutř tykaja, nic zo bychu brěčku cysale, ale zo bychu tam małe překasancy łojile. Někotre družiny tutych překasných a žiwých zwěrjatkow su jeno pale dołhe. Jich z bawłmy zhotowane hnězdo je tak wulke kaž worjehowa škor-pawa a jejka njejsu wjetše dyžli hrochowowe zorno. Zajate žiwja so jeno jara krótki čas. Su tež kolibuški po čěle jara małe, maja tola husto jara dołhe pjera we wopuši, tak n. př. kolibušk kora (T. Cora), kotrehož wopušace pjera su 4 palcy dołhe, mjez tym zo je ptačk sam jeno dwaj palcaj dołhi. Samicy ženje tak rjane njejsu, n. př. samica kolibuška powšudžomneho (T. colubris, gemeiner Kolibri). Samcy su přeco krasnje wopjerjene. Mjez nimi wuznamjenja so same mjedocycaka (Melisuga magnifica, Königfauget).

19) Nosorohowc wulki (*Buceros rhinoceros*, Nasörhornvogel) je tak wulki kaž turkowski khapon a čorný kaž wuhle; jeno podbrjušk a kholowy na nohach ma běle; wopuš je běla a wosrjedža čorna. Najspodźiwniši je jeho wulki nimale stopu dołhi nazhibnjeny pysk; tutón je při korjenju čorný, wosrjedža čerwjeny, na kóncu žolty a ma při hłowje rohojty trochu horje zhibnjeny wurostok we podobje čolma.

Přebywa na filipinskich kupach, na Javje a Sumatrje a žiwi so z plodami, zornami, překasancami, myšemi a ze sérbom.

20) Džiwnuška překrasna (*Menura superba*, Seierföwanz) je tak wulki kaž bažant, zwjefcha bruny, pod brjuchom popjelawy. Pysk ma runy a słaby, nohi wysoke z dołhimi tupymi pazorami. Najkrasniša na samcu (honaču) je wopuš. We njej su 16 pjerow trojich družinow; dvě zwonknej stej najdlěšej, mataj hustu khorhojčku a křižujetaj a zhibujetaj so napřečiwo sebi w podobje lyry; dvě drugej mataj jeno na jenym boku khorhojčku a zhibujetaj so won abo do boka a wšitke zbytkne, jara ředcy wopjerjene, tworja wupřestřjene machadło.

Džiwnuška je jeničcy we južnonaraňšej Australiji we keřkatych a skałojtych krajinach, je jara plóšiwá a žiwi so z wakami a překasancami.

D. Spěwaki (Oscines, Singvögel).

Spěwaki maja we delnej čásci krka wosebity stroj k spěwanju, kotryž ze 4—5 runkow małych myškow wobsteji. Zwjetša spěwaja pak jeno samcy rjenje a wróny z cyłym swojim spěwanskim přihotom jeno krokaja. Nimo teho maja spěwaki zwjetša na hłowni tak mjenowane škórnički a we křídłach 9 kosakow. Twarja jara wumjotne hnězda. Bywaja zwjetša we krajinach měrnopasných a nazymu čahnu do čoplišich krajow. Žeru wosebje překasancy a zorna. Po podobje pyska rozdzělujemy: šidlopyskate, zubopyskate, ščěpenopyskate, kehelopyskate a wulkopyskate.

a) Šidlopyskate (Subulirostres, Pfriemenschnäbler).

Šidlopyskate spěwaki maja čenki, kulešojty a na kóncu trochu nazhibnjeny pysk z wótrymi kromami. Žiwja so zwjetša z překasancami a jeno dróznajte žeru w zymje tež jahody. Wone su tež najlěpše spěwaki; skoro wšitke nazymu čahaja. Šwoje hnězdo twarja sebi prawje stwórnje ze slomy, z rostlinowych włóknow, z kosmow a wołmy. Dróznajte su mjez nimi najwjetše a maja na hłownjach tykače (Stiefeln) t. r. překi njerozkwěkanu kožu; prawe spěwaki su mjeňše a maja na hłownjach taflički t. r. rozkwěkanu kožu.

a) Drózny.

21) Kós abo kosak (Turdus merula, Amstel) je 9 palcow dołhi a cyły čorny, jeno pysk a kolesko wokoło wočow je žolte. Kulešojty pysk je slabje nazhibnjeny a krótsi dyžli hłowa. Křídła dosahaja hač do poł wopuše. Wopuš ma zwjetša něšto pozběhnjenu.

Kosak nas w zymje njewopušci, hwizda w čornym lěsu jara wótře a luboznje, teho dla maja jeho husto w klětkach. Žiwi so z překasancami a jahodkami.

22) Kwičel (Turdus pilaris, Bachholderdroffel oder Krametsvogel) abo cymr je 11 palcow dołhi, na khribjeće čisowje bruny, pod brjuchom bělawy. Jeho hłowa je popjelawa, wopuš čorna, boki a hrudź brunawa z třihranitými blakami pokryta.

Kwičel hnězdzi we brězowych lěsach sewjerneje Europy a Asije a žiwi so zwjetša z překasancami, wakami a šlinkami. Nazymu wopytuje čopliše krajiny, při kotrejž skladnosci so z hromadami loji a jě. Dokelž so w zymje zwjetša z jechiběrnými jahodkami žiwi, teho dla ma jeho mjaso wosebity korjenjowy slód. — Nimo kwičela mjenujemy hišće porskawu (T. viscivorus, Schnarre, Misteldroffel), kotraž rady jemjelinowe

abo lépowe jahody žerje a tutu přižiwnu rostlinu, njechcywši, z jeneho štoma na druhi rozsywa; praweho drózna abo cypu (*T. musicus*, *Singdroffel*), znateho dla lubozneho spěwa a słódkeho mjasa, a cyrlika (*T. iliacus*, *Weindroffel*), kiž je z dróznow jedyn najmjeńšich. — Najrjeńšo spěwa skalny drózn (*T. saxatilis*, *Steindroffel*), kotryž we hórkatych krajinach južneje Europy přebywa a dwanaćehlósnik (*T. polyglottus*, *Spottdroffel*), kiž je najwubjerniši spěwak we sewjerneje Americy a kiž jara derje nic jeno spěwy druhich ptakow ale tež hlósy wšelakich cycakow naslédowac wě. — K dróznójtym ptakam słuša tež pluše wódny (*Cinclus aquaticus*, *Wasserstaar*), kotryž rady při wodach bydli, jara derje so ponórja, tola njepluwa. Swoje hnězdo twari jara při warach a wodospadach a hdyž chce do njeho, dyrbi so často přez wodu přebic.

b) Prawe spěwaki.

23) **Syłobik** (*Sylvia luscini*, *Nachtigall*) je tak wulki kaž wrobl, 6 palcow dołhi, šwižny, zwjercha čemnošěrobruny, spody jasnošěry; wopuš ma čerwjeno-brunawu, nozy stej brunočerwjenej. — Jeho zwonkne njelubi ničo wosebiteho.

Je w létnim času skoro po cyłej Europje a přebywa najradšo na kraju w kečkach a lisćowych lěsach, hdžež sebi blizko zemje swoje hnězdo twari a 4—6 šěrozelenych jejkow znjese. Žiwi so z překasancami. W tym času, hdyž samčeka syda, spěwa same často wot wječora hač do sameho ranja jara luboznje a mócnje; jeho hlós je jara melodiski. Syłobik plaći pola nas za najlěpšeho spěwaka, teho dla so tež we klětkach khowa, hdžež so z mučnymi wakami a mrowjacymi jejkami picuje; hdyž nazymu lina, dostawa do mloka namočenu całtu. Dokelž je jara plóšiwý, dyrbi so klětka ze zelenym rubčkom pokryć. Sprósaf abo wuhěfski syłobik (*Sylvia Philomela*, *Sproffer*) je syłobikej podobny, je pak wjetši a ma sylniši tola nic lubozniši spěw.

24) **Ročka** (*Sylvia rubecula*, *Rothkehlchen*) je 6 palcow dołha, zwjercha mazano-nazelena, spody běła a na hrudži zerzawje čerwjena.

Je jara žiwy a spěšny čahaty ptak, kiž we lisćowych kečkach přebywa, so z překasancami a jahodkami žiwi, prawje

rjenje spěwa a so lohcy k ludzom priwuči; teho dla maja ju husto we jstwje a tež dokelž muchi loji. Tu a tam nadeńdzemy pola nas tež módrú ročku (S. suecica, Blauehlchen), kiž ma módre horleško a tež dušnje spěwa.

25) Šěračk abo pěnica (S. hortensis, Garten-Graśmüde) je 6 palcow dołhi a jara jednorje barbjeny; zwjercha je brunawje popjelawy, spody mazano-běly; tež wopušace pjera su popjelawje šere.

Spěwa dušnje a khowa so tež do klětkow, hdžež pak dolho njewutraje. Je čahaty ptak; we Włoskej loja jeho dla mjasa. Šěračkej podobny je płowačk (S. cinerea, fable Graśmüde), kiž pak ma zezawje wobrubjene pjera.

26) Mnišk čornonopaty (S. atricapilla, Mönch, Schwärzfäppchen) je tak wulki kaž syłobik, ma pak na hłowje khopik, kiž je pola samca čorny, pola samčki bruny; hewak je zwjercha čemno- a spody jasno-šěry.

Tutón čahaty ptak je wubjerny spěwak, přebywa we lisćowych kefkach a na zahrodach a žiwi so zwjetša z překasancami.

27) Mlaskawa brunohorleškata (Saxicola rubetra, Braunehelchen), je něhdže 5 palcow dołha, zwjercha načorna z brunowobrubjenymi pjerami, spody běla, na hrudzi bruna.

Je čahaty ptak, kiž na hórskich lukach a na polach překasancy loji. Jej podobna je mjeńša čornohorleškata (S. rubicola, Schwärzehlchen) a wjetša běłohorleškata mlaskawa abo kamjeńtna pleča (S. oenanthe, Weißehlchen, grauer Steinchmäger).

28) Mały kralik (Troglodytes parvulus, Zaunföng) je najmjeńši europiski ptak a jeno 4 palcy dołhi. Jeho pjerje je brune a ma přéčne čemniše pružki. Pysk je šidlojty, runy abo lědy nakriwjeny, skoro tak dołhi kaž hłowa. Křidle stej krótkej, tak tež wopuš, kotruž pozběhnjenu nosy.

Mały kralik je přebytny ptak, w léce přebywa najradšo we wložnych lěsnych keččinach a twari sebi z mochu prawje stwórne hněžko blisko při zemi; w zymje přibližuje so k bydlenjam a suwa so jara rychle přez płoty; hdyž jemu strach hrozy, skhowa so ruče do próznych štomow, haj samo do myšacych džerow. W zymje khětro dušnje spěwa. — Hišće něšto mjeńši ptačk pola nas je lačawka (Regulus flavicapillus, gemeines Goldhähnchen).

29) Šěra spliška (*Motacilla alba*, weiße Bachstelze) je žiwy a hibity spěwak, kiž z wopušku, kiž je tak dołha kaž tyłow, stajnje trase abo ćumpa a teho dla so tež ćumprwopuška mjenuje. Wona je $7\frac{1}{2}$ palcow dołha, wjeřšk hłowy, horło a hrudž je čorna, khribjet popjelawy, wšo druhe je běle. Pysk je ćeňki a kulešoity; nozy stej poměrnje wysokej, zadni porst ma dołhi ćeňki pazor; dvě srjedźnej pjerje we wopuši stej něšto dlěšej dyžli druhe.

Šěra spliška je čahaty ptak, lěta rady blisko wody a twari sebi hnězdo do trawy abo na wjerby, do kotrehož 6—7 módro-blakaty ch jekow znjese.

b) Zubopyskate (*Dentirostres*, Zahnstärker).

Zubopyskate spěwaki maja sylny, na kóncu nazhibnjeny pysk z małym zubčkom. Po swojim wašnjú a nažranosći podobaja so rubježnym ptakam, žiwja so z překasancami, ptačkami a małymi cecakami a jeno w zymje žeru tež jahody. Spěwaja rjenje.

30) Srokopjel powšěchny (*Lanius collurio*, rotbrüchiger Bürger oder Neuntöbter) je $7\frac{1}{2}$ palcow dołhi, na khribjeće na čerwjeň bruny, na hrudži na čerwjeň běły; hłowa a kokačk (Bürzel) je popjelawy, wopuš čorna; přez woči čehnje so čorna smuha, kiž je pak při młodych a samčkach bruna. Pysk je jara sylny, na kóncu hokojée zazhibnjeny a kharbowany abo na kóždym boku z małym zubčkom wobdarjeny.

Srokopjel je čahaty ptak, kiž rad we keřkach přebywa a tudy tež hnězdzi, wosebje hdžež su hlohony. Wón ma tu dźiwnu samownocé, zo bruki, škopcy, pčoly, ješčelcy, myše a młode ptački prjedy na černje natyka a je potom při skladnosći zešlapa. Spěwa dosć rjenje a naslěduje při tym druhe ptački.

31) Muchołojka běłošijata (*Muscicapa albicollis*, Halsbandfliegenstärker) je $5\frac{1}{2}$ stopy dołha, zwjercha čorna z běłym pasom wokoło šije, spody běla; tež na kóždym křidle ma běły blak. Samčka a młode su brunawje šěre, spody mazanje běle a nimaja pas wokoło šije. Pysk je při korjenju šěroki a na kóncu jeno słabje nakřiwjeny; tež zubčkaj staj lědy widzeć.

Muchołojka je prawje wjesely a žiwy ptak a přebywa we južnej Europje, hdžež na wysokich starych štomach hnězdzi.

Spěwa prawje šikowanje, tola je čězko, ju doľho w klětcy při žiwjenju zdžeržec. Žiwi so ze žiwymi překasancami. — Pola nas mamy za to muchoľjku šěru a čornowłosnu (*M. grisola et atricapilla*).

32) Lilik (*Bombycilla garrula*, Seidenfchwanz) je přez 7 palcow doľhi, ma čěto čězkoťne, kaž žida mjehke pjerje a na hłowje khop, kiž so pozběhuje. Zwjetša je na čerwjeň šěry; horľo a kosaki su čorne. Na křidľach ma rjane běľe, žolťe a čerwjene pasy. Wopuš je na kóncu žolťa.

Lilik je rjany sewjerny ptak, kiž k nam jeno w zymje a tež jeno porědko přikhadža, tehdy pak we maľych abo wjetšich stadleškach. Je jara nažrany, žiwi so ze wšelakimi jahodami a da so lohcy popadnyć.

c) Ščěpjanopyskate abo ľastojcy (*Fissirostres*, Spaltfächler).

Ščěpjanopyskate spěwaki maja rozčehnjene čěto, króťki a šě-roki pysk, wuzkej a jara doľhej křidle, z pomocu kotrejuž móža rychle a doľho ľeťac. Nohi su króťke a jeno k přimanju khmane, po runym khodźic skoro njemóža. Žiwja so z překasancami, kotrež sebi ľetajcy ľoja, teho dla su jara wužitne. Nazymu čahnu do čopľišich krajow.

33) Łastojca wjesna abo dymowka (*Hirundo rustica*, Rauchfwalbe) je přez 6 palcow doľha, na khribjeće bľyščatomódročorna, pod brjuchom běľa abo na čerwjeň; čěto a horľo je brunawje čerwjene. Pysk je króťki, plečity, skoro třihranity. Křidle stej doľhej a kónčojtej. Dwě zwonknej pjerje we wopušĩ stej dlěšej dyžli druhe, teho dla je wopuš widľickata; srjedźne maja před kóncem běľy blečk. Nozy stej nizkej a hoľej a matej 4 slabe a króťke prasty.

Dymowka so w ľětnim času po cyľej Europje nadeńdže, přebywa rady blizko čłowjeka, wosebje na wsach, twari swoje hnězdo z bľóta znutřka we twarjenjach, we hróďzách, kóľnjach a t. d. a žiwi so z překasancami, wosebje muchami a kuntworami, kotrež ľetajcy ľoji. Ľěta kwakľowajo a jara rychle. Nazymu čehnje we družstwje do Afriki. Wužiwa pola wšěch narodow wulkeho počescowanja; na jeje přikhad nalěto wočakujemy ze žedženjom, jeje wotsalčehnjenje nazymu napjelni našu wutrobu ze zrudobu; my so zradujemy na jeje spěšnym

wlētu a rańšim wjačkotanju a nichtó jej ničo nječini. — Łastojca mješćanska abo woknowka (H. urbica, Ścauśŕŕwalbe, Śenŕŕŕwalbe) je něšto mjeńša, na khribjeće a na wopuši cyła čorna, pod brjuchom běła; nozy ma wopjerjenej a wopuš króťšu dyžli dymowka. Swoje hnězdo twari wonkach pod třechami, kotrež je cyle zatwarjene a ma jeno po boku wotwjeru za wulět. Wopuši nas nazymu něšto prjedy dyžli dymowka.

34) Dźěrawc (Cypselus apus, Mauerŕwalbe) je 7 palcow dołha a cyła čorna; jeno horło je běłe. Jeho křidle stej sylnej, sakojće nakřiwjenej a jara dołhej. Nozy stej króťkej a matej wšě 4 porsty do přědka wobroćene; teho dla njehodźitej so ke khodženju po runym, ale jeno k přidźeržowanju so k murjam a skałam.

Tutón łastojcam podobny ptak njespěwa, ale jeno přeražliwje škrěči a skoro njewustajnje hač do pózdneho wječora hromadze z druhimi stare murje a wěže woblětuje, hdzež tež hnězdi. Ze zemje so derje znjesć njemóže. Wón je čahaty ptak a žiwi so jeničcy z překasancami, kotrež lětajo łoji.

35) Walak abo dejak (Caprimulgus europaeus, Ziegenmelfer ober Načŕŕwalbe) je 11 palcow dołhi a ma jara mjehke něžne pjerje kaž sowy, kiž je čěmnobrune a čornoblakate. Jara króťki słaby pysk je tak jara rozščěpjeny, zo jeho wotwjera hač pod woči saha a zo so póžeradło hač na dwaj palcaj rozdaji; po bokach pyska steja twjerde seršće. Woči stej čěmnej a wulkej; křidle jara dołhej, kónčojtej a na nohomaj su tři porsty do přědka a jedyn jara króťki do zady wobroćeny.

Walak je čahaty ptak, kiž w nocy wokoło lěta a so z nócnyimi brukami a mjetlemi žiwi. Wodnjo syda při zemi abo we nizkim hustym zróstu.

36) Salangana jědźomna (Collocalia esculenta, Salangane) je jeno 3½ palca dołha łastojca, na khribjeće bruna, pod brjuchom běła.

Twari swoje niłkej škličcy podobne a z bělaweho, twjerdeho a krjehkeho čěsta wobstejace hnězdo, kiž we horcej wodze rozeńdze, do skałowych próznicow a na njepríkhódne města mórskich skałow. Tute hnězda, z mórskich rostlinow (zowjen-cow, Tange) zhotowjene a z ptakowými slinami hromadze zlé-

pjene, so we Chinje a we Indiskej jědža, a hač runje žaneho słoda nimaja, su tola za tamne narody najwjetša khlóšćina. Salangana přebywa na skalinach kupy Javy. — Tudy přistajimy hišće pjecačka abo podrywku (*Hirundo riparia*, Uferhwalbe), kotryž swoje dołhe pjecojte hnězdo do brjohowych džerow twari.

d) Kehelopyskate (*Coniostres*, Regelfhänbler).

Kehelopyskate spěwaki maja krótki, tołsty a kehelojty pysk z wótrej kromu a lědy zazhibnjenym kóncom, kotryž jim k rozkusowanju twjerdych zornow, z kotrymiž so wosebje žiwja, słuži. Su z džělom přebytné, z džělom přechowate ptaki, kotrež rjenje spěwaja, so lohko skludžuja a zajate so lohko wočahnu.

37) Sykorka wulka (*Parus major*, Rohlmeiße) je $5\frac{1}{2}$ palca dołha, na khribjeće na žoľc zelena, pod brjuchom žoľta. Wjeršk hlówy, horľo a smuha srjedz hruďe je čorna; kosaki a wopušace pjera su šere. Krótki pysk je kehelojty; kulojtej nózdrje při korjenju pyska stej ze seršcojtymi pěrkami přikrytej. Nohi su krótke a maja sylne porsty z jara nakřiwjenymi pazorami a słuža k přimanju a smyčkowanju. Pjerje je ceńke a wołnjane.

Wulka sykorka je přechowaty ptak, kiž so hač do kru-teje zymy we našich lěsach nadeńdže. Nimo překasancow žerje tež wšelake symjo, samo mjaso, wosebje mozhy mjeńšich ptačkow, kotrež nadpaduje. Hnězdzi w próznych štomach, lehnje dwójcy za lěto a znjese kóždy raz 8—12 bělych čerwjeno-brunawje dypkowaných jejkow. — Ramuška (*Pacus pendulinus*, Beutelmeiße) je něšto mjeńša, na khribjeće bruna, pod brjuchom běľa; bydli we wuherskich tymješčach, hdžež sebi z woľmy a rostlinowych nicow jara stwórne na rohodžu abo na wjerbowých haľožkach wisate, wačokej podobne hnězdo hromadu spleće.

38) Škowronc pólny (*Alauda arvensis*, Feld-Serche) je 7 palcow dołhi, zwjercha bruny, spody bělawy z podoľhojtymi brunymi blakami. Srěnjodołhi pysk je kóncojty; kulojtej nózdrje stej při korjenju pyska z maľymi pěrkami přikrytej. Pazor na zadnym porstu je skoro runy a tak dołhi, kaž porst sam; tutón rěka wotroha.

Pólny škowronc přebywa po cylej Europje na polach a na runinach a žiwi so zwjetša ze zornami. Swoje hnězdo připrawi sebi do maľeje jamki na zemi a znjese 4—5 mazanobělych,

brunodypkatych jejkow. Jara lubozne je jeho spěwanje. Hdyž so wot zemje pozběhnje, započne spěwać a spěwajo pozběhuje so wyše a wyše, potom so zaso po času spuščuje a nahle, dokónčiwši spěw, panje na zemju kaž kamjeń. Škowronc je tež jedyn z tych ptakow, kiž nam naléce připowjeduje. Dla swojeho dobrego mjaso so tu a tam łoji, a rubježny ptak drěwčik skoro ničo druge nježerje, hač škowronče mjaso. — Nimo teho nadeńdze so pola nas hišće pólski škowronc (*Alauda cristata*, Šcaubenlerče), kiž ma na hłowje khop a paškowronc (*A. arborea*, Šaidelerče), kotrehož lubozne fíolenje nas nalěto tež jara zwjeseli.

39) Sknadź (*Emberiza citrinella*, Šoldammer) ma skoro wulkosć a napohlad škowronca. Zwjercha je bruny a čornoblakaty, pod brjuchom a na hłowje je žolty, wosebje samc. W zymje a w młodosći je pjerje bóle šěre na zeleń a bóle blakate. Horna časć pyska je wužša dyžli delna; zadni porst nima wotrohi.

Je přebytny ptak, kiž so w léce bóle z překasancami žiwi, w zymje pak přindže bóle do wsow, zo by zorna zběrał. Łoji so dla mjaso. Jeho spěw njeje jara wosebny.

40) Dłusk (*Fringilla coccothraustes*, Širšfernbaißer) je 7 palcow dołhi, šěrobruny, na tyle popjelawy. Horlo a křídla su čorne kaž somot. Jeho pysk je jara tołsty a krótki a při tym tak sylny, zo z nim twjerde wišnjowe počki rozkuše.

Dłusk je přeahowaty ptak, přebywa najradšo we tajkich krajach, hdžež je mnoho sadu abo we lisćowych lěsach, hdžež so ze symjenjom lisćowych štomow žiwi.

41) Tupifila abo sněhula (*Fringilla pyrrhula*, Dompfaff oder Šimpel) je skoro tak wulka kaž dłusk, zwjercha šěra, pod brjuchom čerwjena kaž cynobr; na hłowje, na křídłach a na wopuši je čorna. Samčka je spody na módri šěra. Młode nimaja čorne nopy. Pysk je jara krótki, tołsty a twjerdy, horna časć je zazhibnjena.

Tupifila je zwjetša přeahowaty ptak, kotryž so we našich lěsach ze wšelakim symjenjom žiwi. Swoje hnězdo twari do rozsuchow młodych štomikow a znjese 4—5 na zeleń brunodypkowaných jejkow. Da so lohko popadnyć, tola ćežko něšto nawučić, ma so teho dla za hłupeho ptaka. Hdyž so młoda

woznje, nawuknje hlós hwizdać, hdyž jón husto wospjetuješ; tola zajata njeje dołho žiwa.

42) Šćihlica (*Fringilla carduelis*, Stieglig) je 5 palcow dołha a je we wohladu na pjerje, najrjeńši mjez našimi spěwakami. Khribjet je šěrobruny, brjuch bělawy; na hłowje a na tyle je čorny, čoło a horło hać do wočow čerwjene kaž krej; wopuš a kosaki su čorne z bělymi kóncami; přez křídla ma žolty pas.

Šćihlica je přebytny ptak, lěta najradšo blizko wsow a žiwi so z wóstowym symjenjom. Dokelž rjenje spěwa, maja ju druhdy w klětkach.

43) Zyba (*Fringilla coelebs*, Buchfink) je na horle a hrudzi brunawje čerwjena, po bokach na čerwjeń bruna; hłowa a tyło je šere, wopuš a křídla čorne; wopuš je běle wobrubjena; přez křídla dzetaj dwaj běłaj pasaj. Samčka je na brjuše šera.

Přebywa we našich lěsach jako přebytny a přeahowaty ptak; we někotrych krajach dzerži so dla pěkneho a přeměnjaceho spěwanja w klětkach. Spěwa: Dźiw, dźiw, dźiw, što je moju dzowčičku biť? Jedyń wotród mjenuje so rajcuk.

44) Čižik abo cajsik (*Fringilla spinus*, Zeifig) je najmjeńši ptak z rodu zybkojtych spěwakow. Zwjercha je woliwkowje zeleny, spody žolty. Nop, křídla a wopuš je čorna. Zwonkne wopušace a srjedźne křídłowe pjera su při korjenju žolte. Pysk je runy, dlěši dyžli wysoki a dwajkróć wyšši dyžli šěroki.

Čižik je přeahowaty ptak a přebywa najradšo we hórskich jehlinatych lěsach, žiwi so z wólšowym, wóstowym, khmjelowym a t. d. symjenjom. Dokelž rjenje spěwa, dzerži so tež w klětkach.

45) Wrobl domjacy (*Fringilla domestica*, Hausperling) je 5—6 palcow dołhi, zwjercha šerawje bruny a čornoblakaty, spody mazanje běły, na nopje popjelawy, na horle čorny. Předku na křídłach ma bělawe přěčne smuhi. Samčka ma běle horło. Pysk je tróšku nakřiwjeny a dlěši dyžli wysoki

Wrobl je překlepany a dohladny ptak, kiž so wšudžom zasydli, hdžež su ludžo. Dla swojeho stajneho čiwkotanja je wostudły a na polach druhdy tež škódný; na druhim boku je

pak tež zaso wužitny, dokelž wšelaki njerodž zwułoji. Lehnje dwójcy abo trójcy za lěto; swoje njeródne hnězdo twari sebi w khěžach, pod třechami abo na štomy; najradšo pak pyta něhdže lastojčcy jeje hnězdo wotehnać.

46) *Kanarik* (*Fringilla canaria*, Kanarienvogel) je 5 palcow dołhi, džiwi je skoro dospołnje zeleny, do žolta překhadžowacy; we klětkach je mjenje abo bóle žłotožolty.

Jeho domowina su kanarske kupy, hdžež je tak powšěchny kaž pola nas wrobl. Druha domowina pyta so jemu we Tyrolskej załožić. Dla swojeho lubozneho, škrjebotatego a dołho wudžeržomneho spěwu maja jeho ludžo rady a teho dla so jara husto w klětkach khowa. Wón nawuknje nic jeno wšelake hłosy hwizdać, ale tež wšelake wumjotne kusy wuwjesć.

47) *Křižik* abo *křižomny ptak* (*Loxia curvirostra*, Kreuzschnabel) je přez 6 palcow dołhi a dla swojeho pyska wuznamjenjeny; wobaj kruchaj so křižujetej, dokelž je horni dele a delni po boku horje zakřiwjeny. Dorosćeny samc je rjenje čerwjeny z čornošěrymi křidłami a wopušu. Młode samcy su na zeleń žolte, samčka šěra.

Tutón přebytny a přecałowaty ptak bydli we družstweje we našich jehlinatych lěsach. Z pomocu křižojtego pyska łazy po štomach wokoło kaž papuch a žiwi so zwjetša ze symjenjom jědlowych hablow. Lehnje w zymje.

48) *Snowač* abo *tkalc towaršny* (*Ploceus socius*, gefelliger Webervogel) je tak wulki kaž tupifila, zwjercha woliwkowy, spody brunožolty. Hłowa, křidła a wopuš ma čemnišu barbu. Bydli we južnej Africy a wuznamjeni so přez to, zo kóždy ptak swoje hnězdo wosebje njetwari, ale zo wulke črjódy hromadze pod zhromadnej třechu lahnu, kotruž su sebi z dołhich stwjelcow, syćiznow a t. d. na štomach natwarile a kotraž je zakituje před deščom a slóncom. Spody tuteje třechi twarja potom wosebite hnězda, jene za druhim.

Druhe družiny snowača, kotrež nimo Afriki tež we horcych krajinach Asije a Ameriki přebywaja, kaž n. př. snowač Mahali (*Ploceus Mahali*), powišeja swoje waćokojte jara wumjotnje ze syćiznow, słomičkow a trawičkow zaplećene zhromadne hnězdo kónc čěnkich hałožkow; wotwjera je wot spody a tak připra-

wjena, zo nichtó ani k jejam, ani k mladym njemóže hač ptak sam.

e) Wulkopyskate abo wróny (Magnirostres, Großfleder).

Wulkopyskate spěwaki abo wróny maja wulki a sylny skoro runy pysk a nózdry ze seršcojnym pjerjom pokryte. Nohi su kročaki; pazory krátke, wutupjene. Bydla po cyłej zemi, žeru wšo, štož je k jědži, njespěwaja, maja zwjetša škropawy, škřekaty a njelubozny hlós; někotre z nich nawuknu někotre słowa bamborić.

49) Rapak (Corvus Corax, Raabe) je najwjetši a najsylniši mjez wšěmi wrónami, 2 stopje dołhi a z rozpjatymi křidłami 4 stopy šěroki. Pysk, nohi a pjerje je swěcatočorne z módrým poblyšćom. Pysk, něšto krótsi dyžli hlowa, je sylny, horka powyšeny, přědku plečity. Křidła přikrywaja wobkulenu klinojtu wopuš dospołnje.

Rapak je jako samotnik we wulkich lěsach a skałowych džěrach po cyłej Europje a sewjerneje Asiji a hnězdzi na najwšěšich štomach. Do njeródnego ploneho a wulkeho hnězda, kotrež sebi rapak z hałozow a mochu natwari, znjese saměčka w měrcu 4—5 nazelenych, brunoblakatych jejow. Žerje wšo, štož je k jědži, waki, překasancy, žaby, mlode ptaki a zajacy, sad, zelinu a samo sčerba. Kranje rady blyšćate wěcy a je hewak dohladny a překlepany ptak. Njespěwa, ale kroka abo rapa z njeluboznym hlósom. Zajaty da so skludzić a samo słowa bamborić nawuknje. Je jara dołho žiwy.

50) Wróna čorna (Corvus corone, Schwarz Krähe) je rapakej podobna, tola jeno 1½ stopy dołha a ma sylny, runy, nic powyšeny pysk.

Je we wulkich stadłach po cyłej Europje, hnězdzi w lěsach a přibližuje so w zymje k čłowskim wobydlenjam. Žiwi so z tymi samymi wěcami kaž rapak, wubjera překasancy z hnojowych hromadow na polach, wotšćipuje pak tež w lěsach štomjace pupy a teho dla ju hajnicy we tak mjenowanych wrónjacych budach třěleja. Jej podobna je šěra wróna (Corvus Cornix, Hebelkrähe), kiž pak je na khribjeće a na brjuše čemno-popjelawa. Pola nas je derje znata.

51) Ha wron (Corvus frugilegus, Saatkrähe) je 1½ stopy dołhi, cyły čorny z načěrwnym poblyšćom. Pysk je runy, jara

kónčojty a we starosci při korjenju njeje prikryty ze seršćojtymi pěrkami, kaž při druhich wrónach a to teho dla nic, do kelž ma hawron to wašnje, z pyskom za njerodžom hłuboko do zemje wjerćić, přez čož so pěrka wotrybuja.

Hawron přebywa we wulkich stadłach po cyłej Europje, wosebje hdžež su wulke pola. Žiwi so zwjetša z wakami a druhim škódnym njerodžom a je tak bóle wužitny dyžli škódný, hdyž tež něšto skhadžaceho hrochu, woki a t. d. zežerje. Hnězdzi na štomach we wulkich črjódach z druhimi hawronami.

52) Kawka (Corvus monedula, Dohle) je jeno mało přez stopu dołha a je nimo popjelaweje hlowy a šije swětle čorna.

Hewak druhim wrónam podobna přebywa wosebje rada na wěžach, hdžež tež lehnje. Da so skludzić.

53) Sroka (Corvus Pica, Cister) je wrónineje wulkosće, ale wužša; hlowa, šija a hrudž je čorna, brjuch a ramjenja su běle; křidła a wopuš je blédozelena ze zlotym poblyšćom; wopuš je klinojta a dlěša dyžli čělo. Křidła su krótke a nje-přikrywaja dołhu wopuš.

Sroka je jara překlepany, padušny a sécotaty ptak, kiž hłuboko do lěsow njelěta, ale přec jeno při kromje wostanje, syda so na wysoke wjeřski štomow a tudy tež swoje hnězdo twari. Přibližuje-li so čłowjek, wotleci škrěkotajo. Kranje rady swěćate wěcy a nosy je do hnězda. Přebywa po cyłej Europje a sewjerneji Asiji a žiwi so ze wšěm, štož je k jědži. Młoda da so skludzić a khodži potom za čłowjekom kaž pos; nawuknje tež někotre słowa bamborić.

54) Škrěka wa (Garrulus glandarius, Gichelhabicht) je stopu dołha, pjerje ma šěre na čerwjen; horne krywne pjera na křidłach su módre, běle a čornopasate. Kosaki a wopušace pjera su čorne, na hornym kóncu běle. Pysk je krótki, po bokach plečity a na kóncu trochu hokojće zazhibnjeny. Na hlówje ma khop a křidła prikrywaja jeno položcu wopuš.

Bywa we lěsach srjedźneje a sewjerneje Europy, žiwi so w lěće z překasancami, wakami a ze žitom, w zymje pak ze žoldžemi a bukwicami, kiž je sebi hromadže nanosyla a něhdže skhowala.

55) Škórc (Sturnus vulgaris, Star) je 7½ palcow dołhi,

cyly černy, ze zelenym abo fijałkowym poblyščóm a bělawje pokrjepjeny. Pysk je žolty, runy a na kóncu plečity.

Škórc je žiwosíwy a jara šwjachtaty ptak, kiž so nalěto jara zahe (husto hižom we započatku małego rózka) a we wulkich črjódach k nam wróca, twari swoje hnězdo do próznych štomow abo do murjowych džěrow. Pola nas powišeja jemu ludžo kukawy z pobočnej džěru na štomy, we kotrychž jara rady přebywa a lehnje. Žiwi so z překasancami a rybjacymi wakami. Je škórc mlode wulahnył, čehnje z cyłej swójbu bóle k sewjeru; nazymu so zaso na krótki čas k nam wróci a potom čehnje we wulkich črjódach k juhu. Da so lohey skludzić a někotre słowa nawučić. Jeho spěwanje mjenujemy hwizdanje.

56) Lěta we abo rajske ptak (Paradisea apoda, Paradiesvogel) je tak wulki kaž kawka. Khribjet a brjuch je čisowje bruny, hlawa a šija je pomerancowje žolta, čolo čorne a horlo zelene kaž smaragd. Nimo teho maja samcy dołhe žlotožolte pjera, kotrež na bokach pod křidlymi wurostuja a we wopuši dvě dołhej holej přery t. r. bjez khorojčki

Tutón ptak bydli jeno we Nowej Guineji a na susodnych kupach we małych črjódkach. Narodowcy jeho z tupymi šipami třěleja, wotrězaja jemu nohi a předawaja jeho do Europy a Asije. Z jeho překrasnym pjerjom pyša europiske knjenje swoje kłobuki a Asianojo swoje turbany.

(Pokračowanje.)

Póhanske pohrjebnišća w Serbach.

Podal *K. A. Jenč.*

Runje tak wažne, kaž pisane archivy, kotrež su nam naši prjedownicy w derje zdžeržanych wjelbach radnych khěžow, cyrkwjow, klóštyrow a t. d. zawostajili, su tež archivy zemje, pak wot natury, pak wot něhdušich wobydlerjow našich krajinow spody pódy něčičišeho zemskeho zwjercha před lětstotytkami, haj před lěttysacami založene. Kaž přěniše, tak su so tež posleniše hakle w nowišim času wotkrywać a přepytować započale. Wotewrjeja pak přěniše jenož přepytowarjam sta-

wiznow a starožitnosćow pohlad do zańdzenosće, dha wotanknu archivy zemje tež přirodospytnikej nowy swět, w kotrymž a na kotrymž móže so w swojej wědomnosći wulcyšnje wobohać. Z nich zhoni přirodospytnik, kajka je něhdy w prastarym času póda našeje zemje byla, kajke rostliny su na njej rostle a kajka zwěrina je tu swoje wobydlenje měla a kak staj woheń a woda tak přeměrnje wulke přeměnenja na našej zemi dokonjaše, a kak je pomału a pomału nětčiša póda a zwjerch našeje zemje nastał a swoje nětčiše zrostliny a žiwe wobydlestwo dostał. To wšo číta přirodospytnik z archivow zemje, hdyž su so jemu tute wotewriše. A nic mjenje číta z nich stawiznar a starožitnosćer, hač runje su před nim pismiki podzemskich archivow we wěstym nastupanju hišće runy (Runen), kotrychž wuslědženje je so jemu hač dotal mjenje poradžilo, hač přirodospytnikej z pismikami jeho podzemskich archivow. Ze svojich podzemskich archivow zhoni stawiznar a starožitnosćer wothladajo wot toho, štož z nich z přirodospytnikom w přezjenosći číta a hdžež ma z nim rune interessy, kak je na zemi bylo po tym, zo je naša zemja swoju nětčišu pódu a swój nětčiši zwjerch dostała a wosebje, kajke su na njej ludy bydliše, kajke su wašnja měte a kak daloko su w kulturje byle. Kotre su dha pak za stawiznarja a starožitnosćerja tajke podzemskie archivy, z kotrychž wón to wšo číta a kiž w tutym nastupanju za njeho dale do zady dosahaju hač žana pisana khrónika? K nim ličimy wšě člowske twarby, w prastarych časach wot člowjekow wuwjedzene a pozdzišo wot člowjekow, abo přez surowjenje žiwjelow zaso skazene a w běhu lětstotetkow ze zemju přikryte. K nim ličimy dale wšě podzemskie khowanki, z kotrychž buchu w nowišim času pokłady, wumjełske džěla, brónje, domjacy naporjadk a t. d. ludow, kiž su prjedy nas w kraju byli, na swětlo wučehnjene. K podzemskim archivam dawno zańdzenych kultur-skich periodow ličimy naposledku tež z dobrym prawom městna, hdžež su něhduši wobydlerjo našich krajinow svojich morwych khowali a kotrež chcemy w tutym našim nastawku póhanske pohrjebnišća w Serbach mjenować, přetož my njemyslimy sebi při tym něhdže na něhduše kerchow, kiž su kaž na příklad w Budyšinje w swoim času wokoło cyrkwjow sw. Pětra, sw.

Michała, sw. knježny Marije a t. d. wobstała a pozdžišo wobstać přestała, ale my myslimy sebi na pohrjebnišća, kiž so tu a tam w Serbach na polach, na hórkach, w holach a t. d. namakaju, z kotrychž so džensniši džen hišće popjelnicy a wšelake druge hlinjane sudobja won ryja a hdžež so kosće tych, kiž su tu prjedy nas byli, nic w drjewjanych abo mosaznych kašćach, ale w popjelnicach khowaju. My njemóžemy tute pohrjebnišća hinak mjenować, hač póhanske pohrjebnišća, přetož što chce z wěstosću prajić, kajkeho ludu kosće w tutych popjelnicach wotpočuja? Su to kosće našich starych serbskich wótcow, abo cuzych, njeznatych rjekow, kiž su hišće prjedy Serbow přez serbski kraj přešli? Je to historiske prašenje, na kotrež hišće žane wěste wotmolwjenje date njeje, runje tak mało, kaž na druge prašenje, kajki lud je te hobske hrodžišća nasypał, kiž so přez Łužicu čahnu w tej samej měrje, kaž naspomnjene póhanske pohrjebnišća. Jenož tak wjele je wěste a wučinjene, z křescijanskich časow ani tamne hrodžišća, ani naspomnjene pohrjebnišća njesu a to tehodla nic, dokelž je při woběmaj woheń sobuskutkował, při přenišich jako woporne płomjo, při posleńich jako srědk, wotemrjete čěla do popjoła přewobrocić. Křescijanow wašnje njeje pak ženje było, morwych spalić, ale jich čěla njezranjene zemi přepodać. Tež hodži so historiscy dopokazać, zo su křescijenjo, tak ruče hač su hdže na póhanstwje dobyli, palenje morwych zakazowali. My znajemy tajke zakaznje z časa khěžora Korle Wulkeho, kiž je tajke palenje morwych přewinjenym Saksam zakazał.*) Je pak so nětko přewinjenje lužiskich Serbow hižom w džesatym lětstotetku stało (něhdže wot lěta 927 sem), dha je wěste, zo tež pohrjebnišća, wo kotrychž chcemy ryčeć, młódše być njemóža, hač z lětstotetkow prjedy přewinjenja Serbow a prjedy jich wobroćenja k křescijanskej wěrje. Ale njemóža dha wone hišće starše być a dyrbja dha jeničcy něhduši póhanscy Serbjo jich załožerjo być? Štó chcył to prajić? My namakamy rune póhanske po-

*) Capit. Paderbrun. a. 785. c. VII. Si quis corpus defuncti hominis secundum ritum paganorum flamma consumi fecerit et ossa ejus ad cinerem redierit, capite punietur.

hrjebnišća přez cyły němski kraj, haj hišće dale tež w Francowskej, haj samo w Jendźelskej, namakamy je tež w krajinach, w kotrychž ženje ani Serbjo, ani druzy połobscy Słowjenjo bydli njejsu. To wšo pokazuje na to, zo tudy jene stare póhanske wašnje znać nawuknjemy, na kotrež njeběchu něhdy jenož Serbjo a z nimi tež druhe słowjanske ludy zwučene, ale kiž bě runje tak derje tež druhim ariskim ludam, kiž běchu prjedy Serbow přez Łužicu přecáhnyli, znate a lube. Celtiske, germaniske a po nich słowjanske ludy su po rjadu tuto wašnje, svojich morwych spalić, w Łužicomaj nałożowale a su to same z přenjatneho wótcneho kraja wšěch ariskich ludow, z Indiskeje sobu přinjesli, hdžež je so, kaž je znate, spalenie morwych hać do džensnišeho dnja zdđeržalo. Celtojo su tuto wašnje potom při dalečehnjenju sobu wzali do svojich pózdnišich sydłow, do Francowskeje a Jendźelskeje a germaniske ludy do krajinow bjez Salu a Rheinom, tak zo so tute póhanske pohrjebnišća nětko nimale přez cyłu Europu přestrěja. Tajkeje winy dla njeda pak so tež na žane wašnje rozeznać, kotre póhanske pohrjebnišćo je celtiskeho, kotre germaniskeho a kotre słowjanskeho sempřinđzenja a kotreho luda kosće w tej abo w tamnej popjelnicy wotpočuja. Bjez tutymi samymi je drje wěsty rozdźěl, někotre su žolte a jenož na slóncu sušene, druhe su čorne barbjene a w hornčerskich pjecach palene, někotre su hrubje z ruku wudžělane a zaso druhe pokazuja na wěste wumjelstwo a na wobwjertawku (Drehfcheibe), na kotrejž su činjene. Hodži so z tajkeho rozdźěla spóznać, hać su pohrjebnišća, w kotrychž so pak te jene, pak te druhe naspomnjenych popjelnicow namakaju, celtiske, germaniske, abo słowjanske? Ně — a to tehodla nic, dokelž so jara husto wšě družiny popjelnicow w jenym a tym samym pohrjebnišću namakaju. Z teho hodži so tehodla jenož tak wjele zhudać, zo su so morwi dlěši čas tam palili a zo bu w staršim času, w kotrymž hornčerske džěto njebě hišće tak wumjelske, jich popjoł do hubjenišich, pozdžišo pak do rjenišich popjelnicow sypany. Abo su wšelake ludy po rjadu jene a te same pohrjebnišćo trjebali? Wěsće, přetož pohrjebnišća běchu hižom póhanam swjate města, runje tak derje, kaž jich temple a wopornišća. A kaž su křesćijenjo, štož so ze

stawiznow dopokazać hodži, na tesame městna, na kotrychž něhdy póhanjo svojim přiboham woprowachu, pozdžišo cyrkwje twarili a samo póhanske temple do cyrkwjow přewobročeli, tak hodži so drje tež prajić, zo su hižom: w staršim času póhanske ludy, hdžež su při svojim přičehnjenju do kraja pohrjebnišća druhich ludow namakali, kiž běchu prjedy nich w kraju, tajke pohrjebnišća jako swjate městna tež k pohrjebanju svojich morwych naloželi a wobkhowali. Tehodla hodži so drje tež z wěstosću prajić, zo je wjele póhanskich pohrjebnišćow, kiž so hišće w serbskim kraju namakaju, wšelakim ludam po rjadu přislušało, kiž su hdy přez Łužicu přešle a zo w nich po tajkim nimamy jenož powostanki našich starych serbskich wótcow, ale tež ludow, kiž su prjedy nich w kraju bydli. Dokelž pak so w krajinach, do kotrychž Serbjo ženje njesu přišli, hdžež mějachu wjele bóle Celtojo hišće w historiskich časach swoje sydla, wosebje wumjelscy wudžělane popjelnicy namakaju, dha drje mamy tajke, hdžež so wone w našim serbskim kraju namakaju, tež Celtam připisac, kiž běchu po tajkim, kaž so zda, w hornčerstwje dale, hač naši Serbjo.

Druhe prašenje, na kotrež nam dotal hišće nje-móžeše z wěstosću wotmolwić, je te, što wot spalenyh čělow bu do popjelnicow skhowane. Wjetšina popjelnicow, w kotrychž so kosće tajkich spalenyh čělow namakaju, je srěnjeje wulkosće, lědom $\frac{1}{4}$ lóhca do wysokosće a runeje šěrokosće. Hodža so do tajkeje popjelnicy zbytki jeneho cyłego čłowjeka zakhować, tež hdyž wot jeho čěla ničo druge wjacy zbytkne njeje, hač kosćowc a hdyž je tutón tež, kaž w popjelnicach, do małych kuskow po spalenju čěla rozbity? Na žane wašnje, přetož tež po spalenju čěla wostanje přeco hišće wjacy kosćow zbytknych, hač zo bychu so do tak małeje popjelnicy zhromadzić hodžile. A tola su kosće w tajkich popjelnicach wot čělow dorosćenych čłowjekow, za čož jich twjerdosć swědči. Kotre kosće buchu tehodla do popjelnicow zawrjene a što sta so z kosćemi, kiž do popjelnicy nutř njeńdžechu? Abo buchu jenož wěste džěle čěla spalene a druge pohrjebane? Abo buchu spalene kosće do wjacy popjelnicow ztykane? Štó móže nam na tajke prašenja wotmolwić a nochce so nje, kiž čłowske kosće a jich

twar znaje, snadno jedyn našich serbskich lékařow so w přepytanju tuteje zajimaceje wěcy spytać?

A nětko hišće jene třeće prašenje, na kotrež dotal tež žane dosahace wotmolwjenje nimamy. Za dziw hdy namaka so w pòhanskich pohrjebnišćach jena popjelnica z kosćemi sama za so stejaca a žane tajke pohrjebnišćo njeje, w kotrymž bychu jenož popjelnicy stałe. Pòdla nich a wokoło nich steja wjele bóle zwjetša wšelake mjeńše hornyčki, nopaški, bušwički, karančki z wuzkimi, dołhimi šijemi, šklički a wšelake druhe hornčeřske sudobja, kiž su prózne, abo jenož ze zemju a z pěskom napjelnjene. Z pòhanskeho pohrjebnišća pola Mnišonca buchu samo hlinjane lžički wuryte, kiž so w zběrkach Maćicy Serbskeje namakaju. Zwotkel tute małe wěcki a što ma to na sebi, zo so wone w pòhanskich pohrjebnišćach w tajkej mnohoće namakaju, zo bychu z jeneho jeničkeho pohrjebnišća dosahale, nahladny museum založić, hdy bychu so wšitke njezranjene na swětło sćahać hodžile! W staršich časach džeržachu tute małe hornčki pak za domjacy naporjadk ludkow a druhich zemskich duchow, pak za zemske hornčki, kiž same wot so w zemje rosěechu.*) Nowiši čas je w tutym nastupanju lěpše nahlady dobył a wobhladuje tute šklički a karančki a nopaški z druhého stejnišća. Tola pak su drje tež tute nahlady jenož z džěla prawe a njeje hišće dosć wuswětlene, čehodla buchu tute małe wěcki w tajkej mnohoće wokoło popjelnicow zestajane. Kaž někotři praja, su to sylzne karančki, do kotrychž buchu při pohrjebje sylzy zrudnych zawostajenych zběrane a potom jako posleni wopor žarowaceje lubosće morwym sobu do rowa date. Wosebje mjenuja Němcy tehodla te małe karančki z wuzkej šijku a z wuškom sylzne karančki. Ale by so to tež dopokazać hodžilo, zo su to sylzne karančki, štož pak je tola hišće njewěste, dha by z tym hakle jena družina tamnych pohrjebnych sudobjow wułożena była. Što pak měle te druhe wšelake małe nopaški a šklički na sebi? Po wudawanju jenych bu do tutech nopaškow morwym wšelaka jědz,

*) Přirunaj: Urnen und andere in heidnischen Grabstätten der Oberlausitz gefundene Gefäße von Thon. Laus. Magazin 1827, str. 327.

žalba a t. d. sobu do rowa data a zaso po wudawanju druhich bě to drobný čapor, kotryž běchu morwi při žiwjenju w domje a hospodařstwje trjebali a kotryž bu jim tehodla sobu do rowa položeny, zo bychu jón tež w nowym žiwjenju po smjeri trjebać móhli. Dokelž pak je naspomnjeny čapor tola tak jara drobný, zo so skerje za džěci k jich hrě hodži, hač k něčemu druhemu, dha by tutón posleni nahlad jenož tehdom něšto za so měł, bychu-li w póhanskich pohrjebniščach jenož popjelnicy małych džěci zahrjebane byle, čemuž tola zhonjenje napřečiwo ryći. My njemóžemy tehodla wot tutych pódlanskich sudobjow, kiž wokoło popjelnicow steja, hač dotal ze žanej wěstosću prajíc, što mějachu po prawym na sebi, hač su to karančki za sylzy, kaž so mjenuja, abo woporne wěcy, abo hač je hdy w nich nutřkach něšto bylo, abo hač su tam jenož jako pycha za popjelnicu samu přistajene. Husto dosć su wone mjenujcy same na sebi tak mólčke, zo so tež w hospodařstwje njesu jara trjebać hodžite a džěrka přez jich wuška je tak mała, zo so přez nju jenož nic přecaňnyć hodžeše a zo móžachu so jenož na tajkej nosyć.

Štož nětko popjelnicy same na sebi nastupa, w kotrychž so hišće kosće do nich pohrjebanych namakaju, dha su tesame wšelakeje wulkosće, kaž tež wšelakeje formy. Tu a tam smy popjelnicy widžili přez poł lóhća wysoke, druge su lědom $\frac{1}{4}$ lóhća wysoke. Někotre su nažoť, druge šěre abo čorne. Wot poslenšich je wjele z grafitom barbjenych a maja wot teho swój rjany čorny blyhcacy powjerch. Wosebje bjez poslenšimi namakaju so tež tajke, kiž maja wokoło so, kaž wobruč, porjadne dypki, smuhi a smužki, přez čož wěstu rjanosć dostanu. Zaso druge nimaja ani najmjeńšu pychu na sebi. Bjez popjelnicami nažoťeje barby smy tež widžili tajke, kiž su přez wšelake horby, abo jež přez porjadne wužobjenje wudebjene, abo su hranite a maja, kaž khofejowa šalka wěstu nohu abo spódk. Najzadniše su popjelnicy, kiž su srjedza džělene, tak mjenowane dwójne popjelnicy. Namakaju so w tajkich kosće, dha drje wopačny nahlad njebudže, hdyž prajimy, zo su k pohrjebej za dwójnikow, abo za druge w žiwjenju sebi spřećelene wosoby služite. Tola bu w léce 1859 pola Čornjowa tajka dwójna po-

popjelnica wuryta, w kotrejž žane kosce njeběchu a kiž je tež tak mała, zo budžichu so jenož někotre snadne kóstki do njeje nutř položiť hodžile. Kčemu dyrbješe we wšědnym žiwjenju tajke dwójne sudobje słužić, za tym hač dotal hišće přišli njejsmy.

Wobročimy so nětko k tamnym pohrjebnišćam samym, w kotrychž so naspomnjene popjelnicy namakaju, dha nadeńdzemy te same z wjetša w blizkosći nětko hišće wobydlenych wsow a městow a jenož porědko we wotležanych holach abo lěsach. W tutym nastupanju swědča wone za wysoku starobu našich serbskich wsow a městow a dadža nam tež zhudać, hdže a w kajkej měrje je naša serbska Łužica w předhistoriskim času hižom wobydlena była. Městna, na kotrychž so tamne pohrjebnišća namakaju, su pak šěrše, pak wužše, husto na 50 a wjacy kročel do dołhosće a šěrokosće. Dospołne přepytowanja so w tutym nastupanju hišće stałe njejsu a njejsu tež wšudžom móžne, dokelž je wjele tajkich pohrjebnišćow hižom přez wobdžěłanje polow, přez twarjenje pućow a domow, abo přez nasadźenje štonow a t. d. khětro skaženych. Hłuboko so na tajkich pohrjebnišćach ryć njetrjeba, lědom lóhé hluboko, dha so hižom popjelnicy namakaju. Hłowna popjelnica ze svojim přidawkom małych nopaškow a t. d. je z wjetša z kamjenjemi wobdata a tež kosce w njej přikrywa husto wjetši kamjeń. Tola su te same tež husto dosć z hlinjanej škle wodžete, tak zo zemja a njerjad na nje padać njemóžeše. To wšo je potom pěknje ze zemju přikryte. Tež w stronach, hdžež hewak kamjenje porachuja, su husto popjelnicy z tajkimi wobdate abo přikryte namakali a su dyrbjeli ei, kotřiž su tam něhdy svojich morych khowali, kamjenje z daloka sem wozyć. Městno, na kotrymž su něhdy čěła prjedy jich khowanja palili, da so při wjele pohrjebnišćach hišće w blizkosći poslenšeho wuslědźić a wuznamjeni so přez hromady wuhla a popjoła. Tola je to wšo pola najmjenje pohrjebnišćow přepytane a ze serbskeho kraja móžemy w tutym nastupanju jenož na jedyn příklad pokazac, mjenujcy na pohrjebnišćo pola Wulkich Zdžarow, hdžež su wopalnišćo k ranju wot pohrjebnišća wuslědźili.

W scěhowacym chcemy nětko wsy a města w serbskim

kraju zestajec, při kotrychž so póhanske pohrjebnišća namakaju. Dospólny naš zapis byc njemože, dokelž wo wjetšinje tajkich pohrjebnišćow dotal ničo zhonili njejsmy. Jenož přez připad přindžeja tajke pohrjebnišća na wsach z wjetša na swětlo. Serbski bur abo jeho wotroček namaka je při woranju, abo při porjedženju pućow, abo při wukopanju štomow abo při ryću jamow a studnjow, rozbije pòpjelnicy a čisnje je, dokelž žane pjenjezy w nich njenamaka, na stronu a njeje-li w jeho wsy žadyn literat abo starožitnosćer, kiž za tej wěcu dale slědzi a ju znatu sćini, dha wostanje cyła wěc potajnstwo za starožitnostnu wědomnosć. Naš zapis móže tehodla tež jenož te wsy a města pomjenować, wot kotrychž je nam přez wšelake starše a nowiše lužiske časopisy, abo přez prócu tych, kiž su prjedy nas w tutych wěcach džěłali*) abo přez samsne zhonjenja a naprašowanja znate, zo so w jich blizkosći póhanske pohrjebnišća namakaju. Njeh přichodnje sobustawy našeje Maćicy bóle na to kežbujaja, zo so přez naš Časopis abo přez Nowiny wozjewujuje, hdze su so popjelnicy namakałe, a zo so tež tajke namakane popjelnicy do našeho museja wotedawaja. Potom njebudže jenož móžno, naš zapis powjetšić, ale tež khartu póhanskich pohrjebnišćow w Serbach wudać a z tym najstarše městna čłowskich wobydlenjow w serbskej Łužicy woznamjenić. Přirunanje wšelakich popjelnicow a sudobjow, kiž su jim přiwdate, budže pak w tym nastupanju za wědomnosć wažne, dokelž budže potom skerje móžno, wěsty system postajić, po kotrymž maja so tajke stare pohrjebne sudobja rozeznować a

*) Najwjacy je w tutym nastupanju sławny lužiski starožitnosćer, njeboh rentamtman Preusker we Wulkim Hajnje zhromadził. Jeho zapisy serbskich wsow a městow z póhanskimi pohrjebnišćemi namakaju so w jeho nastawku: *Oberlausitzische Alterthümer* (Laus. Mag. 1827) a w jeho knihach: *Blide in die vaterländische Vorzeit*. Leipzig 1841. Wo druhich póhanskich pohrjebnišćach w Serbach namakaju so krótkte powjesće tež w nowišich zešiwkach lužiskeho magazina, we wšelakich staršich lužiskich časopisach, w rozprawach sakskeho starožitnostneho towařstwa w Dreždžanach, w zapisach serbskeho a budyskeho němskeho starožitnostneho museja, w někotrych serbskich Nowinach a t. d. Zo móhl kóždy sam za tym dale hladać, dha přistajimy wšudžom žórlo, z kotrehož smy powjesće wo tej abo wo tamnej wsy sem wzali.

pak temu, pak tamnemu staremu ludej připisač, kiž je něhdy w serbskim kraju svojich morwych khował.

Po našim wjedženju maja pohanke pohrjebnišća w swojej blizkosći:

Běła pola Kamjenca. Wo popjelnicach tam ryči Preusker Laus. Mag. 1827. 544 a we: *Blide in d. Borzeit.*

Bjerwałd. Po powjedanju k. Smolerja je tam pohanke pohrjebnišćo, z kotrehož ma wón někotre rjane, wulke, žolte popjelnicy.

Brězyna pola Hučiny. Tudy buchu popjelnicy namakane hižom w léce 1783 (Laus. Monatschrift 1798 II. 210) a 1827 (Laus. Mag. 1827. 401). Tehorunja 1862, z kotrehož léta so někotre w museju Mačicy namakaju, kiž su z „rudlow“ pola Brězyny wuryte.

Błohašecy. Pohanke rowy. (Laus. Monatschr. 1805. I. 37 a *Blide in d. Borzeit.* III. 204.)

Budyšin. W blizkosći tuteho města su husto za popjelnicami ryli a tajke namakali; tak hižom 1796 hapykař Růde a tež 1803. (Laus. Monatschr. 1798. II. 221 a 1803. II. 127.) Wo-koło léta 1827 je wosebje něhduši advokat Holtsch pola Budyšina wjele popjelnicow wuryč dał.

Čornjow pola Bukec. Tudy sym ja w léce 1849 na tak mjenowanej Pječec hórcy wulke pohanke pohrjebnišćo namakał, z kotrehož mam někotre popjelnicy a karančki, bjez druhimi tež jenu mału dwójnu popjelnicu z dvěmaj małymaj wuškomaj, 1858 wot mojeho swaka při woranju namakanu.

Cybalin pola Mužakowa. Popjelnicy (Laus. Monatschr. 1798. II. 220).

Dobruša pola Budyšina. Z tudomneho pohrjebnišća namakaju so wot léta 1862 sem někotre popjelnicy w mačičnym museju.

Droby pola Minakała. Tudy buchu hižom w léce 1714 na jenym knježim pole popjelnicy namakane a wot tehdomnišeho minakałskeho knjeza z Ponickau do Žitawy do tamnišeje radžineje knihownje date, hdžež hišće su. (Hoffmann Script. rer. Lus. I. 132. Laus. Mag. 1828. 323.)

Hbjelsk. Popjelnicy. Přirunaj: *Blide in d. Borzeit.* II. 133.

Hóršow. { Přirunaj: Bliče II. 133. Při poslenšej wsy sym
Hóznica. } ja sam w léce 1850 pohrjebnišćo wopytał a wjele
čropow wot popjelnicow namakał.

Hunjow horny. Tudy bu hižom 1817 wulka z kosćemi
a z popjołom napjelnjena popjelnica namakana. (Laus. Mag.
1827. 556.)

Jězor. Popjelnicy. (Oberl. Nachlese. 1768.)

Jenkecy. { Popjelnicy (Bliče II. 133. 207).
Jamno. }

Kamjenez pola Radworja. Popjelnica z tuteho pohrjeb-
nišća wot léta 1855 sem w mačićnym museju. Přirunaj tež:
Bliče II. 207.

Kina hornja. W léce 1861 buchu tudy wšelake popjel-
nicy namakane, nětko w němskim museju w Budyšinje. Tež
w přjedawšich časach buchu tudy hižom wot wobydlerjow města
Budyšina popjelnicy pytane a do Budyšina wotnošene.

Kina delnja. Hižom 1826 ryjachu tudy za popjelnicami
a je jena z tamneho léta w mačićnym museju. Tež němski
museum w Budyšinje ma wot tam popjelnicy. (Laus. Mag.
1827. 330.)

Khołm pola Nizkeje. Přirunaj: Bliče II. 133.

Klukš. W klukšanskej holi, daloko wot wsow buchu 1798
při wukopanju khójnow popjelnicy namakane. Jenički znaty
příklad jeneho póhanskeho pohrjebnišća zdaleneho wot nětko
hišće wobstejacych wsow. (Laus. Monatsschr. 1798. II. 217.)

Komorow. Na popjelnicy tudy namakane je spomnjene
w: Bliče II. 207.

Kosłow. Po rukopisu njeboh k. adv. Cyža bu tudy w
Kubicowych khójnach wjele karančow wurytych.

Krakecy. Popjelnicy a druhe tudy wot knjeza z Otto
wuryte wěcy su wopisane w: Bliče II. 222.

Khróst pola Minakała. 1795 popjelnicy při ryću pincy
namakane. (Laus. 1798. II. 210.)

Kupej pola Klukša. Hišće 1798 khowachu so tudy na
hrodže wšelake popjelnicy, najskerje tam w blizkoscí wuryte.
(Laus. Monatsschr. 1798. II. 209.)

Khwaćicy. Popjelnica wot jow bu w léce 1868 do maćičneho museja data.

Liboń. Tudy bu 1872 wot kublerja Domanje wjele popjelnicow namakanych a 18 kruchow do maćičneho museja wotedatych.

Łaz. Po powjedanju njeboh k. duch. Seilerja buchu tudy na ležomności „pola ławki“ přede wsu při Kołpjan puću při poniženju pola 1857 wšelake popjelnicy namakane, ale wšitke jenož kruchate. Bjez nimi bě tež kamjeńtna sekera, kotrejež wucho njeje hišće cyle dopřewjercene a kiž so nětko w museju Maćicy namaka. (Přirunaj zapis tuteho museja pod č. 37.)

Łupoj. Wšelake popjelnicy wot jow khowaju so w maćičnym museju a su 1857 na „lipje“ pola Łupoj namakane. (Serbske Nowiny 1857. str. 362.)

Malešecy. W léce 1777 namaka tudy na „hórkach“ jedyn wotročk při woranju popjelnicy, kotrež je njeboh duch. Ponich wopisał w: Laus. Monatsschr. 1798. II. 206. W jeho času běchu te same na knježim hrodze w Malešecach skhowane. Z nowa buchu tam popjelnicy namakane 1826 (Miss. posoł. I. 7).

Minakał. Hižom 1713 buchu tudy wšelake popjelnicy a bleški z dołhimi šijemi wuryte, kotrež je njeboh Abraham Frencl wopisał. (Přirunaj: Beschedes Laus. Monatschrift. 1792. S. 311.) Te same su drje do Zhorjelca přišle. W nowišim času buchu tam zaso karančki wuryte, wot kotrychž bu jedyn 1862 do maćičneho museja daty.

Mnišonc. Z póhanskeho pohrjebnišća pola tuteje wsy buchu 1867 do maćičneho museja někotre karančki a dvě hlinjanej lžičcy wotedate.

Mochołc. Přirunaj: Laus. Monatsschr. 1798. II. 219.

Njebjelěicy. Přirunaj: Blide II. 207.

Nowa wjes pola Njeswaćidla. Jako so dróha do Rakec dele twarješe, namakachu tudy popjelnicy. Jedyn karančk je nětko w maćičnym museju.

Nosaćicy. Po powjedanju k. duch. Domaški buchu wot njeho 1859 na farskim polu popjelnicy namakane a su pola njeho zakhowane.

Nydej pola Wojerec. Jako tudy w léce 1824 kehelnišćo

twarjachu, buchu popjelnicy namakane. (Schuster, Chronik von Hoerswerda. S. 121.)

Pazlicy pola Kamjenca. Na popjelnicy tudy z jeneje tak mjenowaneje póhanskeje hórki wuryte, spomni Bönišć, Topographie der Stadt Camenz. 1825. S. 39.)

Plusnikecy. Hižom 1794 buchu tudy wote wsy k ranju na jenym polu blisko při puću, kiž z Dobrošec do Plusnikec wjedže, popjelnicy wuworane, ale wšitke kruchate (Laus. Monatsschr. 1798. II. 211.)

Podroša zady Mužakowa. Na rowowe hórki a popjelnicy tudy namakane spomina Laus. Monatsschr. 1798, II. 220. Wone buchu tam, hdžež cyrkej steji, při twarjenju tuteje namakane.

Rašow. W léce 1852 su tudy popjelnicy namakali, wot kotrychž bu jena pozdžišo do mačićneho museja wotedata. Póhanske pohrjebnišćo tam je na „zahončkach“ ke korčmje w Rašowje přislušacych při puću do Małych Debsec. (Přirunaj tež Miss. posol, 1854 str. 7.)

Rakecy. Při tutej wsy leži blisko při knježim dworje městno, wot Němcow „der Winz“ pomjenowane. Dokelž tu njeplódnosće pódy dla hač do léta 1786 ničo prawje rosć njechaše, njeje tu drje ženje žana winica byla, ale „der Winz“ je = wěnc (na wěncu). Jako cheyšje tudy w léce 1786 tehdomniši knjěz nad Rakecami, hrabja z Dallwitz, jendźelski park załožiť, namakachu při ryću džerow za štomy najprěniše popjelnicy. Hrabja Dallwitz da na to w létach 1786—93 nimale cyłe tamniše póhanske pohrjebnišćo přepytać a přeryc. Někotre sta popjelnicow a druhich pódlanskich sudobjow a karančkow bu namakanych a z wulkej prócu njezranjene ze zemje wučahanych. Popjelnicy běchu z wjetša z kamjeńnymi plotami přikryte a stejachu tež na kamjenjach a bjez kamjenjemi. Najwjetše běchu 10 cólów wysoke a 11¼ cólów do šěrokosće a pak nažošteje pak čorneje barby. Pódlanske sudobja běchu tež wšelake, karančki, hornčki, šklički a t. d. Wšo, štož bu wuryte, je na to hrabja Dallwitz wot jeneho dreždžanskeho molerja wotznamjenić a tute wotznamjenjenja do wulkich knihow in folio hromadu zwjazać dať, w kotrychž su na nimale 200 łopjenach wuryte

popjelnicy, karančki a druhe věcy, kiž buchu sobu namakane, po móžnosci po jich naturskej wulkosci a druhdy tež runje tak, kaž při namakanju ležachu, kaž tež po jich wosebitych barbach a t. d. z wulkej pilnoscu a swěrnoscú wotznamjenjene. Tute knihi dostachu potom napismo: Königswartha subterranea“ a su pozdžišo z wjetším džělom všěch pola Rakec namakanych starožitnosćow do zběrkow zhorjelskeho towafstwa wědomnosćow přišle, hdžež so hišće khowaju. Póhanske pohrjebnišćo pola Rakec je w tutym nastupanju jeničke w Serbach, kiž je najbóle přepytane a kotrehož wuryte pokłady su hišće za starožitnosćerja zjencene, tak zo móže na nich swoje študije činić. Najlěpše wopisanje wuryća popjelnicow pola Rakec namaka so w nastawku: „Ueber die in Königswartha entdeckten Lauffüßigen Mterthümer.“ (Laus. Monatsschr. 1798. II. 252.)

Ralbicy. Wo tutej wsy piše njeboh ryčnik Michał Cyž w swojej zběrcy wšelakich serbskich mjenow a t. d. : „W ralbičanskim lěsu namaka so stare pohrjebnišćo. Je pak to 6 lóhćow dołhi wokrjes z kamjenjemi wobstajany. Tam namakaju so w zemi wšelake karančki mjenše a wjetše ze žanym wuškom a tež z třomi, někotre z wěčkom wodzete, někotre do šklički stajene. Po cyłym wokrjesu namaka so porst tołste tučno (? drje tučna, čorna zemja).“

Skaneicy pola Hrodzišća. Póhanske pohrjebnišćo pola tuteje wsy bu w léce 1790 wot tamnišeho kowarja namakane, jako chcyše kamjeńtnu hórčičku, kiž k dołhemu wječoru wote wsy leži, k polej činić. Někotre popjelnicy buchu cyłe, druhe po kruchach wučahane. Wot přenišich wza sebi někotre knjez hetman z Ziegler, tehdom knjez nad Přiwícami. K. duch. Ponic z Malešec je tamne pohrjebnišćo pozdžišo přepytał a wopisał w: Laus. Monatsschr. 1798. II. 209.

Smočicy. Na popjelnicy tudy wuryte spomni z krótka něhduši dreždžanski Baccal. med. Schulze w svojich knihach: Nachricht von den an verschiednen Orten in Sachsen gefundenen Todtenköpfen. 4. Dresden 1767.

Spytecy. Na ležomnosćach tudomneho ryčerkubla namaka w léce 1860 tehdomniši šosař Wujanc wjele popjelnicow. Wulki džěl tých samych je tu a tam rozbrojeny, někotre na-

makaju so w mojím wobsedženstwje. Su wšelakeje barby a wulkosće, bjez nimi tež šklički, nopaški a karančki.

Stróžišćo. W léce 1858 namakachu na ležomnosćach Jenčec kubla při pšskryću wjetše a mjeńše popjelnicy z hlinjanymi wěčkami, wot kotrychž buchu njerozlamane do mačićneho museja wotodate. Powjesć wo wotkryću tamnišeho pohrjebnišća steji w Serbskich Now. 1858, str. 410.

Šprejcy pola Wojerec. Na tudy namakane popjelnicy spomni *Beŕchec, Laus. Monatschr. 1792, str. 311.*

Wojerecy. Blizko pola Wojerec buchu hižom w zańdženym létstotetku we wšelakich časach popjelnicy we tak mjenowanej Sommerec winicy namakane, kiž do wobsedženstwa wšelakich knjezow we Wojerecach přińdžechu. Wone wuznamjenichu so přez to, zo mějachu wěstu nohu, kaž wysoki bjechať. (*Miscellanea Saxonica 1768 str. 252. 1769 str. 174. Laus. Monatsschr. 1798. II. 219. Laus. Magaz. 1827. str. 343.*)

Wujezd delny. Po powjedanju k. duch. Rycerja tam buchu pola Wujezda wokoło léta 1860 popjelnicy namakane a na knježim dworje zakhowane. Dališe wo tym zhonić njemóžach.

Zdeť pola Klukša. Wokoło léta 1765 hižom namaka tudy bur Kopać na polu při drózy z Budyšina do Mužakowa, něhdze $\frac{1}{4}$ hodziny wote wsy, popjelnicy wšelakeje wulkosće, kiž běchu z kulojnymi kamjenjemi wobdate. Dokelž tudy kamjenje hewak njejsu, dha su dyrbjeli te same něhdy z dališich stronow sem wozyć. Jena tutech popjelnicow bu pozdžišo wot malešćanskeho duchowneho Ponicha do Zhorjelca wotodata, hdžež hišće je. Jeho wopisanje naspomjenych popjelnicow a t. d. namaka so w: *Laus. Monatsschr. 1798. II. 207.*

Zdžary wulke. Wopisanje póhanskeho pohrjebnišća pola tuteje wsy je nam njeboh malešćanski duch. Ponich zawostajit, kiž je hižom 1771 tute pohrjebnišćo přepytať. Přirunaj: *Oberlausiger Nachrichten 1771 str. 372 a Laus. Monatschr. 1798. II. str. 204.* — Po jeho wopisanju leži to same k dołhemu wječoru wot Zdžarow na pšskowej hórce před tak mjenowanym wulkim hatom při puću wot Zdžarow do Kulowa a při starej drózy wot Budyšina do Wojerec. Hižom při započatku zańdženého létstotetka bě tam jedyn pastyr małe hornčki namakať. Wot

njeho slyšeše to pozdžišo duchowny Ponich a ryješe tam z někotrymi přecelemi 4. novembra 1771 dale, při čímž všelake popjelnicy namaka, kaž tež wopalnišćo, na kotrymž běchu čěla palili a na kotrymž hišće wuhlo ležeše. Kamjenje, z kotrymiž běchu popjelnicy wobstajane byle, běchu kulowate a kaž Ponich sudži, z dalokosće sem wožene, dokelž so tajke hewak pola Zdžarow njenamakaju. Ponich mjenuje tuto pohrjebnišćo jene najrjeńšich a najwažnišich, dokelž so w nim tež všelake mje-dzowe wěcy z hospodařstwa něhdušich wobydlerjow našeje Łužicy namakachu. Najrjeńšu popjelnicu, kotruž bě Ponich wurył, da wón pozdžišo do Zhorjelca, hdžež so hišće w zběrkach towařstwa wědomnosćow khowa.

Zubernička mała pola Barta. Njedaloko tuteje wsy je hórka, z kotrejež so znaty běly pěšk ryje, bjez kotrehož ani měšćanske knjenje ani knježa pisarjo derje wobstać njemóža. Na tej samej hórce buchu před lětom 1850 hižom popjelnicy a karaněki namakane, wot kotrychž so jich wjele hišće w knihowni bartskeho hroda khowa. Přirunaj *Jutničku Kučan-kowu* l. 1850, str. 234.

K tutym hornjołužiskim serbskim wsam, wot kotrychž smy z wěstosću zhonili, zo so pola nich stare pohanke pohrjebnišća namakaju, přistajimy hišće někotre delnjołužiske serbske wsy, z kotrychž smy te same nazhonić skladnosć měli. W delnych Łužicach su so popjelnicy a pohanke pohrjebnišća hižom prjedy, hač w hornych Łužicach namakale a běchu tehodla wučeni mužojo staršeho časa teje mysle, zo so tajke pohrjebnišća jenož w delnej Łužicy nadeńdu. Wo popjelnicach w delnej Łužicy wurytych je hižom wěsty Manlius pisał, kotrehož traktat „de urnis in Lusatia inferiori effossis“ so pola Hoffmanna w *Script. rer. Lusat. I.* 131 namaka. Tež stary delnjołužiski časopis: *Destinata literaria et fragmenta Lusatica* spomni w V. džele w dlěšim nastawku na delnjołužiske popjelnicy. W nowišim času, w kotrymž su so wosebje pola Niemitscha, wokoło Golišina, Łukowa a t. d. wulke pohanke pohrjebnišća wotkryle, je lužiski magazin wo tym husěšo ryčał. Tola nastupaju nastawki w luž. magazinje wo delnjołužiskich popjelnicach z wjetša wsy,

kiž hižom z wonka serbskich mjezow leža, a tehodla na nje tudy dale njespomniny. Ze serbskich wsow w delnej Łužicy, při kotrychž so póhanske pohrjebnišća namakaju, su nam jenož scěhowače znate:

Bórkowy w Błótach. Na hrodzišću polu Bórkowow bě něhdy tež pohrjebnišćo za starych serbskich kralow, kiž w Błótach knježachu a su tam, kaž sym to powjedać słyšať, abo něhdže čitať, popjelnicy ze złotymi wobručkami namakali. Wokoło lěta 1844 pytaše jedyn wojeŕski wyšši na jenym druhim městnje pola Bórkowow k poľdnju wot nětějšího bórkowskeho kerchowa, hdžež so někotre pěskowe hórki wot poľdnja k wječoru čahnu, za popjelnicami a měješe při tym zbože, zo wšelake namaka. Wón je te same wopisať w: *Laus. Magazin* 1844. 129. *Ueber die Ausgrabungen heidnischen Alterthümer zu Burg.*

Brama pola Khoćebuza. Tudy bu wokoło lěta 1740 wot jeneho bura spodziwna popjelnica wuryta, kiž poprawym z pjeć popjelnicow wobsteji, kiž pak so wšitke hromadže dzerža. Wopisana a wotznamjenjena je ta sama w: *Destinat. lit.* V. 449.

Drjonow pola Picnja. W lěće 1835 namakachu tudy na jenym kusk wyše ležacym polu při lěsu popjelnicy, wot kotrychž buchu pjeć w lěće 1857 přez wyššeho fararja Mudru z Picnja khoćebuskemu gymnasijej darjene. (*Programm des Gymnasiums zu Cottbus.* 1857. 26.)

Kórjeń pola Khoćebuza. Na popjelnicy při tutej wsy wuryte spomni hižom Manlius w: *Hoffmanni script. rer. Lusat.* I. 131.

Lutoboř pola Hródkka. Na ležomnosćach bjez tutej wsu a bjez Hródkom namakachu w lěće 1862 popjelnicy, wot kotrychž su někotre do mačićneho museja wotedate.

Popojcy. Při pěskryću na jenych ladach namakachu džělačerjo tudy w lěće 1852 wšelake popjelnicy, wot kotrychž buchu 5 do zběrki khoćebuskeho gymnasia wotedate. (*Progr. des Gymnasiums zu Cottbus.* 1859. 29.)

Smogorjow pola Stareje Darbny. Wokoło lěta 1852 bu tudy w holi póhanske pohrjebnišćo namakane, z kotrehož sym wšelake, jara wulke a rjane popjelnicy z hranitym wudebjenjom pola k. duchowneho Markusa, tehdom w Ranju (nětko w Popojcach) widziť.

Strobicy pola Khoćebuza. Po zapisach khoćebuskich programmow bu při tutej wsy 1846, 1855 a 1857 wjele popjelnicow wurytych, kiž so nětko w zběrkach khoćebuskeho gymnasija khowaju. Hišće wjacjy popjelnicow bu pak woť džělaćerjow, kiž je wurychu, rozbitych a to po swědćenju khoćebuskeho programma wot lěta 1859 na 100. Po tajkim je dyrbjało tudy w swojim času wulke póhanske pohrjebnišćo być. Přirunaj: Programme des Gymnasiums zu Cottbus 1858 a 59.

Rady bychmy tutón hač dotal tola hišće snadny zapis póhanskich pohrjebnišćow w Serbach dale wjedli a wudospólnili. A by so to tež derje stać móhlo, hdyž bychu nas jenož druzy při tym podpjerali, přetož wěsće je hišće wjele tajkich městnow, na kotrychž su so w běhu časa popjelnicy namakaće a kotrež my tudy pomjenowali njejsmy, dokelž wo nich ničo zhonili njejsmy. A druhe tajke póhanske pohrjebnišća wotpočuja hišće njeznate a njezranjene spody zemje a přińdu při dale kročacej kulturje hišće w swojim času wěsće na swětlo. Tehodla prosymy kóždého, kiž prjedy abo pozdžišo wo tajkich póhanskich pohrjebnišćach něšto zhoni, zo by spisarjej tuteho nastawka wo tym powjesć dał. Tak by so hodził pozdžišo tutón zapis póhanskich pohrjebnišćow hišće wo wjele wudospólnić. A kajki wužitk bychmy změli z tego? Hižom z našeho małego zapisa, kotryž smy horkach našemu čitařtwu podali, widžimy, hdyž sebi po nim mału kartu wudžělamy, hdže a w kajkej měrje je naš serbski kraj něhdy před 12—1500 lětami wobydleny był, haj zo je tón samy hižom po tamnych póhanskich pohrjebnišćach, kotrež smy hromadu zestajeli, kaž džensniši džen w prastarym času we wšitkich svojich nětčišich mjezach swoje wulke wobydlerstwo měć dyrbjał; přetož my smy pohrjebnišća tamneho wobydlerstwa namakali we wšěch rókach a kóncach našeho serbskeho kraja, kaž tež srjedza w nim, w Lubijskej stronje pola Čornjowa a Nosacíc, w Biskopskej pola Spytce, pod horami w Rašowje, w Kamjenskich stronach pola Běteje, Pazlic a Njebjelěic, w Nižčanskej a Mužakowskej stronje pola Khołma, Bjerwałda a Cybalina a srjedza w Serbach pola Budyšina, Malešec, Rakec, Zdžarow a t. d. A runje tak swědča póhanske pohrjebnišća, kotrež smy z delneje Łužicy pomjenowali, zo bě

tež delnja Łužica w prastarym času hižom tak derje w nětčišim hródkowskim, kaž w khoćebuzskim a kalawskim wokrejsu hižom wobydlena. Z teho wšeho scěhuje dale, zo su tež naše nětčiše serbske wsy wjele starše, hač sebi to snadno myslimy a zo naš kraj před 12—1500 lětami njeje pusty a njezdžěłany a jenož wobydlenje dźiwich zwěrjatow był, kaž so wo tym husto bledzi a zo tež jeho tehdomniši wobydlerjo njejsu na tak smjerec nizkim skhodžećiku kultury stali, kaž na přikład dźiwi Indianarjo w Americy a póhanscy čornuchojo w Africy abo hubjeny Papua w Australii. Ale hišće bóle budže so naša wědomnosć w tutym nastupanju rozšěrjeć, hdyž budžemy po času wo wšitkich póhanskich pohrjebniščach w Serbach, tak derje wo tych, kiž su hižom wotkryte, kaž tež wo druhich, kiž so hakle přichodnje namakaja, wjedžeć, hdže su a što je so w nich namakało. Stare pohrjebnišća tych, kiž su prjedy nas w našich nětčišich wsach a městach bydlili, budža nam potom hišće z wjetšej wěstosću hač najstarše listiny našich pisanych archivow, wobswědčeć, zo je wjetšina našich nětčišich serbskich městow a wsow hižom w času ludow-čahanja přez Europu založena, a hač su jich přeni založerjo a wobydlerjo w kulturje bóle do zady, abo do předka byli, haj hač mamy jich bjez Celtami abo Germanami abo Słowjanami, abo bjez wšitkimi třomi narodami po rjadu pytać.

Přispomnjenje 1. Jeli chce něchtó za popjelnicami ryć, dha radžimy, zo by to nazymu činił, nic w nalěću. W nalěću su popjelnicy dla włóhi we zemi jara mjehke a rozpadnu lóhcy. W nazymje su bóle stwerdnjene. Je so zemja wot nich z waha wotčahała, dha maja někotry čas na powětrje stejo wostać, zo stwerdnu a potom hakle smědža so ľahodnje z rowa won wzac. Za městno, na kotrymž maju so dale zakhować, cheył kóždy Serb tola naš maćičny musej w Budyšinje wuzwolić, hdžež mamy tu khwilu hižom rjanu zběrku a hdžež móže kóždy potom, hdyž změjemy jich hišće wjac a z najwšelakšich stronow, nad nimi swoje študije ľepje činić, hač hdyž w privatnym wobsedženstwe wostanu, z kotrehož so tola po času zhubja a hdžež wučenemu swětej zawrjene wostanu bjez wšeho wužitka za kulturno-historiske študije.

Přispomnjenje 2. Wučeny Brunetti z Padua měješe při winskej wustajency apparaty k spalenju čłowskich ćěłow, kaž tež zbytki tajkich ćěłow po spalenju. Z tutech so dowidži, kak

wopačna mysl to je, jako by po spalenju čłowskeho čěła jenož „horstka popjola“ wyše wostala, kotryž móhl so do popjelnicy zhromadzić. Tež při 1000 gradach čopłoty wostanje hišće jara wulka hromada koscow jako kalk wyše a jenož te mjehke džěle čłowskeho čěła so zhubja. Přirunaj: Daheim. 1873. Nr. 49. str. 780.

—◆—

Delnjolužiske spěwy.*)

Wót *Mjertyna Gryša*, hucarja w Nowej wsy pódla Picnja.

1) K nowemu lětu 1871.

Cesć, chwalbu Bogu dajšo,
A kjarliž jomu zgrajšo
Z cełuju hutřobu;
Wón jo nas njasł na ruce:
Přez léto běchmy w gluce,
We trošće a we wjaselu.

My zěchmy we jog' mócy,
Nas paseštaj jog' wócy
Přez wójnski grozny cas;
Jo lubo měł nas wěrnje,
My žywjachmy se měrnje:
Tak gnadnje jo hoplewał nas.

Ten winik jo nam grozył,
Glich Bog jo nas tak wózył,
Až škóžeł njejo nam.
Wón hordowašo bity,
We swójej mócy zryty
A powdany wšym třachotam.

O tak se wóno stašo,
Jo, z njebjaj to se dašo,
Až winik huběga;

*) Po našej myslu sluša wobdźělanje naryče delnjolužiskich bratrow tež do našeho časopisa čim bóle, dokelž woni za to žadyn podobny nimaja, hdžež mohle so wudźělki we laćanskoserbskim (analogiskim) prawopisu wocíšćeć. Teho dla je nam lubo, zo smy po dolholětnym časćišim napominanju tute spěwy dostali, kotrež rady čitarjam podawamy. Teho runja budža nam ryčespytne, stawizniske a druhe nastawki we delnjoserbskej naryči jara witane. Redaktor.

Měr mamy w našej zemi,
Bog dašo, až žins dejmy
Byś tógdla pojni wjasela.

To lěto, ach to nowe,
Jo how, a my smy strowe,
Bog daj tak dale byś!
Přijź kónc wšog krwěpřelaša
A k tebje, zemja naša,
Ten prawy měř nět marsno přijź!

Ryšarjow wjele lažy
We cuzej smjertnej wjažy;
Ach mogli my k nim přijś!
By jim tam zdychowali,
Jich rowy hoplakali
A górej wěnki dali skwiś.

Kněz kšěl nam to hobraziś:
Daj zasej se nam ražiś,
Což wšym nam k strowju jo;
Ab kuždy zas ší spiwał,
Až glucnje jo hužywał,
Což se přez tebje dostašo.

Wšo jo we twójej mócy:
We bóli a we procy
Kšěl ty nas hoplewaś!
A glědaj na nas pilnje,
A pokazaj nam zmilnje,
Až zas nas wěrnje lubo maš.

Daj našym dušam strowje,
Ab rosli w twójom słowje
Ak přawe hukniki;
Ab za njom se přědk wzeło
Tež wšykno naše žěło,
A přez to wše ší chwalili.

Na te, kenž su we płacu
A togodla tak rjacu:
„Smy w wjelkej tužycy,
„Te, kenž nam běchu dane,
„Su w wójnje spobijane
„A spiju w cuzej zemicy:“ —

O na te glědaj zmiluje
 A trej te łdzy jim pilnje
 A daj jim wjaselość;
 Zwigń nad nje twóju ruku
 A daj jim nowu gluku,
 A nowu móc a skobodność.

Rozswětli naše drogi,
 A mócuť naše nogi,
 Ab my we tebję šli;
 Dejali hyś pak k tebję,
 Wez ty nas gnadnje k sebję —
 O Kněz, tak prošym žinsa ší!

2) Roztyl.

Łdzow som ja tak wjele, wjele huronił,
 Až dej šejdowane byś;
 Přeto mój luby nan mě jo gronił:
 Z togo domu dejmy hyś.
 Ach, wót tebję, ty mój dom,
 Ja na niměrne žom!

Něto dobru, dobru noc,
 Něto dobru, dobru noc,
 Něto dobru, dobru noc.

Bužćo strowe, móję rože na grědce,
 Móję štrusacki wše wy;
 Ja ga njamogu was hoplěwaś wěce,
 Rostyla nět derbimy,
 Kwětki placšo ze mnu łdzy,
 Šejdowane nět smy.

Něto dobru, dobru noc! atd.

Bužćo strowe, łuki, zelene rědne,
 Žož som wěnki wezeł ja,
 Bužćo strowe, lěsa, zabyś was žednje
 Njedej móję hutřoba.

Doł a góry, njebdu was
 Wižeś niměrny cas.

Něto dobru, dobru noc! atd.

Buž ty strowy, dom, we tužycy spiwam
 Žinsa tebję slědny raz;
 Zdychujucy z teje góry ší kiwam:
 Bužomej se wižeś zas?

Šamnjeje bywa, noc jo tam,
 Šěžu w hutřobje mam.

Něto dobru, dobru noc! atd.

3) Pla rowa.

Do rowa nět ži!
 Wótpócywaj zgasnjone šěto,
 Sy starosć how měto,
 We Bogu ty spi!

We wjaselu sy!
 Łdzy wěcej njederbiš ty płakaš,
 Ból njamžo ší zmakaš;
 To strowje maš ty.

Kak słodko spiš nět!
 Wša gluka na zemi zachada,
 Nic njej' how ak zwada,
 Jan žalosć ma swět.

Bog zbužiš bžo ší!
 Nět niměrne zajtřo ší swita,
 Ten srědnik ší wita,
 Tam zbóžny z nim sy.

Jo, domoj sy šel,
 Sy hušel z tog šamnego casa,
 Ta njebjaska křasa
 Jo niměr twój žěl.

4) W ójnske spiwanje.

Žož trošt a móc se w serbskej dušy pali,
 Tam jo ten mjac tež blisko k rukoma;
 A zemju wóscowsku tak kuždy chwali,
 A jaden ako drugi huwóla:
 Kaž dub my bžomy stojaš,
 Nic winika se bójaš,
 Wše cujomy we dušy trošt a móc
 Za wóscow raj, lec přišla slědna noc.

My wěmy hyšćer našej zemi služys;
 Coło jo liche, w žyłach šopla křej,
 A nikula se njedaj nam wóstužiš
 Hupřimuješ mjac, gaž wójowaš se dej;

Kaž murja bžomy stojaš,
 Nic winika se bójaš;
 Wše cujomy we dušy trošt a móc
 Za wóscow raj, lec přišla slédna noc.

Ga přisegajmy při tom swětlem mjacu;
 Z nim keomy za raj žywjenje my daš;
 Gaž našog wjercha słowa tak k nam rjacu:
 „Tam jo ten winik“, keomy pokazaš,
 Až wše ak kamjeň stójmy,
 Se winika njebójmy;
 Togdla, až mamy w dušy trošt a móc
 Za wóscow raj, lec přišla slédna noc.

Wustawki Maćicy Serbskeje w Budyšinje.

Na hłownej zhromadźiznje 3. hapryla 1872 wuradźene a wot wyšnosće wobkrućene.

§ 1.

Podpisani serbskeje ryče móćni mužowje su so w towařnistwje zjenočili, kotrež pod mjenom „Maćica Serbska“ juristisku wosobu po zakonju 15. junija 1868 twori a w měsće Budyšinje sydli.

§ 2.

Wotpohlad towařnistwa je, z wudawanjom dobrych ludowych a wědomostnych serbskich spisow, kaž tež časopisa za nawjedžitosć serbskeho luda po móžnosći so starać.

§ 3.

Čas traća towařnistwa njeje postajeny.

§ 4.

Přistup do towařnistwa je kóždemu dowoleny, kotryž so postajenjam tutych wustawkow podćisnje, wotpohlady towařstwa spěchować zechce, a w slědowacym spomnjeny lětny přinošk do pokładnicy w prawym času woteda.

Wustupjenje je kóždemu towařnikkej w kóždym času přizwolene a wone ma so za wuprajene, hdyž towařnik, byrnje

dopominany, swój lětny přinošk tři za sobu slědowace lěta njezapłaći.

Wuzamknjenje z towaršnistwa scěhuje na kóždy po krajnych zakonjach wonječesacy skutk a na napřećiwnjenje přećiwo wotpohladam towarstwa, a wone wobzamkne so we hłownej zhromadźiznje z wjetšinu hłosow.

Za čestne sobustawy móža so tajcy mužowje wuzwolić, kotřiž maja wosebne zaslůžby wo towarstwo.

§ 5.

Srědky k docpěću towarstwoweho wotpohlada wobstaraja so z tym, zo kóždy towaršnik kóždolětnje 1 toler a 10 nsl. (dwaj florenaj w slěbrje) do pokładnicy zapłaći, za čož so jemu wot towarstwa wudate spisy z časopisom darmo podawaja.

§ 6.

Na kóncu kóždoho towarstwoweho lěta, kotrež so z přenjej srjedu po jutrach wobzamkne, ma pokładnik towarstwa sobustawam, na tutym dnju we hłownej zhromadźiznje přítomnym, wo cyłolětnych dokhodach a wudawkach zlićbowanje předpožić, kotrež so wot přítomnych sobustawow z wuwzaćom pokładnika pruhuje a, njejsu-li žane wustajenja přećiwo njemu, za dobre spóznaje.

§ 7.

Předsydstwo, wobstejace

- a) z pjećoch zastojnikow, mjenujcy z předsydy abo městopředsydy, pismawjedźerja abo jeho zastupnika, pokładnika, knihownika a redaktora časopisa, kaž
- b) ze štyrjoch wubjerkownikow abo jich zastupnikow, wuzwola so wot wšitkich w hižo spomnjenej hłownej zhromadźiznje přítomnych sobustawow towarstwa z jednorej wjetšinu hłosow na tři lěta, a smě so jenemu sobustawej předsydstwa wjacy dyžli jene zastojnstwo přepodać.

A. Předsyda ma wšitke přikhadźace wěcy a připisy přijimać, je k přednoškej a wobzamknjenju do wubjerkowka přinjesć, předsydstwo powolać, jednanje we hłownej zhromadźiznje a w předsydstwje wjesć a wothłosowanje předewzać. Wón ma wot-

póslanje všelakich pismow wobkedźbować, zhromadźizny zastojnikow a wubjerkownikow po potrebnosći powolać.

Pismawjedźer wobstara zapisowanje wěcow do registrandy po wěstym předpisu, dźerženje, zřadowanje aktow, wjedženje protokollow při hłownych zhromadźiznach a posedženjach předsydstwa a wubjerka, tež zhotowjenje pismow, njeje-li sebi předsyda jednotliwe wuměnił; teho runja jich přepisanje, porunanje a wotpóslanje.

Pokładnik zarjaduje a khowa pokładnicu towarstwa, lisćiny a pjenježne papjery teho sameho, wjedže wo dokhodach a wudawkach, kotrež posledniše, njejsu-li do přédka postajene, so jenož na swědčenje wot předsydy abo jeho naměstnika wukonjeja, nadrobny zapisk a předpožóži na zakładže teho wubjerkkej lětnje zličbowanje najpozdzíšo w měsacu januaru k přédběžnemu pruhowanju.

Knihownik, kotremuž přede všim najbližši dohlad nad towarstwowej knihownju přisłuša, wobstara na přédkhadžace přizwolenje předsydstwa nakupjenje, postajenje a poznamjowanje knihow, wo kotrychž so katalog zažóži a dalewjedže, wupožčuje te same na samoručne zawěšćenje sobustawam towarstwa na čas štyrjoch njedželi a dawa cyłu knihownju tež najpozdzíšo štyri njedžele do hłowneje zhromadźizny revisoram, wot předsydstwa postajomnym, přehladać.

Redaktor časopísa wobstara jón pod poradu z dwěmaj k temu postajenymaj wubjerkownikomaj, a ma so při wažnišich nastawkach přéd cíšcom přizwolenje předsydy požadać.

B. Sobustawy předsystwa z wubjerkom zjenoćene maja prawo, towarstwo přez předsydu a pismawjedźerja zastupować, pjenjezy za towarstwo přijec, na nje kwitować, za towarstwo jednać a plaćace wuprajenje wotedawać, pokładnicu a knihownju přehladować a etat rozpožózić.

Podpisowanje všitkich lisćinow a wuprajenjow towaršnistwa ma so wot předsydy abo jeho zastupnika a wot pismawjedźerja abo jeho zastupnika stać, a dostawa z tajkim wukonjenjom za towaršnistwo a přećiwu njemu poľnu zakońsku móc a plaćiwosć.

Legitimacia sobustawow předsydstwa abo jeho zastupnikow kaž tež něhdže wuzwolomneho poľnomócnika stanje so z

wozjewjenjom jich wólby pola sudnistwa a z wozjewjenjom jich mjenow w deleka spomnjenych nowinach.

§ 8.

Towarstwo dźerži kóždolětnje hłownu zhromadźiznu a to kóždy króć přenju srjedu po jutrach; tola móže so tajka wot předsydstwa abo po namjeće pjatnaóoch sobustawow wot njeho tež wurjadnje powolać. Přeprošenje na přenišu kaž na poslednišu zhromadźiznu ma so kóždy króć z najmjeńša dvě njeźeli do předka we „Serbskich Nowinach“ a we „Bautzener Nachrichten“ wozjewić.

W tutej zhromadźiznje kaž tež w posedzenjach předsydstwa a wubjerka maja so předmjety, wo kotrychž ma so w zhromadźiznje wobzamknjenje stać, sobustawam prjedy wozjewić a dyrbi so to, zo by wobzamknjenje z cyła plaćace było, we wšitkich padach stać, hdžež so wo přeměňenje wustawkow, wo rozwjazanje towařnistwa abo wo wobzamknjenjach po 53. paragrafje zakonja wot 15. junija 1868 jedna.

§ 9.

Prawo hłosowanja ma kóždy towařnik jenajke a wone wukonja so přez akklamaciju z wuwzaóom wólbow předsydstwa a wubjerkownikow, kotrež so z hłosnymi listkami potajnje stawa.

K dokonjenju plaćaceho wobzamknjenja předsydstwa žada so z najmjeńša třecina sobustawow předsydstwa a wubjerka w Budyšinje bydlacych, a tež tudy rozrisuje jednora wjetšina hłosow a při runosci hłosow hłos předsydy abo jeho zastupnika.

§ 10.

K přeměňenju statutow, k rozwjazanju towařstwa, k wotměňenju zhromadneho towařstwoweho wotpohlada stej dvě třeciny hłosow w tajkej hłownej zhromadźiznje přítomnych towařnikow trěbnej.

Rozwjazanje towařnistwa so stanje, jelizo so tajke wobzamknje, abo jelizo jeho jurististiska wosoba přestanje.

§ 11.

Wšitke wot towařnistwa wukhadzace wozjewjenja, njejsu-li

hižo po § 7 B. a § 8 postajene, dawaja so po dobrozdaću předsydstwa pak kóždemu sobustawej pisnje, pak přez „Serbske Nowiny“, w Budyšinje wukhadźace, abo přez „Bautzener Nachrichten“, w kotrymajž časopisomaj maja so z cyła wozjewjenja, dyrbjali jako zákonske być, wozjewjeć.

Z němskeho, wyšnostnje wobkrućeneho exemplara přeložil M. Hórník.

Wučahi z protokollow M. S.

1) Hłowna zhromadźizna, 16. hapyrja 1873. Zhromadźizna bu tón króć w Thiermanec restauraciji dźeržana a wot 34 sobustawow a hosći wopytana. Po dostatej poňmocy a poručnosći předsydy, kotryž bě do Ruskeje zapućował, wotewri a wjedžeše ju přeni sekretar, farar M. Hórník. We wobšěrnej lětnej rozprawje wopominaše wón najprjedy teju zašlužbneju mužow, kotrajž běštaj w loni w tym času hišće dźělajaj za zbože towarstwa — na njeboh předsydu k. ryčnika E. Rychtarja a na k. fararja H. Seilerja, kotrehož poslednje poetiske słowa „Mój přewod“ su we předkhadźacym lětniku Časopisa wocišćane. „Wone“, praji rozprawnik, „pokazuja prawje na to, što je njeboh Seiler był — křesćan a Serb, wučer a přecel.“ Zhromadźizna pak česćeše wobeju zemrjetuju přez postanjenje. W běhu lěta běše Maćica wudała: 1) Časopis w dwěmaj zešiwkomaj (45. a 46.) z nastawkami wot Wehle, Jórdana, Rostoka, Muki, H. Dučmana, Jenča a redaktora Hórnika. 2) Předženak w 5000 exemplarach. 3) Powjedančko: „Swěrnaj susodaj“ wot J. B. Mućinka. Za šule je Maćica dvě jara wužitnej knižcy wudała: 1) Třeći rozmnoženy wudawk přenjeho zešiwka „Spěwy za serbske šule“, zhromadzene wot K. E. Pjekarja; wone su serbske a němske, a k temu hišće za ewangelske a tež za katholske šule připrawjene, tak zo je z tutej knižku wšelakim šulam derje pomhane. 2) Nowa „prěnja čitanka“ (fibla) wot k. wučerja Bartka je druhi spis za šule, kiž tak derje serbske kaž němske čitanje wučer na methodiscy wubjerne wašnje. Jeli budže tuta fibla do šulow zawjedžena, k čemuž chce wyšnosć kóždej serbskej ewan-

gelskej šuli rady dowolnosć dać, dha zestaji k. Bartko tež hišće druhu serbskoněmsku čitanku za srjedźnu klassu a pozdžišo tež za najwvyššu. Duž smě so prajić, zo je Maćica za šulu derje so postarała. W zańdženym léće běše Maćica 28 sobustawow dobyła. Zemrjeli jako sobustawy běchu tři: k. Rychtař, k. Seiler a k. překupc M. Hórnich z Khrósćic. Wubjerka je wšitko trěbne za towarstwo wuwjedł a k wužitku zarjadował, kaž rozprawnik skónčnje rozpraji. Na to poda k. překupc Jakub rozprawu wo pokładnicy M. S.; běše pak 593 tol. 16 nsl. dokhodow a 591 tol. 7 nsl. wudawkow; dokelž dyrbješe nakład wudatych šulskich knihow wulki być, njemóžeše létsa wjele zbytku wostać. Na džeńskim porjedže běše dale podawanje rozprawow wo knihowni (kotraž ma nětko na 1000 serbskich knihow a knižkow) a wo wšelakich literarskich wotrjadach towarstwa. Dale buchu wustawki trochu wudospołnjene we §§ 4 a 7. Na to běše nowa wólba wubjerka na dališe tři léta. Při tym buchu wuzwoleni a z džěla z nowa wobkrućeni: k. Smoleř jako předsyda, Hórnik jako městopředsyda, k. kapłan Łuscanski jako I. a k. Dr. Dućman jako II. sekretar, k. překupc Jakub jako pokladnik a k. seminarski wyšši wučer Fiedleř jako knihownik, a Hórnik tež jako redaktor, do wubjerka wuzwolichu so hišće k. farař Imiš w Hodźiju, k. farař Dr. Kalich we Wujezdze, k. farař Brósk w Křišowje a k. kapłan Dućman w Radworju; jako zastupnicy pak k. murjerški mištr Wendleř, k. wučer Jakub Kral w Budyšinje, k. wučer M. A. Kral na Sokolcy a k. farař Jenč w Palowje. Mjez namjetami běše najprěni tón, zo by so dospołne wudaće njeboh Seilerjowych poetiskich džělow přihotowało; štož je woprawdže trěbne a wažne. Dale chce k. Kocor bórzy do čišća dać „spěwnik za mlody lud“ a k. wučer M. A. Kral je zwólniwy, swój hotowy rukopis „Kuchinska zahroda“ hišće z wobrazami, wot njeho sameho do drjewa řezanymi, wudebić a wubjerkeje potom k wudaću přepodać. Hdyž bě so hišće wo wšelakich wudajomnych trěbnych serbskich knihach ryčało, bu zhromadźizna po třihodźinskim traću z čitanjom protokolla a ze spēwom „Hišće Serbstwo njezhubjena“ wobzamknjena.

2) Zhromadźizna wubjerka, 18. junija 1873. Při-

tomni: Smoleř, Dr. Dućman, Fiedleř, J. Kral a Hórník. W tu-
tej zhromadźiznje, kotraž so pola městopředsydy dzeržeše, po-
wjeda Smoleř, što je w mjenje někotrych wubjerkownikow za
M. S. w Rusowskej wuskutkował, a kak je móžne, maćičny dom
z pomocu druhich Słowjanow wobstarać. Krute a lube slu-
bjenje je, zo móža 10,000 toleri na kupjenym wobsedźenstwje
stejo wostać, druhe 9,500 tol. pak maja so zadanić. W tej na-
ležnosći ma so hišće dale we wubjerku jednać.

3) Zhromadźizna wubjerka, 15. augusta 1873. Při-
tomni: Smoleř, Dr. Dućman, Fiedleř, Hórník, Imiš, Jakub, Jenč,
J. Kral, M. A. Kral a Wendleř. Zhromadźizna je přeni króć we
domje wot Smolerja za M. S. kupjenym a ju wjedže městopředsyda,
dokelž ma předsyda rozprawu, kiž wo jeho skutkowanju za wob-
staranje maćičneho doma ryči. Městopředsyda čita předpołożeny
kupny list a lisćinu, po kotrejž je M. S. jako juristiska wosoba do
aktow překupskeho sudnistwa w Budyšinje zapisana. Při ku-
pjenju doma nastate wudawki (přez 200 tol.) maja so z dotal
nawdatych darow zapłaćić; je-li što trjeba, chce k. architekt
Wendleř pjenjezy požčić. Dale předpołoża předsyda naćiski,
pohlady a plany twarby maćičneho doma wot murjerškeho
mištra C. R. Seeligera tudy. Teho runja rozpraji wón, pod kaj-
kimi wuměnjemi móže so tudomna Donnerhakec knihičičerňa
po jutrach 1874 za M. S. kupić. Skónčnje žada wón, zo by so
jemu bydło z předawařnju w maćičnym domje za te najeńske
pjenjezy dało, kotrež by kóždy druhi dał. To so wězo rady
přizwoluje. Na to bu předsydzje za jeho wulke prócowanje
džak wuprajeny a do aktow spomnjeny. Skónčnje stachu so
přihoty za wurjadnu zhromadźiznu.

4) Wurjadna hłowna zhromadźizna, 8. septembra
1873. Wona dzeržeše so w přitomosći 25 sobustawow w tu-
domnej Thiermannec restauraciji pod wjedženjom předsydy k.
Smolerja, kotryž přede wšim přednošk, na kóncu protokollow
woćičany, čitaše a wšo trěbne wuswětlaše. Na to bu wozje-
wjene, zo chce wyšnosć po žadanju w registru towaršnistwow
wuraznje zapisać: přisłušnosć sobustawow M. S. je po zakonju
wot 15. junija 1868 jenož wobmjezowana, a sobustawy nimaja
za ničo druhe rukować, hač zo kóždolětnje 1 tol. 10 nsl. do

mačičneje pokladnicy zaplaća. K wuwjedženju a wobkrućenju teho da k. August Förster z Budyšina, jako wěrićel mačičneho doma, hnydom k protokollej, zo tež wón do tajkeho wobmjezowanja přislušnosće zwoli. Nětko wza zhromadźizna prjedy Försterec ležomnosć za towarstwo M. S. jenohłósnyje pod znatymi wuměnjenjemi do wobsedžeństwa. Na to bu k. A. D. Bašmakow z Petersburga dla swojich wosebných zasužbow za M. S. jako čestny sobustaw jenohłósnyje wuzwoleny. Dale rozpowjeda so, kajki nowy dom ze salu a druhej přislušnosću by so twarić měł a kak by so po času dołh zaplaćić mohł, tak zo by skónčnje wunošk doma serbsku literaturu, literatow a študentow podpjerał. Dla přichodneje twarby bu z mačičných sobustawow twarski wubjerk wuzwoleny; su to tući knjezojo: murjejski mištr Wendler, překupc Jakub, měšćanski kubleř Förster, farař Imiš a předsyda Smolef a k temu jako zastupnikaj kubleř a sejmski zapósłanc k. Keřk z Rodec a k. kubleř Wagner ze Smolic. Tak skónči so tale zhromadźizna z dosć wažnymi postajenjami za Serbowstwo! Wućahnył **M. Hórnik.**

Přednošk

na wurjadnej hłownej zhromadźiznje M. S.

8. septembra 1873 wotdźeržanej.

Wot *J. E. Smolerja.*

Wysokočesceni knježa! I. Wy wšitcy wěsće, zo je so w léce 1866 we hłownej zhromadźiznje Mačicy Serbskeje na mój namjet wobzamkło, pjenjezy za to hromadzić, zo by so z jich pomocu dla zaměšenja mačičných zběrkow, kaž tež Mačicy sameje w swojim času khmany dom kupił abo natwarił. Wy tež wěsće, zo su so k dosahnjenju tajkeho wotpohladanja pjenjezy zhromadźować počate, zo pak mačičny wubjerk w tutym nastupanju njeje tajku móc nałožiť móhł, kaž by trjeba było, dokelž Mačica prawo juristiskeje wosoby hišće njeměješe. W nazymu zańdženého léta je wona tuto prawo skónčnje dostała, a ja sebi teho dla jako něćiši předsyda našeho towarstwa

wotmyslich, so hnydom ze wšěmi mocami za dostaće mačićneho domu starać. Při spočatku běch teje mysle, najprjedy trěbne pjenjezy nahromadzić a potom hakle za nje dom kupić abo natwarić. To by za mnje sameho njestrašny, tola pak tež jara dolhi puć był, kotryž drje by towarštwu za 20—30 lět skónčnje k dostaću doma dopomhał abo snadź tež — njedopomhał, a teho dla so mi wón njelubješe.

Duž ja wobzamknych, na swój samsny risiko dom kupić a jón potom, hdyž je zapłaćeny, Maćicy wotstupić, jeli maćičny wubjerk tajke poskićenje za dobre spóznaje. Při rozmyslenju tajkeho plana so mi tež to za nuzne zdaše, zo by Maćica swoju samsnu knihićišćeńnju měła, kiž by w maćičnym domje swoje město dostała, a zo by w tutym domje wyše přebytkow za zběrki a knihownju tež wobšěrna sala była. Duž počach so w měsće za domami naprašować, kiž běchu runje na předań, ale ja mjez nimi žaneho njenamakach, kiž by wšěm nuznym požadanjam dosć činić móhł. Teho dla so wotpohladanja wzdach, dom kupić — a počach za městnosćemi slědzić, hdžež by so dom za Maćicu natwarić hodźił. Ja drje tajke městnosće nadeńdzech, ale wšě běchu wot srjedziny města zdalene, jenož jenu jeničku blisko znutřkomneho města namakach; tola ta bě jenož pod wuměnjenjemi, dosć wobćežnymi, na předań, tak zo mějach někotry čas wulki njeměr w duši, dokelž njewjedzach, hač bych ju kupił abo nic.

Mjez tym pak zhonich, zo je na rózku zwonkneje lawskeje hasy a lawskich hrjebjow dom č. 688 z dworom, dosć wobšěrnym, a z pódlanskej zahrodu na předań. Ja so po tajkim hnydom k jeje wobsedzerjej podach a na prašenje, kak droha ta ležomosć je, nazhonich, zo chce ju za 20,000 toleř předać. To so mi w přěnim wokomiknjenju zatrašnje wjele zdaše, ale po wobhladanju cyłeho statoka a po jeho krasnym položěnjenu dyrbjach sebi prajić, zo je snadź teško hódny a zo bych jón měł kupić, jeli to wobstejenja přizwola. A jako spomnjeny wobsedzeř rjekny, zo chce 10,000 tl. kupnych pjenjez na ležomosći stejo wostajić, dha so mi tež kupjenje móžne zdaše; ja pak so tola, prjedy hač wěste słowo rjeknych, k znatemu, wěcy wustojnemu a pjenjezy mějacemu podach, zo bych so

jeho wo radu a pomoc woprašal. A jako tón měnješe, zo by to dobra kup byla a zo nuzne pjenjezy — ale jenož na krótki čas — dostanu, dha džěch a tu městnosć za 19,500 tl. kupich a to pod wuměnjenjemi, zo 500 tl. při podpisanju punktacije, 2000 tl. 1. meje a 7000 tl. 20. junija t. l. zaplaću. A dokelž 500 tl. bórzy tudy w měsće wot jeneho z najlěpšich přecelow Macicy požčenych dostach, dha bu punktacija tež bórzy zesta-jana a podpisana.

Ja mózach drje nětko trochu wotdychný, ale žaneho praweho měra tola njedobuch, dokelž widžach, zo je trjeba, pjenjezy — nic na krótki, ale na dlěši čas — zajec. Duž wobzanknych, do Rusowskeje pućować a tam za tym hladać, zo bych wot bohatych zemjanow pjenjezy jako dar wuprosyl abo tola při nich pjenježnu požčonku sćinić mohl. K tajkemu pućowanju bě pak wjele pjenjez nuzno, a dokelž sam wjacj nje-mějach hać 35 tl., dha sebi 200 tl. požčich, 50 dostach za wotstupjenje wotnajateho wobydlenja — a mózach so po tajkim z 285 tl. na puć podać.

Najprjódcy do Moskwy přijěwši so hnydom ze wšej prócu wo wuskutkowanje mojeho wotmyslenja starach', ale při wšěm sobuskutkowanju dweju tamnišuju znateju, mjenujcy k. akademika Pogodina a k. profesora N. A. Popowa, so mi dvě njedželi za sobu ničo prawje šlachcić nochcyše, tak zo mējach druhdy wulku tyšnosć. Kak zła je ta byla, hodži so z teho spóznać, zo je mi tam jeje dla podbroda, kotruž běch tam dosć čornu přinjesl, w někotrych dnjach wša wobělila. Třeću njedželu so mi hakle poradzi, z pomocu k. I. S. Aksakowa, kiž je tež mój stary znaty, tajkich knježich nadeńc, kiž někajku zwólniwosć pokazowachu, na moju próstwu wěsty pjenjez woprować. A skónčnje tež k. J. Samarin 1000, N. Samarin 1000, J. Čizow 500, dwaj bratraj Chomjakowaj 1000 a druhaj dwaj bratraj Chomjakowaj tež 1000 rublow slubichu, tak zo bě to po tamnišim kursu něhdže 4000 tl. Tele pjenjezy su drje woni po prawym jenož na někotry čas bjez danje požčili, tola da so wotčakać, zo je, hdyž je trjebamy, hišće dlěje wostaja abo cyle darja. A dokelž ja jich wuplacenje w Moskwje

wučakać njemóžach, dha wza k. Popow tu prócu na so, je w swojim času zebrać a hnydom do Budyšina pósłać.

Po tym hač běch nimale 4 njedzele w Moskwje pobył, so do Petersburga pušćich, zo bych tež tam swoje zbože spytał. Tam jenu sobotu wječor přijěwši so hnydom k k. I. P. Kornilowu podach, na kotrehož běch prjedy mojeje naležnosće dla pisał, a pola njeho wjele knježich nadeńdžech. Wón přitomnym moju wěc bórzy naspomni a dołho njetraješe, dha k. A. D. Bašmakow postany a rjekny, zo chce mojej nuzy wotpomhać pytać. Wón mje teho dla nazajtra k sebi žadaše, hdžež mi po trěbnym wuradžowanju slubi, zo w swojim času 6000 tl. dostanu. To bě za mnje jara zwjeselaca powjesć, ale dokelž dyrbjach na wupłaćenje pjenjez hač do 7. junija čakać, dha tola při wšěm wjeselu do wuzkosćow, dosć njeluboznych, zapanych. Mjenujcy moje přebywanje w cuzbje mje kóždy tydžeń něhdže 60—70 tl. khostowaše, tak zo běchu so moje pjenjezy, wot domu sobu přinjesene, ruče dosć minyłe a ja dyrbjach teho dla požčować. Ale to bě jara njespodobne, wosebje dokelž smědžich so jenož njezamóžitym wučenym mužam dowěrić, nic pak pjenježnikam, zo bych sebi „renommée“ njeskazył. Tola ja při wšej njespodobnosći 310 tl. dołha napraskach, k temu 50 tl. při kupjenju wechsla wot 5000 tl. na differency kursa přisadžich a na dompuć 50 tl. trjebach, tak zo bě wšěch wudawkow 695 tl., wot kotrychž sym jenož 500 hnydom wurunać móhl, dokelž wšě druhe pjenjezy, to je: 9500 tl. na zapłaćenje kupje ležomnosće trjebachmy.*)

*) Při wotčišćenju tuteho přednoška mam na něšto spomnić, štož měješe tehdy, hdyž jón dđeržach, hinaši napohlad. Jako bě mjenujcy trjeba, kupne pjenjezy doplaćić, 1000 rublow, wot druheju bratrow Ch. slubjenych, hišće došlo njebě. Ja dyrbjach teho dla, zo by wša prjedawša próca a starosć podarmo njebyla, k wudospolnjenju kupnych pjenjez tudy w Budyšinje 1000 tl. na wechsel požčić, w nadźiji, zo slubjenu summu bórzy pósćelu. Ale to so, hdyž tež běchu mi wechsel dwójcy podlěšili, přeco hišće njedopjelni, hač mi w januara 1874 pisachu, zo móžu te pjenjezy hakle pozdžišo dostać. Jako pak mějach w spomnjenym měsacu skónčnje wechsel zaplaćić, kaž tež dań a 195 toleř, wot pućowanja winojtych, dha sebi žaneje druheje rady njewjedžach, hač zo dyrbjach sebi k temu wšemu pjenjezy hypothekarscy požčić. Podrobnu rozprawu w tym w hłownej zhromadźiznje dam.

W cuzbje sym pak nimale 10 njedzel přebył.

Pjenjezy, k zapłaćenju kupjeneho doma hišće trěbne, běchu po tajkim nahromadžene, a ja teho dla mačićny wubjerk 18. junija na posedženje přeprosych, zo bych jón woprašal, hač chce měšćansku ležomnosć pod č. 688 za Maćicu do wobsedženstwa wzac, štož mógło so cim lóžo stać, dokelž je wšón, w tajkim nastupanju nuzny dołh jenož na ležomnosć samu položeny, tak zo ani mačićny wubjerk ani žadyn mačićny sobustaw žanu pjenježnu wobćežnosć na swoju wosobu wzac njetrjeba. Wšón dołh a wšo jeho zamolwjenje leži po tajkim jenož na mačićnej ležomnosći a ma jón teho dla tež jenož sama ležomnosć njesć a zastupić.

Zo by tak było, su prjedawše mačićne wustawki předžěłane a wone załožuja so nětko na zakon wot 15. junija 1868, juristicke wosoby nastupacy, dokelž po tymle zakonu sobustawy Maćicy Serbskeje dale žanu přislušnosć nimaja, hač zo lětnje 1 tl 10 nsl. do mačićneje pokladnicy zaplaća. Přirunaj spomnjeneho zakona § 11 No. 11, hdžež rěka: „Die Mitglieder der Genossenschaft sind als solche nur der Legtern, nicht Dritten gegenüber verpflichtet. Soll aber von denselben außer ihrer Haftpflicht gegen die Genossenschaft auch noch eine Verbindlichkeit zu directer Haftung gegen die Gläubiger der Genossenschaft übernommen werden, so muß das Statut auch die nöthigen Bestimmungen über Umfang und Dauer dieser Haftpflicht, sowie über die Voraussetzungen ihres Eintritts enthalten.“ Wo tym pak mačićne wustawki ničó njepraja, duž tež žadyn mačićny sobustaw žanu tajku přislušnosć (Verbindlichkeit) nima.

Dale přistajimy, štož zakon w § 11 No. 6 praji, mjenujcy: „Das Statut muß Bestimmungen darüber enthalten, ob und welche Geldleistungen die Mitglieder für den Zweck der Genossenschaft übernehmen, insbesondere ob die Verpflichtung zu dergleichen Leistungen (Haftpflicht) im Voraus ihrem Umfange nach bestimmt (beschränkt) oder nach dem Bedarfe bemessen (unbeschränkt) sein soll.“ Po § 5 mačićnych wustawkow je pak postajene, zo žadyn mačićny sobustaw z ničim druhim k Maćicy zwjazany njeje, hač zo ma jenož, kaž hižom prajachmy, lětnje 1 tl. 10 nsl. do mačićneje

pokladnicy zaplácić. Po zmyslu zakona je teho dla „Haftpflicht“ maćičnych sobustawow „eine beschränkte“ (wobmjezowana).*)

Maćičny wubjerk je teho dla pod tajkimi pjenježnymi wobstejenjemi a pod zakonskimi a wustawskimi postajenjemi, runje wukładowanymi, 18. junija spomnjenu ležomnosć č. 688 budyskeho katastra do maćičneho wobsedženstwa wzał, tola pak je so jemu při tym trěbne zdało, teho dla wurjadnu hłownu zhromadžiznu powołać a jej wšo k nawjedženju a potwjerženju podać. Ja pak sym 20. junija, kaž bě wučinjene, kupjenu ležomnosć zaplácił a kup w mjenje Maćicy z maćičnym sekretarjom k Łusčanskim na zakonske wašnje podpisał, kaž je to wšitko z prjódkležacych aktow widzec, — a nadzijam so, zo chce nětko tež hłowna zhromadžizna tole moje a wubjerkowe skutkowanje za dobre spóznać.

II. Za Maćicu je drje nětko, kaž smy rozpommili, pěčna ležomnosć z někotrymi twarjenjemi kupjena, ale tele twarjenja tym potrjebnosćam, kotrychž dla je so ta ležomnosć kupila, dosć činić a tež tejko pjenjez přinjesć njemóža, kaž je k zdzerženju wěcy trjeba. Duž dyrbimy nowy dom ze salu, z přebytkom za maćične zběrki a za čišćeńnju twarić, tule twarbu pak tež tak do skutka stajić dać, zo wona nic jenož nuznu dań wunjese, ale tež kóždy lěto wěsty džěl dołha amortisiruje, a wyše teho wjetšu abo mjenšu summu k lepšemu Maćicy poskići. Maćična ležomnosć ma z lawskich hrjebjow něhdže 106 łohći w fronće, z kotrejež fronty 53 łohći na dotalne domske, 53 łohći pak na frontu dotalnego dwora z pódlanskimi twarjenjemi přińdže. Najwosebniši džěl je posleńša połojca, dokelž ma wona tež nimale 60 łohći šěrje, bjez tym zo su domske jenož 15 łohći šěroke. Duž hodži so tež jenož tam, hdžež je

*) W aktach budyskeho překupskeho suda bě so w tajkim nastupanju přez njekedžbnosć pisarja zmylk stał a ja sym so teho dla na tutón sud z próstwu wobročil, zo by so tajki zmylk hnydom porjedzil. To je so tež bjeze wšeho dlića stało a rěka nětko w spomnjenych aktach: „No. 2 ad No. 1. — 1. October 1873. Der Antrag ad nr. 1 wird dahin berichtet, daß die Haftpflicht der Mitglieder nicht eine unbeschränkte, sondern eine beschränkte ist, laut Antrag vom 17. September 1873 und Beschluß vom 18. September 1873. — Acten für das Genossenschaftsregister der Stadt Baugen zu Fol. 2. Blt. 46 fgd. Sm.

nětko dwór z pódľanskimi twarjenjemi a zahrodu, najwosebniša džělba noweje twarby stajić, mjenujcy w fronće dom z khlamami a restauraciju w parterrje a nad tym z wobydlenjemi w 3 poskhodach, k połodnju do dwora a zahrody pak wobšěrna sala, w kotrejež parterrje bychu lokale za mačićně zběrki, za čišćeńju atd. byle.

Ja sym z tutymi słowami jenož tak někak poznamjenił, kajka móhla twarba tejele počojcy być a je tež tak někak wuličene, zo budže wona něhdže 32,000 tl. khoštowac. Hdyž budže ta dokonjana, dha móžemy potom trochu počakać, hač tež tu počojcu, hdžež nětčiše domske steja, tak natwarimy, kaž so to k přěńšej počojcy hodži.

Štož pak pjenjezy, k přěńej twarbje nuzne, nastupa, dha chce khwalobnje spomnjeny k. Bašmakow tež k tej 14,000 tl. poččić. To pak njedosaha, kaž wěmy, a duž budže so hišće druhdže pomoc pytać dyrbjec. Ja pak sebi myslu, zo budža sobustawy Mačicy, hdyž sym ja sam jenički 24,000 zehnał, tež wšitke w hromadže radu wjedzec, kak ma so hišće 18,000 tl., k teje přěńej twarbje trěbnych, wobstarać. — K wjedženju twarby budže pak twarski wubjerk trjeba, kiž ma so ze sobustawow Mačicy wuzwolic.

III. Štož samsnu knihičišćeńju nastupa, dha je ta nuzna, zo by Mačica w čišćenju svojich knihi cyle njewotwisna byla; wona pak je tež teho dla nuzna, dokelž ma z čišćenjom na khósty druhich ludži kóžde lěto pěknju summu za Mačicu zaslužić. Ja sym teho dla knihičišćeńju za Mačicu kupił a to čím skerje, dokelž móžach ju w nastupanju płaćenja kupnych pjenjow pod wuměnjenjemi, jara spodobnymi, dostać. Je to do talna Donnerhakowa čišćeńja, a hdyž budže w napohladanju na nju wšo w dobrym porjadku, móže ju Mačica do wobsedźenstwa wzac, jeli potom wo nju rodži.

IV. Zadanjenje a wotplaćenje dołha, na mačićnej ležomnosći wotpočowaceho, ma so najprjódcy z dokhodow z mačićneho wobsedźenstwa a pódla z pomocu dobrowólnych darow stać. Wša summa, kaž smy sebi ju rozestajeli, by najprjódcy 52,000 tl. wopřijała, mjenujcy 20,000 tl. za ležomnosć a 32,000 tl. za přěńju nowotwarbu. Tajka summa, wot kotrejež by so

10,000 tl. po $4\frac{1}{2}\%$ a 42,000 po 5% zadanić měło, by lětnje 2550 tl. danje žadała, jeli běchmy wšitko zadanić dyrbjeli. — Po nětčišich wobstejenjach a plaćiznach by po wuprajenju našeho, w tajkich naležnosćach derje nazhonjeneho sobustawa, k. twarskeho mištra Wendlerja, přeni maćičny dom ze salu a restauraciju z najmjeńša 3000 tl. wunješ, dotalne stare domske bychu 200 tl. dałe a wot čišćernje bychmy drje tola 5—600 tl. dokhoda wotčakować móhli. Po tajkim bychmy lětnje 12 hač 1300 tolef čisteho dobytku měli, štož drje je pěčna summa, ale k spěšnemu wotplaćenju dołha njedosahaca. K temu bychu wosebje te pjenježne dary služili, kotrež bychmy kóždolětnje hač do zaplaćenja dołha wot słowjanskich spomožacych towarstwow, kaž tež wot jenotliwych Słowjanow dostali — a móžemy při tym kóžde lěto tola na někotre tysacy ličic. Tajke přinoški bychmy bórzy do jeneho tudomneho banka dali; přetož tam změjemy je hač do teho časa, hdžež je trjebamy, derje skhowane a wone nam tež mjez tym něšto danje přinjesu.

V. Štož skónčnje mje sameho a te woběčnosće a starosće nastupa, kotrež sym ja dla maćičneje domowskeje a twarskeje naležnosće měł abo hišće změju, dha by so mi snadź zarunanje na to wašnje stać móhło, zo bych sebi ja — a po mojej smjerći moja swójba — w maćičnym wobsedžeństwje přebytki za wobydlenje a khlamy po swojej woli wubrać směł, ale je tež runje tak wysoko plaćil, kaž žadyn druhi čłowjek. To by mi spodobne było a Maćicy njeby nič wadziło. — Budža-li pak po někotrym času wšě jeje dołhi zaplaćene, dha móže so Maćica potom hišće lěpje wotnamakać; přetož potom budže z jeje dokhodow teško wyše, zo budže so kóždolětnje hódny pjenjez na serbsku literaturu a serbskich literatow, na stipendije za serbskich studentow, gymnasiastow, seminaristow a druhich wučomnikow, skónčnje pak tež k lěpšemu prjedawšich a runčasnych maćičnych zastojnikow nałožic móc.

Dary do knihownje M. S.

W poslednich lětach je Maćica Serbska wjele drohich a krasnych knihow wot wšelakich wučenyh towarštwow a wot jenotliwych dawaćerjow dostała, wosebje z Prahi, ze Zahrjeba, z Běłohroda, z Moskwy (přez blagotworitelnyj komitet atd.), z Petersburga (z khěžorskeje akademie, z blagotworitelneho komiteta atd.), z Christinia (z university) a z wjele druhich městow. Za wšitke dary prajimy najwutrobniji džak! Dokelž budže nětko možné, knihownju w maćičnym domje zřadować, započnjemy z pomocu knihownika M. S. w jenym přichodnych zešiwkow Časopisa pokračowanje kataloga našich knihow z pomjenowanjom jich dawaćerjow. Redaktor.

W o z j e w j e n j e.

Njeje-li tón abo tamny česćeny sobustaw knihi z nakładom M. S. wudate dostał, njech to dobroćiwje wozjewi, zo bychu so jemu pobrachowace pósłać móhli.

Za tych, kotřiž hakle přistupuja, wozjewjamy z tutym někotře našich wudaćow, kotrež su hišće na skłádze a kotrež móža so pola k. knihiskładnika Jakuba abo tež po knihikupskim puću dostać.

1) Časopis towarštwu Maćicy Serbskeje. Lětnje dwaj zešiwkaj. Dotal 47 zešiwkow po 7½ nsl.

2) Łužiski serbski słownik. Pod sobuskutkowanjom Handrija Seilerja a Michała Hórniku spisany wot Dr. Pfula. 1857—1866. 4 tl.

3) Pěseń wo zwonu wot Schillera, zeserbšćena wot H. Dućmana. 1859. 2 nsl.

4) Šěsć spěwow serbskich za tenor abo sopran z přewodom fortepiana wot K. A. Kocora. 1861. 10 nsl.

5) Hornjołužiska serbska ryčnica na přirunowacym stejišću. Spisał Dr. Pful. Zešiwk I. Zawod. Zynkosłow. 1862. 15 nsl.

6) Wěnc narodnych spěwow Hornjo- a Delnjołužiskich Serbow z přewodom fortepiana wot K. A. Kocora 1868. 15 nsl.

7) Kral Přibysław. Lyrisko-episka baseň we třoch džělach. Zložil Jan Čěsla. 1868. 6 nsl.

21) Bibliſke ſtawisny. Wot Bartfa a Překarja. 1853. 10 nsl.

25) Njedžela. S němskeho wot Schwerina, přehožene wot nješnateho. 1855. 2½ nsl.

29) Spěwy ja serbske šhule. Wot kantora Překarja. Přěni ſešiwf. 1856. (Třecji rosmnoženy wudawf 1872.) 25 np. W partijach 20 np.

31) Ríchizne wójny, serbskemu ludu powjedane. 1857. 2½ np.

35) Jakub abo Bože štowo dyrbi w cšlowjeku žiwjenje dostacž. Wot R. Kulmana. 1859. 18 np.

36) Spěwy ja serbske šhule. Wot kantora Překarja. Druhi ſešiwf. 1860. 25 np. W partijach 20 np.

39) Genowefa. Wot M. Hórniſa. Druhi wudawf. 5 nsl.

40) Robiſon. Rjane powjedancžko, wošebje ja mtodych ludži. Wot R. Kulmana. 1861. 5 nsl.

42) Napoleon I. a jeho wójny. Sa lubych Šserbow ſpíſat J. A. Bohonč. 1863. 6 nsl.

45) Dberlin. Jeho žiwjenje a ſtutfowanje atd. wučerpať Jan Bartfo. Přěni ſešiwf. 1865. 1865. 2½ nsl.

47) Najwužitniſchi přehoželjo ratařſtwa a hajniſtwa bješ ſwě-
rjatami. Přehožil M. Rostok. 1866. 6 nsl.

49) Wěncžk fiſaſkow abo ſběrka mojich powjedancžkow. Wot J. B. Mucžinka. 1867. 3 nsl.

52) Jan Michal Budai, jeho žiwjenje a wotkaſanje atd. Wot H. Dučmana. 1868. 1 nsl. 5 nsl.

53) Sahrodnictwo. Přěni džěl: Ššadowa ſahroda. Wot K. M. Krala. 1869. 7 nsl. 5 np.

56) Ššo ſwoni měr! Wot H. Seilerja. 2½ nsl.

NB. Zapis sobustawow a zličbowanje podamy w 2. ze-
šiwku teho lětnika.

Šěsć pěsní z luda.

Zhromadził *Ernst Muka.*

1) Poslednja reja z lubym.

Šoł je hólčik na piwo,
Haj na piwo daloke.

Hdyž bě to zhoniło holičo,
Jeho lubka najlubša,

Šło je te holčo na piwo,
Na te piwo daloke.

Hdyž bě ju hólčik wuhladał,
Je šenkowac*) ju zawołał.

„Pój sebi šenk'wać, holičo!
Moja lubša najlubša.“

Holčo sej šenk'wać běžeše,
A tak z horda stupaše.

„Nětk, moji hercy, piskajće!
Wšitkim ludžom k wjeselu.

Wšitkim ludžom k wjeselu,
A mojej lubcy k zrudobje.“

„„Čohodla, mój luby, tak piskać daš?
Wšak mój wobaj mladaj smoj.““

„To je, moja lubka, tón posledni króć,
Zo ja z tobu rejwać du.

Ja dyrbju čahnyć do wójny,
Do tej' mi wójny sydom lět.“

Hdyž běše přišla pónđzelka,
Holičcy so zastyska.

*) Šenkowac = ná připitk.

Běžeše přec wona do komorki,
 Tam wona jara plakaše.
 Tam wona jara plakaše,
 A swojej ručcy lamaše.

2) Hajnik a zrudne holičo.*)

„Pře čo mój luby žadyn**) hajnik njej’,
 Kiž khodži w drasće zelenej?
 Fidalala fidrasasa,
 Kiž khodži w drasće zelenej?“

Wzał je sej třělbu na ramjo,***)
 Šoł je z njej do hajka. Fidalala atd.

Do poł wón hajka přišoł bě,
 Je tam zetykał holičo atd.

Zetykał je tam holičo,
 Kiž něhdy jeho bě.

„Što tudy činiš, holičo,
 W tym hajku zelenym?“

„Ja tudy pytam lubeho,
 Kiž je jow zabity.

Ja cheu jow syći na njeho
 Rósmarju a želbiju.“

Štó dha budže ju přesadzować?
 Ta jeho stara mać.

Štó dha budže ju domoj brać?
 Tón jeho stary nan.

Štó dha budže ju wobłětować?†)
 Tón rjany čorny kós!

3) Zwada.

W Křidlowje††) a Jěžowje
 Tam je dobre piwo.

*) Přirunaj Smolerjowu p., čisło 82.

**) žadyn = wjac?

***) Druhi je (hajnik) wzał třělbu na ramjo.

†) Spěwa so za to wopak: woklepać!

††) Poněmčene mjeno „Biedel“ pokazuje na tajku formu, byrnje so nětko
 lěno „Křidow“ prajilo.

Red.

Red.

Red.

Red.

Redaktor.

Piwo je tam dobre,
 Holcy su tam rjane.
 K nim su tam khodzili
 Pazličan, Čornowčan hólcy.
 Khodzili su tam khodzili,
 Hač su so zwadzili.
 Wadzili su so wadzili,
 Hač su so nabili.
 Korčmarja su nabili,
 Kachle su jom' pobili.*)

4) Holčcyne zdychowančko.**)

Ta čma, ta čma tak wulka je,
 A zymny wětrik poduwje;
 Wšě šćežki je nam zasypał,
 Ze sněhom puče zawalał.
 Čakaj, čakaj, ty luby mój!
 Tam zady hórki měsačk stoj';
 Wón wot połnocy zeskhadža,
 A tebj domoj přewodža.
 Měsačko ty slěborny!
 Z twojoh' mi nócnoh' spanja staň,
 A latarničku zaswěćej
 A luboh' domoj přewodže!
 „Wšě puče je mi rozswěćit,
 Wšě šćežki je mi wobswěćit;
 Na to ja praju božemje!
 A to je nětko poslenje.“

5) Serbska reja.

Hdyž b'dže rano ke mši klinkač,
 Dha budžemoj w łóžku spinkač.
 Rjany luby mój! ::
 Ty sy tola přecy mój.

*) Tu přistaja so hišće njetrěbnje:

Nó wšak, nó wšak, Michale!
 Daj tej čěži nimo hič,
 Wšak ta škoda wilka njej'.

**) Zda so nowiša pěseň. Přěni rjadk je z čísla 166 pola Smolerja. K podatym strofam přistajeja so hišće někotre z čísla 164. Red.

Hdyž b'dže rano ke mši zwonić,
Dha b'džemoj so wokoł khěžki honić.

Rjany luby mój!

Ty sy tola přecy mój.

Hdyž b'dža rano kury dakać,

Dha budžemoj na so plakać.

Rjany luby mój!

Ty sy tola přecy mój.

6) Reja.

Naša Hanka w pjecy sedzi,

Hlada, hdy b'dža hóley*) přińć.

Štyrjo du, štyrjo du,

Pjaty tón ma pišćalku.

W e š ć e n j a.

Wot *Zarina*.

Pod hrodom bydli wěšćefka,

Ji čorna Marja rěkaja.

Sylvestra w nocy čehnich k njej,

Ju sobu wzach na rozpuć sej.

So měsac w mroku potaji,

A zakhmur hwěžki zawali.

„Nětk, čorna Marja, činki čin,

Hdyž pońnoc zwoni Budyšin!

A čin, zo ruče zastapam,

Što nowe lěto njese nam!“

Juž wona z khošćom machajo

Do srjedža pućow stupi so.

So dźiwne hłasy zebrachu

A takle wěšćo šukachu:

Ty wćipny čłowče, khroble wěr,

Hejz' njeb'dže wójna, budže měr.

Hejz' žita derje zrostu wšć,

Wam b'džeja poradžene žně.

*) hóley = hercy?

Tych wěrjacych b'dža přescěhać,
 Šće spjećeřstwo jim wudawać.
 Wo wěrach změja jednanja,
 Mjez blaznami b'dže wołanca.
 Či samoprawi mukarjo
 B'dža hordži dale šerić so.
 Jun' hlupiša ta žwamla je,
 Jun' maznišo ji huba dže.
 Študentam njeb'dže pjenjez dosć,
 A husto b'dže jich kozoł bosć.
 Tón bity budže tuleć so
 A jachlo nosyć njebitoh'.
 Hejz' rejwaš wšitke kermuše,
 Či jara pónđe wo črije.
 Hejz' žonje wšitku wolu daš,
 Twój stoł na smjećach bórzy maš.
 Smjeć na tykanc Němc budže so,
 So šerić Serba zaničo.
 Hejz' žona hubu njetula,
 Njeh šwipy šwapy wohlada.
 B'dža hile wšelko nušlować,
 So jako čestne připojdać.
 B'dže wučbow wjele wučenyh,
 A wšelki budže zdych a smych.
 Někotražkuliž brojeřka
 B'dže haru čerić kroška dla.
 Či posłucharjo nuterni
 Při starym zechu wostaći.
 Rad hladać b'dže ta paninka
 Na rjanoh' mlodoh' pohonča.
 K tym wulkim b'džeja modlić so,
 Do blóta teptać maluško.
 Tež b'džeja piwa, rejwanja
 A wšelke křéizna do kwasa.
 A lepić budža liščerjo
 Pak te pak tamne husatko.
 B'dža z hroznymi so woženjeć,
 Sej rjane srěncy přistajeć.
 Štóz džěcom b'dže wšu wolu dać,
 Tom' bórzy b'dža na hłowu prac.
 Někotryžkuliž hordy pań,
 Wón njezměje ni dawk ni dań.
 A hordačkojo zloćani
 B'dža krawcam, šewcam winojěi.

Wón za holcami poběhnje,
 So pjelcha dđerži ritki šće.
 B'dža škrěni mali paduši,
 A wulcy b'džeja česceni.
 Wón počehnje za wotročka,
 A k ničom' njej' za kruwarja.
 B'dža slěpcy kralow mudrować,
 A njem'ža kholow zapinać.
 Ći roboćenjo sprócniji
 B'dža knježim měchi pjelnići.
 Hejz' korčmička Ći lubka je,
 Će dóndže kočce mjerzanje.
 B'džeš hladać skupy darmačkow,
 B'džeš wustorkany do slěpcow.
 A daš so storkać do kuta,
 Će za stepć bórzy wozmeja.
 Hlaj pónđže hewak pomalak
 Za holičkami skok a skok.
 Hlaj tón a tamny nježenjenc
 We duši změje zapalenc.
 Po wšitkich lubyh hermankach
 B'dža swinje ležeć w přerowach.
 Po wšelkej wulkej roboći
 Ty krydnješ małke twarožki.
 B'dže wjele zažnoh' krjeptanja,
 Dđerž zawrjene te durička.
 B'dža khwalić swoju wěru Ći;
 Ty hladaj za jich płodami.
 Hdyž zdernu wšitke mjetele,
 Nic husančki kał njezměje.
 Tym brojerjam b'dže nuza rosć.
 A spokojni přec změja dosć.
 Amerika b'dže dračina
 Za tych, kiž džělać njechaja.
 Cigary dróžše budžeja;
 Jich nakup sebi do přědka.
 Hejz' khmjel a ječmjeń radzi so,
 Dha piwko změja tunišo.
 B'dže mlodym ludžom přesćěhař
 Tón aby tamny wuměnkář.
 Hejz' tykancy so njeradža,
 Dha budže špatna kermuša.
 B'dža zadžerać so pismacy
 Wo dypki, próški, kuntwory.

Na rjane mlode holiča
 Študentam woči pónďžeja.
 Prjedyžli wjelka njezměja,
 Joh' woběšeći njebudža.
 Hdyž znabywaja mróčele,
 Snadž rjane wjedro njebudže.
 Hlaj Wochozy a Mitoraz
 B'dža swěru warić kołomaz.
 Tež druhdže zwarzja kołmazu,
 Do woči nam ju zmazaju.
 Hdyž kocor doma njebudže,
 B'dže kóčka pytać nušlenje.
 Snadž tón a tamny zapóslanc
 B'dže surowity Serbowžranc.
 Či čestni šulscy radcojo
 B'dža za wušomaj drapać so.
 Tón kón, kiž wowsa hódny je,
 Tón žanoh' dostać njebudže.
 Ta skupa skomla budže snadž
 Te šwjerčiki šće mjenje krać.
 B'džeš wěrnosć ryčec do woči,
 So hladaj přede plistami.
 Ta waša stara huntora
 Jun' hórša budže wobuza.
 We Kamjencu a Lubiju
 B'dža skazać so na hermanku.
 Či lohko hladko pojedu,
 Kiž wóski tučnje namažu.
 Być zechcu přemo mudrichow,
 A moča sej šće do kholow.
 Či mudračkojo wózhriwi
 We wěrje zechcu škaraći.
 Kiž džěrki platać njezechcu,
 Tym džěriska so zwudrěju.
 Swět budže dale mudriši,
 A dale bóle čertowski.
 Do palenca b'dže nurječ so
 Dalbóle bludne čłowjestwo.
 Či kommunisti zechcu wšak
 Wšo kubło zdžělić na jinak.
 Či wurunancy b'džeja snadž
 Tež na wsach khětro přibjerać.
 Na sejmach změja smjerd a dym,
 B'dže wjele wostać při starym.

So čahać b'džetaj Němc a Čech;
 Tón khmaniši wuhraje njech.
 A nětk a w dalšim stotetku
 Šće Serbjo Serbjo wostanu.
 B'dže Rusa w duchu přibjerać,
 Mu rjeńše jutro skhadžować.
 W Barlinje, Winje, Draždžanach
 B'dža skiwlić na tón Børsenfrač.
 A tola hlupi Serbjo su,
 Kiž tež do paslow polězu.
 B'dža rapaki so zlětować,
 Pak woći sej nic wudrapać.
 Tón brjuchač budže často dosć
 Wam khwalić póst a zdžeržliwosć.
 A ptaki wulke rubježne
 B'dža hladać, hdže što hrabnyć je.
 B'dža wjelki wótrjć pazory
 Na syrotki a wudowy.
 Ta ruka poľna pjeršćenjow
 Tež zechce swarić hordačkow.
 B'dža hólcy w cuzbje lidrować
 A matkam maľo domoj slać.
 We lutherstwje a w podjanstwi
 B'dža liški, wjelki, rapaki.
 A žane wěrywuznaće
 Nic lute wowcki njezměje.
 So knježa b'džeja wobžlopać
 A ludej swinje wudawać.
 Te rjane šćežki kemšace
 B'dža młodom' ludu njelube.
 Na reje pak a keklije
 So pócmě khelpy poběhnje.
 Hdžež mniški su a mnichojo,
 B'dže šerić w nocach wšelako.
 A klamař abo korčmař snadź
 B'dže smužku wjacy napisać.
 Tón njekrćeny a krćeny žid
 B'dže woběšeć so na profit.
 Tu tam drje jedyn změje wšo,
 B'dže wokoľ njeho hlódných sto.
 B'dže Turka trapić křesćanow,
 Drěć rjemjenje jim z khribjetow.
 A wjerchojo b'dža hladaći
 Do zaka rucy tyknuwši.

Hejz' žonje ty daš kholowy,
 Dha budžeš z čropom truhany.
 B'dža ryčec' tebi po hubi,
 Zo byli k kmótram prošeni,
 Hejz' khěžor lětsa njewumrje,
 Dha hišće žiwy wostanje.
 Hdyž što so zaprě Bismarkej,
 B'dže strach po zemi po wšitkej.
 B'dža zetkować so zernički
 A žahu zbudžeć w wutrobi.
 B'dže herjekać na monarchiju
 Tón łusy žebak z cyłej šiju.
 B'dža Serbow brać do wojakow
 A pušćec' němskich tkalčikow.
 Agenći b'džeja w Serbach snadź
 Tež ludžom woči wutřewać.
 Tež pónđe mysl na republiku
 Někotrom'žkuli podrožniku.
 Tu pónoj z tymi hriwnami
 Wšak nchtó njeb'dže namkaći.
 So wadžić budža wučeni
 Wo pyz a wowče rymplki.
 Te najdušniše holiča
 Bjez ženchow wostać budžeja.
 B'dže wotewrjeć ta ruka złota
 Najtwjerdšo zakazane wrota.
 Štóž črije změje złoćane,
 Do panskoh' loža polěze.
 Ta šćekotawa, zwadna sroka
 B'dže třeleć jěd a njerjad z proka.
 Na piwach pyšne wopički
 B'dža khlopcam woči slepići.
 Hlaj swarić hlupca, hlupjeńca
 To budže próca bjez džaka.
 We wěckach lubosće študenci
 Drje b'džeja najlěpši agenći.
 We korčmje plumpa w pincy je,
 Do piwa druhdy poběhnje.
 B'dža morja lódze póžerać,
 Vulkany ržec' a třepotać.
 Tež budže slónčne začmiće,
 Hejz' tudy nic, dha što wě hdže.
 Kiž mjasa sebi zaslužja,
 Či wšak drje žanoh' ujezměja.

Kiż su wam dżaki winojęi,
 Ći zmęja kuše pomjatki.
 A zmęja Milki w wobliću
 Tak jasnu miłu swętlinu.
 A hladnuwši na holića
 B'dże hólcam duša žedziwa.
 Do slęda Seilerjoweho
 B'dża stupać epigonojo.
 Pansłowjanstwo b'dże wšelko bosć,
 A němćikam traż sadło rosć.

* * *

Tu w měsće dyri na jenu —
 Te dżiwne hłosy zmjelknychu.
 A męsačk jasny wustupi,
 Pak ničo njebě widzići.
 Ja wšitkón zamysleny běch
 A z čornej Marju domoj dżęch.
 Ta dzeše: „Wšelke zjewichu
 Te duchi ěi na rozpuću.
 Hejz' pisaš to do nowiny,
 So khroble hladaj wo włosy!“

P t a k i.

Wot Michała Rostoka.

(Pokračowanje.)

E. Hołbje (Columbae, Tauben).

Hołbje maja na pysku mjehku wóskowku; zadny porst steji z přédknymi jenak wysoko. Křidła su dothe a wuzke; pjerje je huste, přilěhowate a njeprępušći wodu. Žiwe su po runkach; swoje jara njezrawe młode picuja někotry čas ze sydrojtej maćiznu, we horle přihotowanej. Kroča powaźliwje a lętaja jara rychle.

57) Hołb džiwi (Columba livia, wilde Felbtaube) je přez 12 palcow dołhi, na módř šěry a na šiji ze zelenym poblyšćom; delna časć khribjeta a delne křidłowe pjera su běle, na bokach ma dwaj čornaj pasaj. Pysk je słaby, mjehki, tróšku powyšeny, při korjenju a wokoło nózdraw z hołej wóskowej kóžku počehnjeny. Nohi su krótke, zadni porst steji tak wy-

soko kaž přédkne tři. Pjerje je huste, tuhe a česnje k čělej přilěhnjene.

Dziwi hoľb bywa z wjetša we wulkich črjódach na skalnatych brjohach srjedznokrajneho morja, a lehnje we skačach. Pola nas njeje. Wot njeho přikhadžeja mnohe wotrody domjacych hoľbjow, kotrež so po wšelakej barbje pjerja, po wopjerjenju nohow, po wulkosci horľa a t. d. rozdžěleja. Hoľbjerstwo dosaha do najstaršich časow a je jara rozšěrjene. Druhdy domjace hoľbje zaso zdziwja a hnězdza potom na wěžach, starych zapuscenyh hrodach a t. d. Žiwja so jeničcy ze wšelakimi twjerdymi zornami, kotrež we horle mjehča. Hoľbje bydla dwaj a dwaj, lahnu někotre razy za lěto a hač runje kóždy raz jeno dvě jeji znjesu, móža so tola tak rozmnožiť, zo na polach škodu činja. Lětaja tak rychle, zo za hodžinu 10 mil puča přeleća, a dokelž maja dobry pomjatk a so tež z daloka zaso k swojemu domej wróčeja, su so k donošowanju listow a t. d. potriebowale. Hoľbjace mjaso je tučne a derje słodzi.

58) Tujawka (Columba turtur, Turteltaube) je mjeńša dyžli dziwi hoľb a ma pisane pjerje. Na hłowje, na tyle a po bokach je jasno-módrošera, hruď je čerwjena kaž wino; kryjace pjerje na křídľach je brunawje wobrubjene, a na šiji ma z kóždeho boka tři abo štyri woršty kaž somot čornych běle wobrubjenych pjerow. Woči a nohi su čerwjene.

Tujawka je čahaty ptak, přebywa we našich lěsach a da so lohcy skludzić. Dla jeje rozmiřosće a wosebiteho kurćenja maja ju ludžo rady. — Druhe tukrajne družiny hoľbjow su: dupnak (Columba oenas, Šobľtaube), dziwi hoľb' našich lěsow; hriwnač (C. palumbus, Šingel'taube) a směchula (C. risoria, Łach'taube).

59) Hoľb' wučahowaty (Columba migratoria, Bander'taube) je 18 palcow doľhi, ma klinojtu wopuš, pjera na khri-bjeće šěre, pod brjuchom zezrawe.

Bywa we sewjernej Americy we tak wulkich črjódach, zo, hdyž čehnje, cyłe krajiny do pusćinow přewobroći, a hdžež lehnje, w lěsach štomy někotre mile puča ze swojimi hnězdami pokrywa a toľste haľozy ze štomow wotłama. Teho dla ludžo tute hoľbje tak z hromadami zabiwaja, zo samo swinje z nimi

kormja. Nječahnu z tysacami, ale po milionach, tak zo tehdy samo slónčne swětlo začemnja, kaž při slónčnéj čemnosći.

F. Kurojte ptaki abo hrjebaki (Gallinaceae, Šühner).

Kury maja tupy, twjerdy a powyšeny pysk a na nim nózdry z pokrywku přikryte. Nohi su srěnjo dothe, k hrjebanju připrawjene a maja tupe pazory. Zadni porst steji wyše dyžli tři přédkne, kotrež su na dnje z krótkej kóžku hromadže zrosćene. Běhaja rychle, ale hubjenje létaja. Młode (kurjata) hižom z moškom z jeja wuběhnu a sebi bórzy same cyrobu pytaja. Bywaja we towarstwje, žiwja so hłownje ze zornami, kotrež we horle womjehčuja. Kury slušejaja do najwužitnišich ptakow, dokelž maja slódne mjaso, wulku hromadu jejow znjesu a so rychle rozmnožuja.

a) Čecórojte (Tetraonidae, Šeldhühner).

Čecórojte kury maja hłowu cyle wopjerjenu a nohi bjez wotrowow.

60) Hłuchař (Tetrao urogallus, Muerhahn) je najwjetši z našich džiwich kurow, skoro 3 stopy dołhi a 9 puntow čězki. Kokoš (hlušica) měri něhdže 2 stopje a waži jeno 4 puntje. Pysk je jara sylny a kaž při rubježnych ptakach hokojće zakřiwjeny. Wopuš je jara šěroka a kaž machadło wobkulojta. Nohi su hač do porstow wopjerjene. Hłuchař je čornobruny, jeno na hłowje a na šiji přeblyšćuje na zeleń; po bokach je běły. Kokoše su swětłe brune z čornymi a bělymi blakami.

Hłuchař je jara plóšiwy přebytny ptak we wulkich hórskich lěsach, kiž so z jahodami, bukowymi a šmrěkowymi pupkami a t. d. žiwi. Hłucharja třěleć je jeno w měrcu a haperleji móžno a to jeno zahe rano, hdyž spěwa abo toka t. r. wón sedži na někakim štomje na jenym blaku, wobnoša so, jako by hlupy był, wudawa hłosy, kiž klinča, jako by něchtó kosu wótril a njeslyši a njewidži nič, štož so wokoło njeho stanje. Z tutym tokanjom (Bałžen) wabi hlušicy k sebi, kotrychž so 6 abo 7 k njemu dzerža. Jeno tehdy je móžno, jeho woblesćić.

61) Čecór (Tetrao tetrix, Birhühner) je jeno dvě stopje dołhi, cyły čorny z módrawym poblyšćom, jeno na křídłach je běły pask a nad wočomaj čerwjeny hoły blečk. Wopušace pjera su we podobje lry serpojće won zhibnjene. Kokoše (čecórki) su mjeńše, brune z čornymi dypkami.

Čecór lubuje bóle swětłe lěsy a młódzinu a žiwi so z pře-

kasancami, jahodami a štomjacymi pupkami. Wón je jara płóšiwý a třěla so tež jeno nalěto, hdyž toka. Tehdy pjera šepjeri, koła bije, z křídłami praska, rejwa a so do koła wjeréi, wudawa sylne dudławe hłosy, kawduje a skónči z dziwnym wošcerjenjom. Čećor dawa wubjerne mjaso. Jeho pjera tykaja hajnicy za kłobuki.

62) Wjerjabka (*Tetrao bonasia*, Щапельхуш) je něšto mjeńša a ma na čěle wšelakore pjerje, šěre, popjelawe, čorne, čisowe, brunawe a t. d.

Nadeńdže so pola nas we hustych khójnowych abo jědlowych lěsach a najradšo tam, hdžež su lěskowe keřki. Žiwi so z lěskowymi koľbaskami a z wjerjebinowymi, jechiběrnowymi, kalenowymi a druhimi jahodkami. Je jara płóšiwá a zleci před rubježnymi ptakami často we jenym wokomiknjenju runje horje.

63) Kurotwa (*Perdix cinerea*, Ребхуш) je stopu dołha, zwjercha brunawa, spody popjelawa z jasněšimi a čěmnišimi smuhami a blakami. Pišćeli (hłownje) stej hořej. Sancy maja na brjuše wjetše čisowe blaki we podobje podkowa.

Je znaty a přebytny ptak našich polow, hdžež po runkach bywa a młode hač do nalěca we stadlešku wodži. We času hońtwy je jara płóšiwá, tula so najprjedy k zemi, potom rychle čěka a při najwjetšim straše zleci z hrimotanjom horje, zo by so we blizkich keřkach abo zapadowajo do žita zaso khowała. Honi a třěla so z pomocu přepjerakow dla slódného mjaso. Žiwi so ze žitom a t. d.

64) Pocpula (*Coturnix dactylisonans*, Щацтел) je wjele mjeńša dyžli kurotwa a jeno 8 palcow dołha; ma pjerje swětle brune z běložołtými podołhojtnými pružkami. Samec ma čorno-brune horło. Wopuš je jara krótká.

Pocpula je jenički čahaty ptak ze swójby kurojtych ptakow, a dokelž móže jeno hubjenje lětač a dokelž so na swojim puću do južnišich krajow tak jara wumučni, zo cyle bjez mocow na zemju pada, popadnje so potom lohko; tež padaja wulke stadła do morja a tepja so. Łoji so tež hewak tu a tam dla slódného mjaso a pěkného wołanja: pocpulik. Žiwi so runje tak kaž kurotwa. — Tudy přispomnimy hišće pardwu sněžicu (*Lagopus alpinus*, Снежехуш), kotraž so wosebje na Alpach

nadeńdze. Je we léce šěrobruna a něžnje na čorń žołmowana, w zymje cyła běła. Ma kosmate nohi, wulkosć hołbja a štałtnosć kurotwy. Žiwi so w léce ze wšelakimi jahodami, w zymje ze źórlemi.

b) Kury (Gallinae, echte Gühner).

Kury maja na hłowje mjasne hołe wurostki a honače nimo teho na zadnym boku pišćełe wotrohi. Su z cuzych krajow, maja so pak pola nas dla jejow a słódneho mjasa jako domjacy skót.

65) Kura do mjaca (Gallus domesticus, Gausšuhñ) je přez stopu dołha a wšelakorje pisana, ma na hłowje mjasny čerwjeny rjemjeń a pod pyskom podobne lapki. Serpojta horje zhibnjena wopuš je z wuzkimi krywnymi pjerjemi pokryta. Khapon abo honač je rjeńšo pisany, ma wyšši rjemjeń a na pišćeli nad zadnym porstom kónčojtu horje zhibnjenu wotrohu (zadny pazor). — Khapon (Gausšuhñ); kokoš (Genne); pata (Glučhenne); kurjata (Rüchlein); młodźica abo młodlička (junge Genne); khaponk (junger Gahñ).

Kura je we jara wjele wotrodach po cyłej zemi rozšěrjena a přikhadža wot kury bankivskeje (Gallus bankiva, Banfiva-uhñ), kiž so hišće dotal dźiwja na kupje Javje nadeńdze. Nimo mjasa dostawamy wot kokoše jeja, kotrež skoro cyłe lěto njese, z wuměnjnjom teho časa, hdyž lina t. r. pjerje mjenja. Tehdy počina kokač a syda w hnězdze Druhdy ju na kače jeja nasadžuja. We Egipťowskej su pjecy měli, we kotrychž su so kurjata z pomocu stwórnejše ćopłoty lahnyle. Z mjenje dobrym wunoškom su so tajke pospyty we nowišich časach wosebje we Jendzelskej činile. Tam a we Španskej pušćeja so khapony k wojowanju na hladanišća. — Pola nas nadeńdzemy hišće scěhowace wotrody kurow: kochinchiny, bramaputry, sumatranske a t. d. Hišće naspomnimy, zo khapon spěwa a to hižom rano jara zahe, zo kokoše tłóči a zo kury dakaja, hdyž su jejo znjesle.

66) Kawdron abo truta, tež turkowski khapon (Meleagris gallopavo, Trutuhñ) mjenowany, je tři stopy dołhi a zwjetša čěmno-kowowje zeleny z módrawym blyščom. Pysk, hłowa a šija je hoła; koža na tutych džělach je brodawkata, fałdata a twori na pysku mjasny wisaty różk a pod

pyskom lapku, kotrejž so čerwjenje a módrje přeměňujetej, hdyž so ptak zlobi, při čimž wopuš rozšepjera (= koło bije), z rozšěrjenymi křidłami zemju mjeće, šiju do zady nakřiwi, sylnje kawdruje a z čerwjenym mjezwočom a so wupjerajo wokoło khodži. Kokoš (truta) je mjeńša a šera a čorna. Kawdron ma tež wotrohu. Jedyń wotrod je skoro cyły běły; dźiwje kawdrony su jara pisaneho pjerja.

Přikhadža ze sewjerneje Ameriki, hdžež je w lěsach tak žiwy kaž pola nas čecory. Hakle we 16. lětstotetku je so dla slódného mjasa do Europy přinjesl, hdžež je nětk wšudžom derje znaty. Kormjeny waži na 20 puntow; we južnych krajach, n. př. we Dalmaciskej, lohcy zaso zdziwi. Prosty pohlad na njeho abo čerwjena barba jeho druhy tak rozhori, zo kaž njemdry na člowjeka skoči a jeho skusac pyta.

c) Bažanty (Phasianidae, Šafanen).

Bažanty maja wopjerjenu hłowu a na pišćeli wotrohu.

67) Paw (Pavo cristatus, P̄fau) je něšto mjeńši dyžli kawdron, ma pak 3—4 stopy dołhu wopuš a na hłowje pjerowc z rědkich a hakle na kóncu rozšerjenych pěrkwow, kiž so česak mjenuje. Hłowa, šija a brjuch je blyščato-čěmnómódry a khribjet žłoto-zeleny a kaž by šupiznaty był. Najkrasniša je wopuš. Wopušace pjera su njestajnje dołhe, maja běže troski a rozčesane pěrka, na kóncu pak překrasnu žłotozelenje so blyščatu khorojčku z módrym wokom (pawjace wóčko). Pawa je bóle šera a nima tak rjane a blyščate pjerje.

Paw je hišće džensniši džen džiwi we wulkich stadłach při rěcy Ganges we narańšej Indiji a na sundaskich kupach a je hižom starym Grichan a Romjanam znaty był, kotřiž su wosebje jeho jazyk a mozhy jako khłošćinu jědli. Pola nas maja jeho k pyše na dworach. Paw jara rady swoju pyšnu wopuš kaž machadło rozkláduje (abo koło bije), jako by so z njej hordžil a płaći teho dla za hordeho ptaka; jemu po-brachuje pak wša znutřkna wažnosć; jeho hlós je njespodobne wołanje a jeho nohi tež rjane njejsu. Paw njeznjese krutu zymu, syda so rady na třěchi a wysoke štomy a wot tudy pyta ze swojim dalocy so rozlěhowacym hlósom kedžbliwosć na so sčahnyć.

68) Bažant powšěchny (*Phasianus colchicus*, gemöñliŕer Ťaſan) je tak wulki kaž domjacy khapon, ma pak doľhu klinojtu wopuš a wjele dlěše a ťwižniše čělo. Pjerje honačowe je brune z kowowym bľyščom, na hľowje a na ťiji čěmnozeleně. Kokoš je čěmnobruna a šěra.

Jeho přenjoťny wotcny kraj bě Kolchis abo nětčiša Mingrelia při Kawkazu; wot tudy je so potom dla slódněho mjasa přez Grichow a Romjanow po cylej Europje rozšěriľ. Tu a tam haja jeho we tak mjenowanych bažantařnjach, t. j. we wobhrodženych abo z wodu wobdatych ľěsach, hdžež w ľěce pod hoľym njebjom přebywa, w zymje pak so do wosebitych k tutemu wotpohľadanju připrawjenych khěžow zawrje. Na tuto wašnje haja so wjacy tysac bažantow w Čechach a na donawskich kupach we Wuheřskej. Při ľahodnej zymje wostanu tež wonkach a so jim tehdy pšěna won sypa; často tež dospoľnje zdžiwja. — Jeja so husto trutam podkľaduja. — Wjele porědšij bažant zľoty (*Ph. pictus*, Ğoldſaſan) abo ptak feniks starych narodow. Wón přikhadža z Chiny, ma wohniwje pisane pjerje a haji so tu a tam k pyše a k wjeselu. Dale haji so hišće bažant slěborny (*Ph. nycthemerus*, Silberſaſan). Wón je zwjercha sněhběľy z čornymi pružkami, spody purpurowje čerwjeny a přikhadža tež z Chiny.

G. Běhaki (*Cursores*, Laufvögel).

Běhaki maja sylne čělo, slabe skhripjene křidľa a doľhe nohi bjez zadněho porsta. Po kosmojtym pjerju a krótkich tupych pazorach přibližuja so cycakam. Žiwja so jeno z rostlinjacymi mačiznami a přebywaju skoro jeničcy na južnej poľkuli.

69) Štrus afriski (*Struthio camelus*, ařifaniřer Strauř) je 6—7 stopow wysoki a mjeze wšěmi ptakami najwjetšij. Ma maľu hoľu hľowu a doľhu tež nahu ťiju čerwjeneje barby. Pjerje je čorne, jeno pěrka w křidľach a we wopušij su běľe a jara mjehke, kaž mošk. Doľhe hoľe nohi maja jeno dwaj porstaj. Wočij stej wulkej, matej mikawčkej a powoka a su bóľe hibičiwě dyžlij při druhich ptakach. Sančka ma šěre pjerje.

Štrus afriski nadeňdže so we stadľach we afriskich a arabiskich puščinach, najhusečjšo we južnej Africy. Dla swojeje čěže a dla krótkich, jeno z moškojťymi pjerjemi wobrosčěnych

křídlov njemóže so do powětra pozběhnyć, běha pak tak spěšnje, zo jeho kón lědy dosěehnje. Žiwi so ze wšelakimi rostlinami, spóžera pak tež kamuški, škleńcu, čropy a t. d. bjez škody. Hnězdo žane njetwari, do niškeje jamki w pěsku znjese štrusyca 15—18 jejow, na kotrychž zwjetša jeno w nocy syda, wodnjo da je slónčnym pruham wohrěwać. Jeja su na žolć bělawe, tři puntý čěžke a jene wobjima tak wjele kaž 24 kurjacych. Štrusa łoja a kludža dla jeho drohich moškojtych pjerow.

We južnej Americy přebywa druhi štrus, reja (*Rhea americana*, Randu) mjenowány, kiž je mjeńši a ma na nohach tři porsty. Tež Australija ma swojeho štrusa, emu (*Dromaeus Novae Hollandiae*, Ğmu) mjenowaneho; tutón ma brune skoro seršćam podobne pjerje a kóžde pjero ma dvě troscy z korjenja. Podobne wuzke dwětroskate pjerje ma tež žar indiski (*Casuarus indicus*, indišćer Kašuar) a nimo teho w křídłach někotre kónčojte pjera bjez khorhojčki; na hłowje ma šěroki rohojty wurostk kaž šišak a na holej šiji dvě čěrwjenej mjasnej lapy. Najdziwniši mjeze wšěmi je pak nowozelandski njelět (*Apteryx australis*, Ğimi oder Walbštrauß), kiž ma podobu wulkeje słomki a so tež jeno we tymješćatych lěsach nadeńdže. Je 2½ stopy dołhi a ma dołhi mjehki runy pysk; nózdry čahnu so po cyłym pysku dele a su na samym kóncu wotewrjene. Pjerje podoba so seršćam a je bruneje barby. Křídła su jara skhripjene. Tutón ptak njemóže lětać a tež jara hubjenje běha. Wodnjo je skhowany a jeno w nocy pyta sebi we tymješću waki. Je hakle 1812 wotkryty, nadeńdže so jara porědko a bliži so swojemu wotemrěću. Někotre druhe štrusojte ptaki su cyle wotemrěle, jako ptak moa (*Dinornis giganteus*) na nowozelandskich kupach, kiž je wjetši był dyžli afriski štrus.

H. Brodžaki (*Grallatores*, Sumpfvögel).

Brodžaki maja zwjetša dołhe nohi k brodženju nad zhibadlom na pišćeli njewopjerjene; přebywaja we tymjenišćach a při brjohach, jeno někotre tež we runinach na polach. Běhaja spěšnje a zwjetša tež derje lětaja. Nazymu nas wopušća a čahnu do čoplišich krajow.

a) Dudaki (*Alectorides*, Trappen).

70) Dudak abo trapa (*Otis tarda*, Trappe) je 3½ stopow wysoki, waži na 30 puntow a je najčezši ptak europiski. Ma

jara sylny, třihranity, krótki pysk a nahe, tři porstate nohi; zadny porst pobrachuje. Hłowa a šija je popjelawa; khribjet je bruny z čornymi pasojtymi pružkami. Brjuch, zwjefčne pjerje na křídłach a wobrub wopušacych pjerow je běly. Same ma z kučika pyska wusy z rozščěpanym pjerjom.

Dudak přebywa we małych stadleškach na runinach we srjedźnej Europje, běha spěšnje a tež derje lěta. Hnězdzi w žiće. Dokelž je jara płošiwý a dohladny, njeda so lohcy popadnýc, tež njeda so skludzić. Jeho mjaso njeje slóдне a škoda njeje runje wulka, kotruž wón na polach načini, teho dla so jara njepřescěha.

b) Čaple (Herodii Reiher).

71) Žeraw (Grus cinerea, Krávič) je 4 stopy wysoki a z rozpjatými křídłami na 7 stopow široki. Pjerje je jenak popjelawe, a jeno čolo, horlo a nohi su čorne; hołe tylo a we wóčku zernička je jasnočerwjena. Zadne křídłowe pjera wisaja jemu přez wopuš dele kaž pjerowc. Pysk je runy, jara sylný a dlěši dyžli hłowa. Nohi su dołhe a hołe a zadni porst so lědy zemje dótká.

Žerawy přebywaja wosebje we tymjeniščatých krajinách se-wjerneje Europy a Asije a wučahuja nazymu do Afriki; hdyž čahnu, leća jara wysoko we podobje klina z jeným přenjacom. Tutón wulcy jara płošiwý a dohladny ptak twari swoje hnězdo srjedz tymješća na zemju, hdžež čłowjek lohcy blizko přiúnc njemóže a žiwi so z překasancami, wakami a druhimi mjeńšími zwěrjatami, tola pak tež ze zornami, z hrochom, sokom a z pšencu. Mjaso mlódych žerawow je dobre a slóдне. Žeraw přiwuči so člowjekej a je swojemu knjezej jara přijazny.

72) Čapla šěra (Ardea cinerea, Šifřreihér) je skoro žerawej podobna, ale je mjeńša, ma pak na hłowje khočoł a na šiji dlěše wisate pjerje. Zwjefča je popjelawje šěra, spody běła, na šiji ma předku wulke podołhojte čorne blaki. Pysk je dołhi, kónčojty a kaž woči jasnje žołty. Nohi, na kotrychž zadni porst runje tak wysoko steji kaž předne tři, su žołtozelene.

Je wučahowaty ptak a přebywa najradšo při jězorach a rybnikach, hdžež husto hač do brjucha we wodže stejo na ryby łaka. Swoje hnězdo twari we towarstwjě druhich čaplow

we tymjeniſčatych lésach na wysoke ſtomy a wulehnje tři mlode. Je jara plóſiwy a dohladny ptak. We srjedziwěku su ju ze sokołami łojili. We južniſich krajinach a tež hižom při delnej Donawje nadeńdže so rjana běla čapla (*Ardea egretta Silberreiher*), wot kotrejež jara drohe pjera k pyše dostawamy. Dale sluša sem: płomjenjak čerwjeny (*Phoenicopterus roseus*, Flamingo) z tołstym nakřiwnym (wosrjedza kaž złamanym) pyskom a přeměrnje dołhej šiju a dołhimaj nohomaj; porsty na nohach su z plůwničku zjenočene; kólpica běla (*Platalea leucorodia*, Löffelreiher), kotraž ma płony na kóncu łopatojty pysk; potom jiwiny z čéńkim, dołhim, serpojće nakřiwnym pyskom, z kotrychž jenemu, jiwinej swjatnemu (*Ibis religiosa*, geheiliger Ibis) je so wot starych Egipcánow bójska česć wopkazowala; bačón marabu (*Ciconia marabu*, Marabuſtorč) z narańšeje Indiskeje ma tołsty, wulki pysk a nahu hłowu, ale jara něžne pjerje, wosebje na khribjeće. Dla tuteho pjerja, kotrež k pyše služi a so hišće drožšo dyžli ſtrusowe předawa, maja we někotrych wsach wokoło Kalkuty marabua jako domjaceho ptaka.

73) Bačón běly (*Ciconia alba*, weiſer Storč) je přez 3 stopy wysoki a z wuměnjnjom čornych křidłow cyly běly. Wokoło wočow ma hoře, čorne kolesko. Dołhi kónčojty pysk a wysoke nohi su čerwjene.

Bačón je čahaty ptak, kiž zahe nalěto z Afriki k nam přižadza, hdžež je přezymował. Bydli po runkach a twari swoje hnězdo na ſtomy a na třechi, rady do wózneho koła, kotrež jemu ludžo na třechu kładu. Wón přebywa rady blizko čłowjeka a wužiwa skoro pola wšěch narodow wosebneje hospodliwosće. Za swoje mlode so jara stara, kroči wažnje wokoło abo steji hodžiny dołho na jenej nozy a z pyskom klepoce. Žiwi so ze wšelakimi małymi zwěrjatkami, jako z překasancami, šlinkami, žabami, ješčelcami, hadami, z małymi rybami, ptačkami, myšemi a mlodymi zajacami. Stary bačón je surowiši a skóncuje wjacy, hač móže zežrać. Nazymu čehnje we wulkih stadłach prječ a pozběhnje so tak jara wysoke do powětra, zo skoro wjacy widzeć njeje.

c) Bakuty (Limicolae, Schnepfen).

74) Słomka abo piščata kara (Scolopax rusticola, Waldschnepfe) je stopu doľha, bruna, z čemnišimi a swětlišimi pruhami. Pysk je runy, ceňki, wjele dlěši dyžli hłowa, při korjenju mjehki a na kóncu z čujnej kóžku počehnjeny. Nohi ma krótke.

Słomka je znaty čahaty ptak, kiž so wosebje dla stódnego mjasa třěla, pola nas nalěto a nazymu, hdyž čehnje. Jeje wlět je spěšny a storkaty. Hnězdzi we tymjeniščach sewjernih krajow a žiwi so z wakami a překasancami, kotrež ze svojim doľhim pyskom z wložneje mjehkeje pódy wuběra. Wodnjo leži změrom w lěsach a jeno rano a wječor wulětuje. — Druhe družiny bakutow su: łuzowka (Scolopax major, Doppelschnepfe); džiwi kózlik abo njebjeska koza (S. gallinago, Heerschnepfe oder Himmelssiege); mały kózlik (S. gallinula, Mooschnepfe); nablót-nik hatowy (Totanus stagnalis, Teich-Wasserläufer) a t. d

75) Ščawica, ščejca, ščana hana abo kibut (Vanellus cristatus, Riebitz) je stopu doľha, na khribjeće na zeleń a na čerwjeń blyščata, na hłowje po bokach a na brjuše běla, zbytknje čorna; na hłowje ma do přédka zhibnjeny khop. Pysk je krótsi dyžli hłowa. Krótki zadni porst steji wyše dyžli přédkne porsty.

Přebywa w lěće na mokrych łukach a njese do trawy zelenobruna a brunje dypkowane jeja, kotrež, dokelž mjeze wšěmi jejemi najlěpje stóđa, so husto wubjeraja. Lěta člowjekej wokoło hłowy a wě jeho daloko wotwjesć, hdyž so snadź k jeje hnězdu přibližuje. Nazymu, hdyž luže zamjerznu, čehnje do čoplišich krajow.

Do bakutow słuša mjez druhimi tež šćudlica čornokřídłata (Himantopus rufipes, rothfüßiger Strandreiter), kiž je tak wulka kaž hoľb, zwjercha čorna a spody běla a ma čerwjene, ceňke a jara doľhe nohi, a brjohak wojowaty (Machetes pugnax, Kampfhahn). Samecy tuteho ptaka so jara kusaja a šepjerjeja při tym swoje doľhe pjerje na šiji

d) Kokoški (Rallidae, Wasserhühner).

76) Kokoška zelenonohata (Gallinula chloropus, grünfüßiges Teichhuhn) je stopu doľha, zwjercha jenak brunawje

čorna, spody módrošera. Mězniki a pobočne zwjerchne pjera we wopuši su běle wobrubjene. Pysk je krótsi dyžli hlowa; na čole je hoły kožany blak. Tři přědkne porsty su jara dołhe a kaž cyła noha zelene.

Přebywa při wodach najradšo na tajkich městnách, kiž su z rohodžom wobrosćene a žiwi so z wódnymi překasancami a rostlinami. Płuwa a ponórja so jara derje; jeje mjaso njeje wjele winojte.

77) Łysak (*Fulica atra*, Шля́пбу́н) je wjetši dyžli kokaška, jenak módročorny, a jeno kožany blak na čole je běły. Pysk je krótsi dyžli hlowa; přědkne tři porsty na nohách su dołhe a z kótklikojtymi pluwanskimi lapami wobrubjene. Porsty a nohi su brunaweje barby. Łysak je jedyn z najpowšěchnišich brodzakow a nadeńdže so skoro wšudžom při rybjacych hatach a jězorach, hdžež rohodž rosće. Płuwać a so ponórjeć móže derje, běha a lěta pak hubjenje. Nima tež runje słódne mjaso, přescěha so tola tu a tam jara surowje, wosebje we Włóskej.

I. Płuwaki (Natatores, Schwimmvögel).

Płuwaki maja krótkke zwjetša do zady stajene nohi a mjez porstami pak cyłu, pak rozšćěpjenu pluwničku (*Schwimmhaut*). Pod zwjerchnym pjerjom nadeńdže so husty, jara něžny mošk. Nad wopušu maja wulke tukowe žalzy, z kotrychž z pomocu pyska tuk wutłóčuja a z nim pjerje mazaja. Na tajke wašnje so pjerje ženje njeprěmača a su tež před zymu wobarnowane. Na kraju khodža čěžkostnje a kolebajo, móža pak jara derje plůwać a mnohore tež wubjernje lětaja. Džěla so do: kačkow, dołhokřidlakow, wjestarjow, nórjakow a kajorow.

a) Kački (Anatides, Enten).

78) Husyca dźiwja (*Anser cinereus*, wilbe Gans) je 2 stopje dołha, z rozpjatymi křidłami 5 stopow šěroka a waži něhdže 10 puntow. Pjerje je horkach šěre, trochu brunawe, spody bělawe; křidła su na kóncu čorne, pysk je žoltočerwjeny, nohi su blědo-čerwjene. Pysk je tak dołhi kaž hlowa, při korjenju wyšši dyžli šěroki, přědku zwuzčeny. Horne čelesno je na kromach zubčowane. Nohi steja na zadnej počojcy čěla, maja 4 porsty a přědkne tři su z pluwničku zrosćene.

Džiwja husyca přebywa wosebje we sewjerneje Europje a we Sibiriskej. Nazymu čehnje do čoplišich krajow a leci tehdy jara vysoko, pak jena za druhej we jenym rjedže, pak we podobje třiróžka. Swoje hnězdo přihotuje sebi we tymjeniščach a bahniščach na njepríkhódných městach, žerje zwjetša žito a trawu a móže tak tež tu a tam škodu načinić. Je jara dohladna a plóšiwa, a dokelž tež derje lěta, njeda so lohcy zatřělić. Wot njeje přikhadža skludžena domjaca husyca, často do čista běła, kotraž hubjenje lěta, so lohcy kormi, jeja, mjaso a pjerje dawa a dom stražuje. Ma so za hłupeho ptaka, je pak tola jedyn z najwužitnišich. Jeje wołanje rěka gigo-tanje a šćebotanje. — Ganzor (Gänserich); starka (Muttergans); libjo (junge Gans); młode husy (junge Gänse).

79) Kačka dži wja (Anas Boschas, wilde Ente) je mjeńša dyžli husyca. Kačor (Enterich) ma pisane přeměnjowate pjerje; hlowa a šija je blyščato-čěmnozelená, hrudź čisowa; blyščadło (Spiegel) je čorne, módrje a čerwjene přeblyščowate a běle wobrubjene; nimo teho ma we wopuši dvě horje zhibnjenej pěrce. Kačka je čěmnje bruna z čěmnymi blakami. Pysk je žoltozeleny, tak dołhi kaž hlowa, w předku plečity a šěroki. Horna časć pyska je na kromje z runoběžacymi plátkami wobsadžana. Płuwace nohi su krótke, žoltočerwjene, maja překrótki zadni porst a steja bóle na zadnim kóncu čěła.

Žiwi so na stejacych wodach sewjernych krajow, kotrež hakle tehdy wopušeí, hdyž woda zamjerznje. Wona jara derje plůwa, ale čěžkotnje a kolebajo khodži. Njeponóri so ženje cyła, ale brodži ze swojim čujnym pyskom we wodze a w tonidlach, zo by cyrobu pytała. Žiwi so z wakami, šlinkami, překasancami, jikrom a žabjacym njerkom, tupiwowcami, małymi rybami a wódnymi rostlinami. Dla slódného mjasa so rady třěła. Wot njeje přikhadža skludžena domjaca kačka, kiž je zwjetša cyła běła. Dawa jeja, pjerje a mjaso.

80) H a j k a (Somateria mollissima, Eiderente oder Eidergans) je wjetša dyžli kačka domjaca, horka běła, delka čorna z čisowej kromu. Wot pyska čehnje so čorna smuha přez woči. Mjezwočo je swětle zelene; pysk a nohi su šěrozelené. Sančki a młode maja brune pjerje.

Hajka přebywa na pobrjohach sewjerneje Europy a Ameriki a žiwi so z móorskimi zwěrjatami, wosebje z mjehkušemi, kotrež sebi, so pouórjowajo, z wulkich hlubinow łoji. Kaž wšitke zbytkne mórske ptaki twari wona swoje hnězdo mjez skałami, hdžež nchtó derje k njemu přińc njemóže, a póscele je z najněžnišim moškom, kotryž sebi sama wuskoba a znjese do njeho nazeleń jeja. Tute jeja, kiž jara derje słodža, kaž tež mjehki mošk, duny mjenowany, ludžo dwójcy za lěto wuběraja. Ze wšeho pjerja, kotrež so do poslešćow bjerje, su duny najmjekše a najdróžše; punt tajkeho pjerja dosaha k wupjelnjenju jeneho srěnjeho wupjerka. Hajki lahnu we družstwje, často na tysac hromadže, wosebje na kupje Widöe při Islandu. Hdžež so na pokoj wostaja, tam so čłowjeka njeboja a hnězdža samo we khěžach.

81) Kołp powšěchny (Cygnus olor, gemeiner Schwan) je wjele wjetši dyžli husyca a cyły sněhběly; jeno pysk je horkach žoltočerwjeny, delkach čorný, a ma při korjenju čorný a mjehki wurostk (horb). Płowace nohi su tež čorne a steja na zadnej polojcy čěła. Pysk je wšudžom jenak šěroki.

Kołp ma jara šlachotnu štałtnosć, šwižnu šiju a płuwa jara čiše z trochu pozběhnymaj křidłomaj, džiwi bywa jeno we sewjernych krajach Europy a Asije, skludženy ma so husto na hatach we zahrodach. Žiwi so z wakami, překasancami a wódnymi rostlinami, ženje z rybami. Docpi wysoku starosć. Mjez tym zo husy a kački, hdyž hromadže přińdu, wulki šćebot čěrja, je kołp přeco čichi a da so jeno zarědko hdy ze swojim sylnym hłosom slyšeć, teho dla su prjedy myslili, zo je němy. Jemu podobny je kołp spěwaty (Cygnus musicus, Sing-schwan), jeno zo nima na pysku horb. Hdyž nazymu ze swojeho sewjerneho wótcneho kraja k juhu čehnje, wudawa sylne z daloka dosć spodobne zynki, tola nic tajke, zo bychu spěwanje mjenowane być mohle. Jeho spěwanje je bajka. Wobaj kołpjej staj Sewjerjanam jara wažnaj ptakaj.

b) Dołhokřidłaki (Longipennes, Langflügler).

82) Tonuška woščerjata (Larus ridibundus, Lachmöwe) ma wulkosć a štałtnosć hołbja, ale pysk je sylny, kónčojty a slabje hočkójty; na nohach ma tři přědkne porsty z pluwničku

zjenocene; zadni porst je krótki a steji něšto wyše. Barba čěla je běla na khribjeće swětle popjelawa; hlowa je nalěto a w léce bruna, w zymje běla; dolhe kosaki maja čorne kóncy. Pysk a nohi su čórlachowe.

Nadeńdze so husto na wšěch mórskich brjohach a tež na jězorach we Europje. Žiwi so z wakami, małymi rybami a překasancami a njeje člowjekej ani wužitna, ani škódna. Je jara žiwosćiwy ptak ze spěšnym wlětom. Jeje hlós je nje-lubozne křikanje, kiž so na žane wašnje smjeću njepodoba.

Tonuškam jara podobne su rybornaki, kiž maja dolhu widličkatu wopuš kaž lastojčki. Na rybjacych hatach nadeńdze so druhdy husto rybornak powšěchny (*Sterna hirundo*, gemeine Seeſchwabe), kiž je mjeńši dyžli tonuška wošcerjata a wjele rybow wotnosy.

84) Nawalnik sewjerny (*Procellaria glacialis*, arctischer Sturmvoegel) je 16—20 palcow dolhi, běly, po bokach a na khribjeće šěry. Pysk a nohi su žolte. Nózdrje ležitej po dolhosći pyska kaž dvě runoběžatej roľcy. Město zadneho porsta ma jeno samy pazork.

Žiwi so we njeprěličomnych stadłach na brjohach sewjerno-hodowego morja a hdžež hnězdzi, cyle skały přikrywa. Je jara nažrany a žiwi so z džělom ze šćerbóm, z džělom ze žiwymi mórsкими zwěrjatami. We Islandze wuběraja jeho mlóde a byrnje tež njerjenje wonjałe, naseluja je tola k zymje. Tež jeja a pjerje hodži so trjebać. — Wichorowka powšěchna (*Thalassidroma pelagica*, Sturmschwabe) je najmjeńši ze wšěch wódných ptakow; je jeno 5½ palca dolha a skoro cyle čorna. Lěta skoro njewustajnje nad morjom abo běha z rozšěrjenymi křidłami po mórskich žolmach, zo by swoje rubjeństwo zwjěch wody pluwace łojila.

84) Scěž wučahowaty (*Diomedea exulans*, Albatros) słuša do najwjetšich ptakow; je 4 stopy dolha a z rozprěstrjenymi křidłami 10—12 stopow šěroka. Je běla, na khribjeće šěra a ma čorne křidła. Nózdry du po boku pyska; nohi nimaja zadny porst.

Je we južnych morjach a lěta tež při najwjetšim wichorje jara spěšnje a daloko wot brjoha. Je jara nažrana, łoji ryby

létajcy a na druhe, kiž je wuhladała, storči so spěšnje kaž šip nakosnje do wody. Mjaso, z tukom předrjene, njehodži so k jědži.

c) Wjeslarje (Steganopodes, Ruderfüßer).

85) Baba powšěchna (Pelecanus onocrotalus, Pelikan) je wulki a njelepy, přez 4 stopy dołhi a z rozpjatymi křídłami skoro 9 stopow šěroki ptak. Pod delnej časću dołheho, plečiteho na kóncu z hočku wobdarjeneho pyska wisy wobšěrný kožany měch abo wačok. Pjerje je blědže růzowe z wuměnjnjom kosakow, kotrež su čorne. Nohi su krótke a wšitke 4 porsty su z pluwničku zjenosćene.

Baba bywa khětro husće při čornym a kaspiskim morju, w léce přińdže tež druhdy do Wuheřskeje. Lěta jara spěšnje a storči so z wulkeje wysokosće runje dele do wody a łoji ryby, kiž do swojeho měcha tyka, zo by je potom létajcy žrała abo svojim młodym wotnjesła. Je jara nažrana a tež svojim młodym pilnje donošuje. Da so skludzić a we Indiskej pomha rybakam ryby łojić. — Sem słuša tež čorný a na zeleń blyšcaty čornař (Carbo cormoranus, Seerabe), husto na pobrjohach sewjerneje Europy, hdžež so wosebje z jerejemi žiwi. Chinesojo jeho skludžuja a k łojenju rybow potrjebuja. — Burjowka čorna (Tachypetes aquila, Fregattenvogel) je skoro čisće čorna, ma jara dołhe křídla, dołhu widličkatu wopuš, krótke wopjerjene pišće, tak zo so ani wot zemje pozběhnyć, ani z wody wulećić njemóže; teho dla syda jeno na wustupowatych skalach a na štomach. Lěta mjeze wšěmi wódnymi ptakami najlěpje a zdaluje so wot kraja wjele stow mil daloko, létace ryby łojicy; létajcy pohibuje wopuš na křiž, kaž by z nožicami rězała. — Njebjowka běła (Phaeton aethereus, Tropicvogel) je jeno tak wulki kaž hoľb a nimo čorných blakow na křídłach cyła byla; we wopuši ma dvě jara dołhej přecy. Lěta cyły džeń po morju a wróca so jeno z wječora zaso na kraj. Nadeńdže so jeno we tropiskim podnjbju, ale wšudžom, koło wokoło zemje.

d) Nórjaki (Colymbidae, Taucher).

86) Rjehor abo rohač khopatý (Podiceps cristatus, gehäubter Steiffuß) je 20 palcow wysoki a ma krótke, skoro na kóncu čěła stejace nohi, kotrychž tři přědkne porsty su swobodne ale z pluwničku wobrubjene. Pysk je dołhi, runy a

twjerdy. Pjerje je jara huste a hladke, horkach čornobrune, delkach blyščato-běle. Same ma na hłowje dwaj khopaj kaž rózka a kolo wokoło hłowy dlěše něžne čisowe pjerje kaž wusy.

Nadeńdže so w léce při mjeńšich wodach, we kotrychž při brjohach rohodž a sycizna rosće. Na kraju skoro khodžic nje-móže a hdyž chce, so lohko přecisuje. Čim lěpje pak móže pluwać a so ponórjeć a z křidłami wjestlować. Jeho mjaso skoro k jědži njeje; ale koža da so wudžělać, tež z pjerjom, kaž kožušina. Podobna nórjawka sewjerna *Colymbus arcticus*, *schwartzfliger Seetaucher*) ma na nohach cyłu pluwničku, žiwi so we sewjeru na morju a přikhadžuje k nam w zymje.

87) Kajor wulki (*Alca impennis*, großer *Alf*) je 2½ stopy wysoki a ma krótke pluwace nohi na samym kóncu čěla. Křidła we srjedziznje tułowa zasadžene, maja hišće kosaki, su pak jara krótke abo skhripjene. Pjerje jara huste, je na šiji a na khribjeće čornobrune, pod brjuchom běle. Pysk je tolsty, wysoki, dlěši dyžli hłowa a ma na hornišej časci přěčne brózdny.

Tutón ptak móže nam služić k přikladej, kaž zahubjowajo je čłowjek druhy we přirodže hospodarił. Tutón ptak je so něhdy khětro husto na brjohach sewjerneho lodoweho morja nadešoł, je pak nětko skoro nimale abo z cyła zahubjeny, a štož so we zběrkach wo nim nadeńdže, je jara drohe.

88) Tučnak patagonski (*Aptenodytes patagonica*, *Settgans* oder *Pinguin*) je tři stopy wysoki a ma krótke a sylne pluwace nohi tež na kóncu čěla. Křidła su hišće bóle skhripjene, nimaja žane kosaki a podobaja so pluwadłam. Pěrka su jara krótke, cankatej rohowej šupiznje podobne, na brjuše běle kaž žida, k čělej přilěhowate, na šiji a na hrudži citronowje žolte, zbytkne čemnošere. Pysk je dolhi, kónčojty hladki a njebrózdowany.

Tučnak žiwi so we wulkich stadłach při brjohach magel-lanskeje čěsniny we južnej Americy, móže so jeno we wodze spěšnje pohibować, hdžež hač do hłowy ponórjeny pluwa. Na kraj přińdže porědko a steji tehdy dospołnje runje horje abo prosće. Lětać ani nje-móže. Žiwi so wosebje z rybami. Twjerde a čorne mjaso njeje k jědži, jeno tuk je k potrjebje. Z kóže džěla so rjana, něžna kožušina.

Pěsni z luda.

We Wochozach w l. 1830 napisał H. Seiler.*)

I.

Variant pěsnje: „Štó tu khodži po mojim rowje.“

Pan tón džěše z hrodu dele
 „Štó tu khodži po mojim rowje?
 Zhibuje trawu zelenu?
 Zmawuje**) rosu studženu?“
 Khodži tu khodži pan tón z hrodu.
 „Dži rjekú ty twojej pani doma,
 Zo dyrbi mi druhi kitel dać.
 W mojim ja ležeć njemóžu,
 Tež w nim nihdy njezhniju;
 Póndželu wječor***) je předženy,
 Wutoru wječor je zoleny,
 Srjedu wječor je zatkany;
 Štwórtk je wječor dotkany,
 Pjatk je wječor řězany,
 Sobotu je wječor zašity,
 Njedželu wječor je došity.“
 Pan tón jara plakaše,
 Pani †) z wokna dele hladaše:
 Što ty plačeš, panje mój?
 Kak dha plakać njedyrbjať,
 Hdyž sym z mojej panju ryčal?
 Ty dyrbiš jej druhi kitel dać,
 W swojim wona ležeć njemóže,
 Tež w nim nihdy njezhnije;
 Póndželu wječor je předženy,
 Wutoru wječor je zoleny,
 Srjedu wječor je zatkany,
 Štwórtk je wječor dotkany,
 Pjatk je wječor řězany,
 Sobotu je wječor zašity,
 Njedželu wječor je došity. —
 Pan zas džěše z hrodu dele.

*) Tutaj variantaj sym z rukopisnych zběrkow njeboh P. Krügarja wupytať a wupisal.

**) Delnjoluž. mawać = machać; dimin. mawkać.

***) Wječor t. j. po swjatoku.

†) Pani drje je tu druha mandželska, hać runje je S. pań napisał.

„Štó tu khodži po mojim rowje?
 Zhibuje trawu zelenu?
 Zmawuje rosu studženu?“
 Khodži tu khodži pan tón z hrodu;
 Ja éi druhi kitel njesu,
 Hdyž w tym ležeć njemóžeš,
 A w nim nihdy njezhniješ. ...
 Wotewri pak so hnydom row:
 „Stup so ty ke mni do rowa!
 Wostaj kluče na rowje
 Naju džěćom k wužitku,
 Druhim ludžom k pomjatk!“ ...
 Michalatko, njebožatko!
 Khatržinka mała je!
 To staj nětk malej syrotcy.
 Tymaj wy křiwdy nječinće,
 Hewak so wam derje njepóndže!*)

II.

Variant pěsnje: „Běše pak běše knježnička.“

Něhdy běše jedyn muž,
 Měješe džowku jeničku.
 Ta swojeho nana prošeše,
 Zo by jej lětko khodzić dał
 Po swojim nowym dworje.
 Wódny muž daloko njeběše,
 Wšitko wón derje słyšeše. ...
 Nawoženja do jstwy nutř stupaše,
 Za njewjestu so prašeše:
 „Hdže maće wašu džowčičku,
 Tu moju lubu njewjestu?“
 „„Wona je horjeka w komorje,
 Swojej bělej ručcy lamje,
 Swoje žolte włosy torha.
 Wšitcy ludžo praja,
 Zo budže sebi wona brać
 Wódneje žony syna.““
 „O njewěřće, njewěřće,
 Wy mój mi stary nano!
 Ja chu dać slěborne mosty klasć,
 Ze złotom je pokładować,

*) Poslednjej rjadkaj staj njetřebny přiwešk.

Prjedy naj' dyrbja wozy jěc
 Ze sto rajtarjemi. "
 Do poł mosta běchu přijěli,
 Móst tón so poča zhibować.
 Nawoženja skoči z woza dele,
 Njewjesta je skočila za nim.
 „„Hlej wšak, hladaj žona moja!
 Kak naju džěčo plůwa.
 Njech tam přecy plůwa,
 Nětk hižo hinak njebudže.““
 Sydom lětkow bě tam wona byla,
 A sydom synkow měta,
 Dha swojeho muža prošeše,
 Zo by a jej dať na swět ke mši hić.
 „Ke mši drje chcu ěi dać hić,
 Požohnowanja pak njesměš dočakać.“
 Wódna žona ke mši přišla je,
 Wuhlada tam swojoh' bratřika
 A swoju mlódšu sotřičku.
 „„„Witaj, witaj sotra moja!
 Wšak sy ty tola přišla
 Na swět junu ke mši.“““
 „Ke mši drje sym přišla,
 Požohnowanja njesměm dočakać.“
 „„„Čakaj ty požohnowanja,
 Ty moja luba sotřička!“““
 Wódna žona požohnowanja čakaše,
 Wódny muž wokoło cyrkwje skakaše
 W módrej kholowicy,
 W čerwjeny štrympicy.
 Wódna žona wote mšě dom džěše,
 Wot swojej sotřički so džěleše.
 Wódny muž bě so rozhněwał
 A wšitke bě je džěci skóncował,
 Wšitkim bě hlójčki storhať
 A na puć bě je zmjetał. *)
 „„„Njeje dha haj tebi žel
 Tych twojich drobných džěci?“““
 „Žaneho mi njeje tak žel
 Kaž teho najmlódšeho,
 Kiž w kolebcy ležeše,
 Z čerwjenym jablučkom zejhrawaše.“

*) Poslednje šěsć rjadkow twori pola S. kónc basnje; ja pak sym je lepšeho zwisowanja dla tudy scěhowacym šěsć rjadkam do předka stajil. Red.

Pěsnje z mlodostnych lět H. Seilerja.*)

1) Nazymjo.

Nětko dha njebraje wjacy přez płodniwe hona tón wětřik,
 Njetula wjacy te blyšćate stwjelca a zornate kłóski;
 Hrimanja nima to njebo a dešćik, kiž wokřewja kwětki —
 Dešćik, kiž napoja sušeny hruzl a pastwišća dobre.
 Wuskhnjena trawa a wysoka smjelzyna zehrawa w hatach,
 K syći so tułajo, powjeda nětko wo přichodnej zymje.
 Sy-li ty nětko, luby! do přečelnoh' haja sej wušoľ,
 Budžeš tam podarmo nalětnieh ptačkow wjesole hłosy
 Zasłyšeć chcyć; ta mlodostna wjesolosć njeje tam wjacy!
 Tam swojoh' hněžka, tych mlodych njepyta wjacy ta lubosć.
 Zymniše wětrow**) je zamknyło erty tych spěwarjow w haju;
 Jeni su přeč a druzy přez hałozy bjez lisća šćerča.
 Žołtnjene lisćo wotkhađza z narodnoh' města a kryje
 Zemju, kiž prjedy bě płodžića zela a rosu na sebi.
 Spi dha, ty stworjerka! číše, će budža tež wodžewać bórzy
 Z čistymi plachtami sněhi a čłowskemu wokej će zakryć.

2) Serbskemu towařstwu w Lipsku, w měrcu 1827.

Z kajkimi słowami dyrbjju k nam słowić***), wy Serbjo a bratřa!
 Zo by so lubiło hrónčko a zo by tež jadrojte było?
 Swjećmy to zastarstwo, zastarstwo šědźiwych serbowstwa časow!
 To je nam zdobne a narodne, to budže ducha a mocy
 Zbudzić, napječ, zwjeselić, zahoric, wotčěmnić serbstwo.
 Stupmy na lužiske hona, do šědźiwoh' serbskeho zastarstwa džimy!
 Pójmy na Čornobóh, Hromadnik, Prašicu, stupmy na serbske
 Hrodžišća tamneho časa a wójny, nad kosćowcy wótcne!
 W Lužicach ryčěfska, železna paža tych šědźiwych wótcow,
 Kiž něhdy z mosaznej horšću za kraj a swobodnosć bitwu
 Bijachu, woprochny; tam je ta pohrjebna rola tych wótcow!
 Hlaj! tež ta šipowa kobjel je prózna a leži na roli.
 Daloko scěniwu lebiju njewuknu wjacy te džěći
 Ani ze šipami čiskać; lebija leži za pľuhom
 Złamana, serniwa, šipy je zertzawc pózřel a zhubil;
 Daloko njesywe †) proki su mjeno a cuzowne brónje;
 Škita, kiž zasaha kłoki, nima ta lěwica wjacy.

*) Tute sym z Krügarjoweje rukopisneje zběrki wupisaľ; wšelake druhe su
 prjedy hižo w Nowinach a druhdže wočišćane. Njech su tudy podate tež doko-
 kazma, kak jara je naš S. pozdžišo pokročil. Redaktor.

) wětrow = powětř. *) słowić = slawić. †) njesywy = nošacy.

Štó dha je wopomnik stajil tym wótcam, štó znaje jich wjacj?
 Štó je, kiž spomina pójdajo abo snadž spěwajo na nich,
 Jako jim zandželi woči Morana z moškowej ruku?
 Štó je, kiž znaje a słowi te kralestwa serbskeho bójstwa?
 Čěmniwy zawěšk zawěša wšitko to lěto wot lěta.
 Komu dha zda so jón wotkrywać? z lubosću, bórzy a sprócnje?
 Koho to zdebi a štó chce so wutorhnyć zabyću čmowom?
 Směrki a mrokota kiwaja Serbowstwu wot štyrjoch stronow,
 Serbska lódž pluwa bjez prawidłow*), němski je nawjednik na njej:
 Wo skału budže so šwiknyć, štó zběha a zběra to kubło?
 Wutrobna lubosć a přečelstwo wjedz ruki za ruki wšitkich
 K swjatnicy serbskeho zastarstwa, našeje ryče a prócy
 To je nam zdobne a nadobne; to budže ducha a mocy
 Zbudzić, zahorić, napječ, zwjeselić, wotčěmnić Serbstwo,
 Budže nam njezwjadne wěncy wěšec na rowowy kamjeu.

3) Nalěčo.

Lóžše mi křidla pozběhuj duša,
 Z radosću přendžena zaspěwaj!
 Dobyća krónu powitać słuša,
 Dobyćeř wyska a nowy raj —
 Hlajće tu krónu a raj:
 Blyšćaty, zeleny kraj.

Rězata zyma, morjate duchi
 Šwikaja škruty nam daloke.
 Witane njewuprajneje pychi
 Nalěčo widžimy rodžene.
 Slěborna žołma brjóžk ma
 Zeleny wumóžena.

Wožiwjej truny, dobyće krasne,
 Nazymja rosa je polodža;
 Zeleń so, hono! Njebjo je jasne;
 Pastwišćo kwětkuj! Bóh wokřewja,
 Kćěj luka, wupyšej so,
 Kudžerki dobywa krjo!

Z wjesělými nětk trunami wuńdu
 Zbóžny přez hory a doły; tam
 Wusnjene wucho wubudzić póudu
 Lěsneho zuka, što mjelči sam?

*) Podobny wokraz Łužicow bě J. Kollár podał w znatym distichu:
 Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě loďičky samotné
 Už tak, deerky! na vás Slavia tesko hledí.

W wjeselach wokošejo

Koleba žiwjenje so.

Čečata rosa wěškuj*) na trawach,

Hrajće přez kwětki, wy wětřiki!

Po wšěch so přelij wjesele stawach,

Pisańće wěncy so na harfje;

Spěwarjow khěrluše žrja,

Zemi Bóh njebjesa da!

4) H. Lubjenskemu k nowemu lětu 1826.

Njeh wšak tež tuteho lěta wjesela poľne a krasne

Přecy a stajnje z tych blyščacych purpurskich wrotow Wam skhadža

Slónco, a šćedriwje žohnujo Wam so na wječoru khowa!

Jako pak štanow po přecelnej muri so korjeni abo

Zeleńčko koši tu jědlu, njeh ja na přichod bych skhowať

Wašeho dobročiweho přecelstwa hrodžišćo twjerde!

5) Kokula.

Kokula, kokula,

Wjele lětkow budu ja

Na swěće žiwy šće?

Kokula, to prašam će.

Zakukaj, zakukaj,

Kukać džens njeprěstawaj!

Dlěše nam žiwjenje,

Dlěše nam je wjesele.

Kokula, wěšćefka,

Kukaj, hdy će zatřěla?

Njewěš to, njekukaj,

Zelhařny pysk njerozdaj!

6) Rowne napismo.

Hdyž maľučki běch, plakach,

Do zawěckow powity;

Hdyž wjetši běch, dha skakach

Po brjóžkach wjesely;

*) Wěškuj = wěškaj so, wěšej so!

Hdyž dorostl běch, dha lakach
 So kublać česény;
 Hdyž šédziwč běch, dha čakach
 Spać w tutej komorey.

Pismowstwo katholskich Serbow.

Wot *H. Dučmana*.

Wot započatka lěta 1868, hač do kotrehož su pisma katholskich Serbow we Časopisu Mać. Serbsk. IV. 1867 str. 543 hač 586 a we wosebitym wotčišću (w lěće 1869 dokonjanym) mjenowane, su so pisma katholskich Serbow tak přisporiłe, zo směmy khroble nowy zapisk pismow z tehole, nic cyle sydomlětneho časa přihotować.

Najwjetši džěl tuty ch spisow je we porjedženym pismje, něšto tež we analogiskim prawopisu z lačanskimi pismikami čišćanych. Zboka nich so cyle zhubjuja někotre, kiž so wěstych winow dla hišće na stare pisanje zepjeraja.

Ponowjeny prawopis je rozšěrjeny a znaty, lud je jemu při wuknył. Z wjeselom a spokojnosću móžeja hižo nětko na swój skutk pohladować, kotřiž wjele wuradžowanu khroblu mysličku we lěće 1861 do skutka stajić spytachu, a tež we wichorčkach ju dźeržachu: katholskim Serbam ponowjeny, porjedženy, wot prjedawšeho staršeho pisma khětrje rozdžělne prawopis do rukow podać. Dobra wěc je dobyła.

Smy daloku kroćel k zjenoćenju serbskeho, prjedy tak rozdželeneho pisanja sćinili a čakamy nětko, hdy so druha strona z drěmka abo stracha wudrapa a tež w tutej wěcy do přědka kroćić započnje. Njeh skoro spadnje zrudna scěna dwojeho pisanja mjez Serbami.

Prěni džěl.

Spisy katholskich Serbow.

I. Biblijske stawizny.

- 1) Biblijske stawizny staroho a nowoho zafonja za katholicke wučerńnje wobdžělal Michał Hórnik. Po poručnosći duchow-

neje wyšnosće. Budyšin 1870. Z nakładom tachantstwa. (Oktav, str. IV a 188.) Čišćał E. M. Monse w Budyšinje.

II. Katechismy.

- 1) Katholiski katechismus z krótkimi stawiznami nabožnistwa. Po Deharbe'owym pscheložil Jurij Lufčianski. Budyšin. Z nakładom tachantstwa 1874. Čišćežał E. M. Monse we Budyšinje. str. VIII a 232 oktav.

III. Modlitwy a khěrlušy.

- 1) Khěrlušy Wot Krěstušoweye horkeje Smerej. O Traurigkeit! O Herzeleid! (Ma šo do khěrlušowuene Knizki za tem 70. Wópenom pzidacj. „Och zrudoba! Gley Gutroba: Cum Licentia Ordinarii 1714. (2 str. mał. oktava.)
- 2) R Swatej Wotwara = Bótainosjci. Kommet, lobet ohne End. Ma šwóí wóš. Dufcha, mój to w šadojci. — M. W. 1777. (1 str. mał. oktava.)
- 3) Cur mundus militat, etc. O Pjetjo tejž tón Swět za Tjestju próžnej stoy? 2 str. okt. Do Wincy 1807 (IV, 23) mjez stronomaj 218 a 219 zasunjeny. Najskerje z lěta 1807 a wot Čornaka.
- 4) Puer natus in Bethlehem. Mrobdžiwjo šo Dječatko wo Bethlehem. — 2 str. okt. Do Wincy 1807 (hl. IV, 23) mjez stronomaj 240 a 241 zasunjeny. Najskerjé z lěta 1807 a wot Čornaka.
- 5) Zutrowné Khěrlušy, Postarstu. S Taněw wo hore Jezom Kr. st. 2 str. oktav. Do Wincy 1807 (hl. IV, 23) mjez stronomaj 272 a 273 zasunjeny. Najskerje z lěta 1807 a wot Čornaka.
- 6) Zasuwka do Winicy 1807 (hl. IV, 23), strona 331 a 332 ma z wuwzaćom 5 hornych rjadkow str. 331 cyle nowy tekst: „Wošebe = Modlitwé k tej zbóžnej Knejni swatej Mariji, Maczeri Krěstušowey. Tutón tekst so hišće po dalšich 6 stronach (ale bjez stronskich ličbnikow) pokračuje a wobzamkne, na což str. 333 z tekstom přenjeho wudawka pokračuje. Zasuwka wučini po tajkim 8 stronow oktava. (Najskerje z lěta 1807 a wot Čornaka.

- 7) Žiwny rózarij najzbožnišeje knježny Marije (hl. IV, 37). Druhi wudawk ze serbskim a němskim (Rosentrantz-Geheimnisse des Apostolates) tekstom. W Budyščinje pola L. A. Donnerhafa 1866. 32 str. oktava. Wudał M. Wagner.
- 8) Wšědne wotpuštkowne modlitwy. Čišečaja L. A. Donnerhafa we Budyščinje 1869. 8 str. oktava. (Z lać. abo němsk přeł. H. D.)
- 9) Litanija wo najswjećišim mjenje Jězusu. Čišečaja L. A. Donnerhafa we Budyščinje 1869. 4 str. oktava. Z lać. přeł. H. D.
- 10 a) Spěw na Bože horde Čěko, na najswjećišchu wutrobu Jězusu a pšchidawš křerluskej: „Tzi Krótž Swatě.“ H. D. Čišečaja L. A. Donnerhafa w Budyščinje 1869. (4 str. z notami).
- b) Druhi wudawk z teho sameho lěta, w teksće hinak zřadowany.
- 11 a) Žutrowne křerluske. Čišečaja L. A. Donnerhafa w Budyščinje 1869. str. 20 okt. — M. H.
- b) Druhi wudawk: Žutrowne křerluske, z křrósćanškich spěwarškich wuwzate. Čišečaja L. A. Donnerhafa w Budyščinje 1871. str. 20. (M. H.)
- 12) Róžowc najzbožnišeje knježny z rozpominanjemi a modlitwami. Za domjacu pobožnosć zřadowaš Handrij Duczman. W Budyščinje 1869. Z nakładom J. D. z B. Čišečaja L. A. Donnerhafa. — str. 40 oktava.
- 13) Modlitwa za škumeniški koncil. Čišečajane pola E. M. Monšy w Budyščinje 1869. 2 str. okt. (Z němsk. přeł. M. H.)
- 14) Pobožnosć na swatém Škłodže. Tšeczi Wudawš. Z Pšidacjom dweju Litanijom. W Buděšćině 1870. Z nakładom redaktora Kath. Pósta. — Čišečaj L. A. Donnerhafa w Buděšćině. — str. 32 oktava.
- 15) Čješćowanjo sydom bolosćow a sydom radosćow swjatoho Józefa. H. D. Čišečaj wot L. A. Donnerhafa w Budyščinje 1871. (8 str. oktava.) Z němskeho přełožene.
- 16) Litanija wo najswjećiškej wutrobje Jězusuwej. H. D. Čišečaj wot L. A. Donnerhafa we Budyščinje. 1871. (8 str. oktava.) Z němskeho přełožene.

- 17) Sitanija k česći swjatoho Józefa. H. D. Ćzišćej wot L. A. Donnerhaka w Budyšinje. 1871. (4 str. oktawa.) Z němskeho přeložene.
- 18) Šhěrlušć wo swjatym Duchu. H. D. Ćzišćej wot L. A. Donnerhaka w Budyšinje. 1871. (2 str. oktawa.) Přeložk z lačanskeho.
- 19) Róžowc k spomoženju dušchow we ćišćju. H. D. Ćzišćej wot L. A. Donnerhaka w Budyšinje. 1871. (2 str. oktawa.) Přeložk z němskeho.
- 20) Modlitwa, kotraž ma so 18. junija 1871, třecju njedjelu po swjatkach, pschi powščitkowymu djačnym a měřskim swjedženju město modlitwy za naležnosće křesćjanstwa po předomanju spěwacj. — Ćzišćejal L. A. Donnerhak w Budyšinje. Z němsk. přelož. M. H. 2 str. kwarta.
- 21) Šodowna modlitwa bamža Biusa IX. za křesćjanstwo. (Z kath. Posla 1872 str. 15 wosebje a to z čerwjnym pišmom wudał H. D. — Ćišć pola L. A. Donnerhaka. 1872. 2 str. sedeca.
- 22) Hwězda. Modlitna knižka za katolskich křesćanow. W Budyšinje 1871 (1872). Ćišćal L. A. Donnerhak. — (H. D. str. 184 duodeca.)
- 23) Novena, t. j. džewjeć dnjow pobožnosć k česći zbožneho naroda našoho zbóžnika Jězusa Khrystusa a tež k česći najswjetejeje knježny Marije a jeje džewjeć měsacow, we kotrychž je wočłowječenoho Boha we svojim swjatym žiwocě nosyła. Wot 16.—24. decembra rano po Jutnjach w Radworju dźeržana. 1764. Spisał Michał Wałda, farań w Radworju. Wudał H. Dučman 1872. — Ćišćal E. M. Monse w Budyšinje. — 10 str. okt.
- 24) (Tehilim.) Psalmy, z hebrejskeje ryče přeložil Jan Laras. Z přidaćom lačanskich nyšpornych psalmow. Budyšin. Z nakładom M. Hórnik 1872. — Ćišćal L. A. Donnerhak w Budyšinje. — VIII + 176 str. oktawa.
- 25) Duchowna Róžownja Swjateje Marije maćerje božeje a přecy čisteje knježny. Spisał Handrij Dučman. (C. L. O.) W Budyšinje 1872. Ćišćal E. M. Monse. VI + 518 str. oktawa.

- 26) Za wječornu pobožnosć w času wot 1. novembra 1872 hač k spoczatkej posta 1873 postajene modlitwy. — Čišeć z wot L. A. Donnerhaka w Budyšinje. (Z němsk. přek. M. H.) 2 str. oktava.
- 27) Čješćowanjo najswjećišćeje wutrobny Žezusoweje a najswjećišćeho sakramenta wołtarja. Handrij Dučman. W Budyšinje 1872. Čišeć z L. A. Donnerhak. — 14 str. oktava.
- 28) Smjertnička. Zběrka modlitwow za wotemrjetych. Z d. d. w. — Handrij Dučman. W Budyšinje 1873. Čišeć z L. A. Donnerhak. (str. IV a 120 dwanaćečki.)
- 29) Žezusowe swjate rany su kłoki, kotrež so pschěz najtwjerdsche wutrobny pschedombywaja a najzhymsišće dušče zahorjeja. — W Budyšinje 1873. — 16 str. dwanaćečki. Spisał Handrij Dučman. Čišeć z L. A. Donnerhak.
- 30) Knižka za pobožne čješćowanjo sydom bološćow swjateje Marije, maczerje Božeje. Wosebje spisana za hnadowne město Nowa Krupka. Z dowolnosćju duchowneje wyschoscze. Budyšin 1874. (P. Arnold Werner w Ossegu, str. 39 oktav.)
- 31) Pobožnosć křichowoho pucza. Porjedzeny wudawok z nowym pschidawkom. Wot M. Hórnik. 1874. Čišeć z Donnerhak. str. 32.

IV. Pastyrske listy atd.

- 1) Póstny list bisk. L. Forwerka 1868: „Wot swjatoho města, wot rowa swj. Pětra.“ 4 str. mał. folia. Z němsk. přek. J. Kučank. — Čišeć z L. A. Donnerhak w Budyšinje.
- 2) Póstny list bisk. L. Forwerka 1869: „Bjež wšćemi sydom sakramentami našćeje swjateje cyrkwy.“ 4 str. fol. Z němsk. přelož. J. Kučank. Čišeć z L. A. Donnerhak w Budyšinje.
- 3) Jubilejski list bisk. L. Forwerka 1869: „Bamž Pius IX., nadobny wyschći měřč.“ 4 str. fol. — Z němsk. přelož. J. Kučank. Čišeć z L. A. Donnerhak w Budyšinje.
- 4) List we Fulda zhromadzenych němskich biskopow 1869: „W duchu Žezusa Křyštusa a jeho swjateje cyrkwy.“ — 4 str. wulk. kwarta. Z němsk. přek. M. Hórnik. Čišeć z L. A. Donnerhak w Budyšinje. 1869.
- 5) Pastyrski list biskopa L. Forwerka 1870. „Žene najčezšćich domapytanjow je nadobnoho widžownoho mjěřča.“ 4 str. wulk.

kwarta. Z němsk přelož M. Hórník. Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje.

Přisp. Njebu čitany, dokelž so ministerstwu njespodobaje.

- 6) Póštny list bisk. L. Forwerka 1871: „Zařy přichiblijuje so čas cžichoho rozpominanja.“ 4 str. wulk. kwarta. Z němsk. přel. M. Hórník. Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje.
- 7) Jubilejski list němskich biskopow, 1871: „Bo wobzamknujenjach watikanskoho fonicila.“ 4 str. kwarta. Z němsk. přelož. M. Hórník. Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje 1871.
- 8) Póštny list. bisk. L. Forwerka 1872: „W njeřfónčnej lubořczi ř hřeřřchnomu cžłowjeřtwu.“ 4 str. wulk. kwarta. Z němsk. přel. M. Hórník. Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje.
- 9) Póštny list biskopa Ludwika Forwerka 1873: „Přichiležnořc loňřchoho.“ Přeložil M. Hórník. Čiřcał L. A. Donnerhaka we Budyřinje. 4 str. wulk. kwarta.

V. Křeřćanske rozwučjenja.

- 1) Žutrowna řwěca. H. D. 16 str. oktava. Čiřcał L. A. Donnerhak w Budyřinje 1868.
- 2) Spowjedny řřpihel. — Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje 1870. — 4 str. oktava. J. Wowčerk.
- 3) Šwjaty Wótćenajř, wukładowany we přebowanju řwjatoho Řětra Žłotořłownoho. Přčekožil ř. D. f. w ř. (Ze řiwjenja Šwjatých řtr. 508.) W Budyřinje 1870. Czíščcjal L. A. Donnerhařa w Budyřinje. 8 str. oktava.
- 4) Najřwjecziřchi řakrament woltarja Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje 1871. 12 str. okt. (J. Wowčerk.)
- 5) Wěnc řnježnow abó Wobřjady a modlitwy při nutřwjeřzenju, drařczenju a řtalenju řnježnow cisterciřřkoho řjada. Pomuřenka na 10. džeň řeptembra 1872. H. D. W Budyřinje. Czíščcjal L. A. Donnerhař. 1872. — 22 str. oktava.
- 6) Krótke rozwučjenje wo něfotřch bratřtwach řwjatoho řkapulira. Žestajal P. Arnold Werner, duchowny cisterciřřkoho řjadu we řřegu. Ž domolnořcju duchowneje wyřřnořcje. Budyřin 1873. Czíščcjal L. A. Donnerhař w Budyřinje. str. 35 we oktav.

VI. Ryčespyt.

- 1) Serbske rukopisne dróbnostki. Zezběrať H. Dučman. (Wuwzate z Časopisa M. S.) W Budyšinje 1869. Čišćaľ E. M. Monse w Budyšinje. 26 str. wulk. oktava.
- 2) Pismowstwo katolskich Serbow. Zestajať H. Dučman. W Budyšinje 1869. Čišćaľ E. M. Monse w Budyšinje. 104 str. wulk. oktava.

VII. Stawizny. Biografije.

- 1a) Ğnadowny wopyt swjateje Marije we Šhilippšdorfje. Spisať Ğ. K. W Budyšinje 1868. Ğ nakładom spisačjela. Ğzišćjćaľ L. A. Donnerhať w Budyšinje. 43 str. oktava.
- b) Ššhidawť. Ğowitanja a čiesćjenja najžbóžnišćeje knježny Marije. str. 44—64 wot H. D.
- 2) Žiwjenja Swjatyč. Ğo rjedze cyrkwinšćich stawiznow spisať Handrij Dučman. Z nakładom towarstwa SS. Cyrilla a Methoda. Ğzišćjćaľ L. A. Donnerhať w Budyšinje.
 - a) zešiwk VI. 1868. str. 321—384.
 - b) zešiwk VII. 1869. str. 385—448.
 - c) zešiwk VIII. 1870. str. 449—544.
 - d) zešiwk IX. 1872. str. 545—624.
 - e) zešiwk X. 1872. str. 625—704.
 - f) zešiwk XI. 1873. str. 705—800.
- 3a) Jan Mičaľ Budať, jeho žiwjenje a wotkasanje, kať tež wobštaranje a pošwjecjenje jeho pomnika w Budeštezach. Ğestajať Handrij Dučman. S rycemi a spěwami pschi pošwjecjenju pomnika. W Budyšinje 1869. S nakładom Maczizy Šserbskeje. Ğzišćjćaľ L. A. Donnerhať w Budyšinje. str. 26 okt.
- b) Ššhidawť VI štronow wot M. H.
- 4) Surowstwa napišćeczo wjerčowštwu bamžow Ğiusa VI. a Ğiusa VII. Wopisať H. D. (wuwzate z Kath. Póšća.) W Budyšinje 1870. Ğzišćjćaľ L. A. Donnerhať w Budyšinje. — 28 str. maľ. oktava.
- 5) Ğhostani pscheczěharjo bamžow. Wopomnjeni wot H. D. W Budyšinje Ğzišćjćaľ L. A. Donnerhať 1870. (Wuwzate z kath. protyki 1871.) 22 str. maľ. oktava.
- 6) Rozprawa wo towarštwje Maćicy Šserbskeje we Budyšinje.

Podal na 25lětnym založenskim jubileju M. Hórnik. Čišćať E. M. Monse w Budyšinje. 1873. — 8 str. oktav.

- 7) Porjedžene hwězdařstwo a Mikławsch Kopernik. K 400lětnomu narodnomu dnju M. Kopernika wopisať Michał Hórnik. Budyšin 1873. Čišćať L. A. Donnerhak w Budyšinje. str. 16 oktav.
- 8) Krótke stawizny nabožniřtwa. Po J. Deharbe'owych pšehožik M. Hórnik. Druhi wudawč. Budyšin 1874. Z nakładom M. Hórnik. Čišćať E. M. Monse w Budyšinje. str. 30 oktav.

VIII. Šulske čitanki.

- 1) Přerjia čitanka za serbske katholicke wučerjny w Hornjej Łužicy. Budyšin 1874. Z nakładom tachantstwa. Čišćať E. M. Monse. Ze serbskimi a němskimi předpismami. Druhi rozmnoženy wudawč. 144 stronow. Wot M. Hórnik. Tež němske kruchi wubrane a rjadowane wot teho sameho.

IX. Časopisy. Protyki.

- 1) Katholiski Posol. Cyrkwiniski časopis, wudawany wot towarřtwa S. S. Cyrilla a Methoda w Budyšinje. Čišćať L. A. Donnerhak.
 - a) Šesty lětnik 1868. Redaktor Michał Hórnik. 24 čisłow IV + 192 stronow wulk. oktava.
 - b) Sedmy lětnik 1869. Redaktor M. Š. — 24 čisł. IV + 196 stronow wulk. okt.
 - c) Wósmy lětnik. 1870. Red.: M. Š. — 24 čisł. IV + 204 str. wulk. oktava.
 - d) Džewjaty lětnik 1871. Red. M. Š.; 24 čisł. IV + 196 str. wulk. oktav.
 - e) Katholiski Posol. Ludowy časopis. Džewjaty lětnik 1872. Redaktor: Jurij Łuscjanski. 24 čisł. IV + 192 stron.
 - f) Lětnik 11: 1873. J. Łuscjanski. str. IV + 200.
 - g) Lětnik 12: 1874. J. Łuscjanski.
- 2) Katholiska protyka za Hornju Łužicu. W Budyšinje. Z nakładom towarřtwa š. Cyrilla a Methoda. Čišćať L. A. Donnerhak. (Redaktor H. D.)

- a) na lěto 1869. 48 str. kwarta. Čišćana 1868.
 - b) na lěto 1870. 40 str. kwarta. Čišć. 1869.
 - c) na lěto 1871. 36 str. kwarta. Čišć. 1870.
- 3) **Krajan** Katholska protyka atd. atd.
- a) na lěto 1872. 40 str. kwarta. Čišć. 1871.
 - b) na lěto 1873. Šesty lětnik. 40 str. kwarta. Čišć. 1872.
 - c) na lěto 1874. Sedmy lětnik. 40 str. kwarta. Čišć. 1873.

X. Powučace spisy.

- 1) **Pomocna knižka k wuliczenju nowych a starych měrow a wahow.** Hilfsbüchlein zur Berechnung der neuen und alten Maße und Gewichte. W Budyschinje. Čišćował L. A. Donnerhak. 1871. 72 str. wulk. oktava. (Spisał H. Dućman. Z nakładom tow. SS. Cyrilla a Methoda.)

XI. Zabawne spisy.

- 1) **Drjewjany kšicj.** Powjedanczko za młodych a starych wot Křystofa Schmida. Z němskoho pscheložik H. Duczman. W Budyschinje 1868. Čišćował L. A. Donnerhak. — 24 str. oktava. (Wuwzate z kath. protyki 1869.)
- 2) **Muška swjatojanska.** Powjedanczko za młodych a starych wot Křystofa Schmida. Z němskoho pscheložik H. Dućman. — Čišćował L. A. Donnerhak w Budyschinje 1869. — 8 str. oktava. (Wuwzate z kath. protyki 1870.)
- 3) **Genowefa.** Njane powjedanczko ze stareho časa wot Křystofa Schmida. Sa serbske maczerje a dječci pscheložik Michał Hórnik. Druhi wudank. W Budyschinje 1870. S nakładom Maczizy Sserbskeje. — Čišćował L. A. Donnerhaka w Budyschinje. 124 str. oktava.
- 4) **Dwójnikaj.** Powjedanczko z wjesneho žiwjenja. Spisał H. Dućman. W Budyschinje 1872. Čišćował L. A. Donnerhak. — 31 str. mał. oktava. (Wuwzate z Krajana 1873.)
- 5) **Othilia, abó slepa holczka.** Powjedanczko ze starych časow. Powjedak Handrij Duczman. W Budyschinje 1873. Čišćował L. A. Donnerhak. (Z Krajana 1874 wosebje wocišćane. 44 str. oktav.)

XII. Pěsnje.

- 1) Kral Přibyslaw. Lyrisko - episka baseň we třoch džělach. Zložil Jan Čěsla. W Budyšinje 1868. Čišćał E. M. Monse w Budyšinje. 83 str. duodeca.
- 2) Spěwy za serbske šchule. Zhromadžene wot R. E. Bjefarja. Wudawoň za katholicke šchule. W Budyšinje, z nakładom Maczicy Serbskeje. 1873. str. 48 maň. oktav. Prawopis přestajal a čišć wobstarał M. Hórnik.

XIII. Přiležnostne spisy.

- 1) Sanctissimo Domino Pio Papae Nono Sorabi. Budissae, Typis E. M. Monsii. 1868. 4 str. wulk. kwarta. Serbski a laćanski tekst wot H. Dučmana. Nakład H. Hórnika.
- 2) Wažnaj listaj za katholicke Serbow z lěta 1868. R. wopomnjeńju wudał M. H. Čžiščczał L. A. Donnerhač. 8 str. wulk. oktava. Serbski a laćanski.
- 3) Swojomu lubowanomu knjezej wujej, knjezej Jakubej Barthej, wjele zaslužbnomu fararjej we Khróscicach, kanonikej tachantstwa S. Pětra w Budyšinje atd. k 50 lětnomu měšnikomu jubileju XXIII. njedzělu po swjatkach, 27. oktobra 1872 najwutrobnišo a najpodwolnišo zbožo přeja Joho krejni přecołojo. — 6 str. kwarta. Čišćał L. A. Donnerhak w Budyšinje. 1872. Spěw wot H. D. Nakład J. Herrmanna.
- 4) Wustawki katholicke bjesady we Radworju, załoženeje 2. februara 1874, wot sudnistwa wobkrućeneje 20. februara 1874. — Zrjadował Handrij Duczman, kapłan, w t cž přehledyda bjesady. W Budyšinje 1874. Čžiščczał L. A. Donnerhač. Nakład katholickeje bjesady w Radworju. 8 str. kwart. Serbski tekst z němskim přeložkom.
- 5) Lětny porjad katholickeje bjesady we Radworju na lěto 1874. Čžiščczał L. A. Donnerhač. — 2 str. kwart. Nakład katholickeje bjesady we Radworju. Serbski tekst z němskim přeložkom.

XIV. Wšelkizny.

- 1) Bječelam serbskeje Stětje ha Literaturé. 1847. 3 str. folia. Serbski (w prawopisu katholicow) a němski tekst.

- 2) Wozjewjenjo za katolskich Serbow w Drježdžanach a wokolnoscí. (Plakat, serbski a němski, poł folia.) Drje wot 1850 kóždy lěto čišćany. Snadnosće dla tudy jeno junu naspomnjeny.
- 3) Wustawki towarstwa Maćicy Serbskeje Z němsk. přel. M. Hórník. Čišćane pola E. M. Monse w Budyšinje. 1857. 8 str. kwarta. (Serbski a němski tekst.) Z nakładom Mać. Serbskeje.
- 4) Bóbožne Bratstwo S. Bostijana Martraia. 4 str. okt.
- 5) Předpisma. Na kamjeń pisał W. A. Weigang. 4 str. okt. W Budyšinje 1866.
- 6) Bratstwo swjateho skapulira k čječji swjateje Maczerje Božeje, založene we Kulowje na 15. augusta 1868. Čiřćazal L. A. Donnerhač w Budyšinje. 1868. 2 str. oktava. Fr. Schneider.
Přisp.: Tež němske: Bruderschaft des heiligen Skapulirs.
- 7) Za swjateho wótca! Čiřćazal L. A. Donnerhač w Budyšinje. 1868. M. Hórník. 2 str. oktava.
- 8) Bratstwo swjateho rózarija w Kulowje. W Budyšinje 1869. Čiřćazal L. A. Donnerhač w Budyšinje. 4 str. oktava.
Přisp.: Tež němski: Erzbruderschaft des heiligen Rosenkranzes. (z lěta 1868.)
- 9) Próstwa na Serbow a jich přecelow. Čišćal E. M. Monse w Budyšinje. 1869. Nakład Maćicy Serbskeje. 4 str. wulk. oktava. M. Hórník. Serbski, němski, francowski tekst.
- 10) Próstwa, nomu katolsku cyrkej nastupaca. Čiřćazal L. A. Donnerhača w Budyšinje 1870. 4 str. wulk. kwarta, serbski a němski. M. Hórník.
- 11) Poručnosć ordinariata: „Nadobny wjerch našćeje swjateje cyrkwy.“ Čiřćazal L. A. Donnerhač w Budyšinje. — 1871. 1 str. kwarta. Z němsk. přel. M. Hórník.
- 12) Pisma k přihotowanju dara k kwasnomu jubileju Joho maj. krala Jana. 1872. (Čiřć L. A. Donnerhak.) Wosebity wotěšć we prawopisu katolikow.
 - a) „Nimale ze wschitkich serbskich wosadow.“ 1 str. oktava.
 - b) „Seju majestojći kral Jan a kralowa Amalia.“ 1 str. okt.
 - c) Zapisne listno. Tosame štož 10b, ale z podpisami wubjernikow. 1 str. folia.

- 13) Škrlušče k čješci swjateje Marije. Čišćał L. A. Donnerhak 1870. 2 str. oktav. Dwoja čišćowa pokazka wot M. Hórnik.
- 14) Šišeproschenjo. Jurij Łuscanski 1873. 1 str. VIII. Čišćał Donnerhak.
- 15) Katholska bjesada (Katholiches Kasino) we Radworju wot H. Dučmana. Założ. 2. febr. 1874. — (Sobustawske listko bjesady w duodec. Čišćał L. A. Donnerhak w Budyšinje. 1874. Nakład kath. bjesady we Radworju.)

XV. Wobrazy.

Předsp.: We dotalnych zapisach njeje so kedźbnosć na wobrazy a swjećata wobroćila, kotrež so we serbskich knihach namakaja, abo Łužicu potrječuja. Najwažniše su nam tajke, kotrež maja tež serbski podpis. We sčehowacym zapisku hladam tež na wulkosć wobrazu. Tež tale zběrka trjeba wudospołnjenja.

a) Samostatne wobrazy.

- 1) Wobraz swj. Marije w Róžeńće a cyrkwički, z chronogramom: „Miraculosa beatae Christi Genitricis statua, in celebri Hexapoleos tilia Rosenthalensi inventa.“ Z lěta 1687. Nakład Mateja Vicki, kanonika w Budyšinje. Wulkosć 11,5 a 7,2 cm (Hl. Ticin. Epitome. str. 72—74.)
- 2) Wobraz swj. Marije w Róžeńće, z 10 pobočnymi wobrazkami wšelakich dźiwow, z podpismom: „Vera effigies B. V. M. beneficiis clarae, in pago Rosenthal in dominio et patronatu parthenonis Mariae-Stellani Ord. Cister. Lusatiae Superioris.“ Zwjazany do Ticin. Epitome 1692. — Wulkosć 14,5 a 10,5 cm.
- 3) Wobraz swj. Bennona, z podpismom: „S. Benno Episcopus Misnensis, Lusatiae ac urbis Monacensis in Bavaria Patronus.“ Zwjazany do Ticin. Epitome 1692. — Wulkosć: 10,5 a 7,3 cm.
- 4) Wobraz klóštra Marijna Hwězda a joho patronow swj. Wóršule a Jana křćenika, kaž tež swj. Marije w Róžeńće, z podpismom: „Mariae-Stellense Sanctimonial. Ord. Cisterc. Coenobium, a Bernardo Epo. Misn. Ao. 1264 in Lusatia Superiore ex voto fundatum, in cujus dominio ac patronatu clara beneficiis B. V. statua Rosenthalii colitur.“ Zwjazany do Ticin. Epitome 1692. — Wulkosć: 15 a 11,5 cm.

- 5) Dwójny wobraz Bernarda a Henrika z Kamjenca, z napisom: „Anno MCCCXXI die XI. Octobris obiit reverendissimus in Christo Pater ac Dominus Bernardus Episcopus Misnensis, Comes de Camentz, Coenobii Stellae Mariae Fundator.“ — Anno MDCXXIX reliquiae ejusdem reverendissimi Domini levatae et honorifice restitutae sunt XXXI. Aprilis, instaurato monumento per venerabilem Dominam Dorotheam Schubartin Abbatissam.“ — „Anno 1380 obiit Dominus Henricus de Camentz, Eques auratus, qui illustris ac reverendissimi Domini Fundatoris hujus Monasterii ex domesticis ac intimis familiaribus fuit.“ Zwjazany do Ticin. Epitome 1692. — Wulkosć: 11 a 17,5 cm.
- 6) Wobraz swj. Marije w Róžeńće, z chronogramom: „Beneficiis clara Dei Genitricis statua Rosenthalensis, parochiae Crosticensis Superioris Lusatiae, a catholico populo pie culta.“ 1741. — Wulkosć: 30,5 a 18 cm.
- 7) Wobraz swj. Marije w Róžeńće, z podpismom: „Bildniß der wunderthätigen Mutter Gottes zu Rosenthal in der Ober-Lausitz.“ Wulkosć: 12 a 7 cm.
- 8) Titulny wobraz „Dźěłaćerjo we winicy“ we Wałdowej Wincy 1785 z napisom: „Děł Wetjor bó — dósta kóždě swóje krosč. Matth. 20, 8. 9 v.“ a z podpismom: „Wón ž Dźěwacjeremi pjez jene pžindže wo krosč na Djei. Matth. 20, v. 2.“ — Wulkosć: 14 a 9 cm.
- 9) Titl. wobraz „David Bohu spěwa“ we Wałd. Spěwawej Wincy 1787 ze zapismom: „Bóicje, spěwaimó tomu Kniezei pobožnje nutérnje ž tjištej Wutrobu“ a z podpismom: „Bóimó ž Džafom pjed joho Wobletžo, ha spěwaimó jomu ž Psalmami. Psal. 94.“ Wulkosć: 15,5 a 9,5 cm.
- 10) Titulny wobraz „Syman pomha Jězusej křiž njeseć“ z podpismom: „Exeamus ad eum improperium ejus portantes. Hebr. c. 13, v. 13. We Tecelin. „Krotžeńo za Kréstusom“ 1823. — Wulkosć: 10 a 7,5 cm.
- 11) Tit. wobraz „Genovefa“ we knižcy Genovefa 1861. Wulkosć: 11,5 a 6,5 cm.
- 12) Tit. wobraz w „Khwalée 1862“ z podpismom: „Khwalée Knjezowe mjeno. Ps. 112, 1.“ Wulkosć: 8 a 5 cm.

- 13) Wobraz z podpismom: „SS. Method a Cyrill, japoštoľaj Slowjanow.“ Z ľeta 1863. Wulkosć: 15 a 10 cm.
- 14) Wobraz Piusa IX. z podpismom: „*R* dopomnjenju na pošťalětny měšćnišći jubilej Piusa IX.“ Z ľeta 1869. Wulkosć: 11,3 a 8 cm.
- 15) Wobraz „Jězus džěcatka žohnuje“ z podpismom: „Dajće džěcatkam ke mni přińć a njewobarajće jim; přetož tajkich je njejbeske kralestwo.“ K bibl. stawizn. 1870. Wulkosć: 12 a 7,5 cm.
- 16) Wobraz swjateho kraja, z napismom: „Pohlad na swjaty kraj“ a z podpisanymi měšćnymi mjenami. K bibl. staw. 1870. — Wulkosć: 12 a 19,5 cm.
- 17) Wobraz Njewoblakowaneho podjeća z podpismom: „Mnohe džowki su bohatstwa nahromadziłe; Ty sy wšitke přesahnyła. Přisl. XXXI, 29.“ Do „Róžownja 1872.“ Wulkosć: 11 a 7 cm.
- 18) Wobraz swj. Marije mjez jandželemi, z podpismom: „Wot nětka budžeja mje zbožnu khwalić wšitke narody. Luk. I, 48.“ Do „Róžownja 1872.“ Wulkosć: 10,3 a 7,4 cm.
- 19) Barbočišěny wobraz swj. Marije z Jězusdžěcatkom, z podpismom: „Štóz mje namaka, namaka žiwjenjo, a budže spomoženjo čěrać wot Knjeza. Přisl. VIII, 35.“ Do „Róžownja 1872.“ Wulkosć: 11,8 a 7,5 cm.

b) Wobrazy, do knihow čišćane.

- 1) „Kralowna njejbes.“ We scěńskich 1690 str. 2. — Wulkosć: 11 a 7 cm.
- 2) „Jězusowy swjedžeński puć do Jeruzalema.“ Scěnja 1690 str. 12 a 128. — Wulkosć: 4,3 a 5,2 cm.

Přisp.: Scěhowace wobrazki hač do čsl. 41 su wšitke we scěńskich 1690 a tejesameje wulkosće 4,3 a 5,2 cm. a teho dla so to dale wosebje njenaspomina.

- 3) Jězus ryči wo znamjenjach na slóncu. str. 15.
- 4) Jězus na swoje džiwy pokazuje. str. 18.
- 5) Jězusowy narod. str. 24.
- 6) Jězus Židam přěduje. str. 33 a 206.
- 7) Jězus k japoštoľam ryči. str. 36 a 251.

- 8) Józef z Jězusom do Egipta čeka. str. 39.
- 9) Jězusowe wobřezanje. str. 44.
- 10) Třo mudri pola žlobja. str. 48.
- 11) Dźiw na kwasu we Kana. str. 54.
- 12) Jězus wusadneho wustrowja. str. 57 a 293.
- 13) Jězus z čołma přěduje. str. 61 a 248.
- 14) Hospodař džělačerjow najima. str. 68.
- 15) Jězus k wučownikam ryči. str. 78 a 212.
- 16) Jězus wot djaboła spytowany. str. 84.
- 17) Kananejska žona Jězusa prosy. str. 92.
- 18) Jězus djaboła wuhonja. str. 99.
- 19) Spodźiwne nasyćenje luda. str. 111 a 253.
- 20) Židža chcedža Jězusa kamjenjować. str. 122.
- 21) Jězus k wučownikam přez zamknjene durje stupi. str. 197.
- 22) Jězus z Domašom ryči. str. 200.
- 23) Jězus troštarja lubi. str. 209.
- 24) Jězus wo troštarju ryči. str. 222.
- 25) Jězus z Nikodemom ryči. str. 229.
- 26) Khudy Lazar. str. 235.
- 27) Na kwasnu hosćinu přeprošeni. str. 239.
- 28) Dobry pastyr wowcku njese. str. 242.
- 29) Špak we wóčku bližeho. str. 245.
- 30) Jězus wo falšnych profetach ryči. str. 256.
- 31) Njesprawny nuknicař. str. 259.
- 32) Jězus kupcow z templa honi. str. 262.
- 33) Farizej a člonik we templu. str. 265.
- 34) Jězus hoji hluchoněmeho. str. 267.
- 35) Miłosćiwy Samaritan. str. 270.
- 36) Nichtó dwěmaj knjezomaj služić njemóže. str. 277.
- 37) Wustrowjenje na sabaće. str. 282.
- 38) Jězus wustrowi wičniweho. str. 287.
- 39) Kralowa kwasna hosćina. str. 289.
- 40) Farizejowje chcedža Jězusa na ryči popadnyc. str. 298.
- 41) Jězus w templu předstajeny. str. 334.

Přisp.: Wobrazki čsl. 2—41 su we sćeńskich z lěta 1690.

- 42) Swjeći Boha khwala. We Ambr. khwalny khěrluš 1700 str. 1. — Wulkosć: 5,5 a 7 cm.

- 43) Najswjeciša Trojica. Tit. wobraz we katechismje 1735 str. 2. Wulkosć: 13 a 7,5 cm.
- 44) Jězus na křížu. We katechismje 1735 str. 98. Wulkosć: 7,5 a 5 cm.
- Přisp.:* Tónsamy namaka so tež hako titl. wobraz Jěz. Wincy 1737 str. 2 z pōdpismom: *Дѣице тѣѣ wó do moyeye Winczě, ha [штоты] здобне будзе, цзу на wam dacj. Matth. XX. 4.*
- 45) Swjata Marija z Jězus-džěcatkom. We katechismje 1735 str. 101. Wulkosć: 8 a 5 cm.
- 46) Jězus na křížu. We katechismje 1765 str. 98. Wulkosć: 6,3 a 5,4 cm.
- 47) Jězus na křížu. Na zapisnej cedli radworskeho bratrstwa 1768 str. 1. Wulkosć: 11,8 v 7,5 cm.

c) Drobne wobrazki.

- 1) Jandželowa hlowa. We khud. duše žalosć 1700 str. 8. Wulkosć: 2 a 5 cm.
- 2) Jesus amabilis. We katechismje 1735 str. 76. Wulkosć: 2,5 a 2 cm.
- 3) Křížik z Jěz. cěłom. We Now. pać. knih. 1747 str. 416. Wulkosć: 2,6 a 1,8 cm.
- 4) Wobraz martraŕki. Now. pać. knih. 1747, str. 416. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm.
- 5) Tři wobrazy biskopow. We Now. pać. knih. 1747 str. 416 (a 448), 432, 448. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm.
- 6) Swj. Pětr. Wobrazk w Now. pać. knih. 1747 str. 432. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm.
- 7) Swj. Borbora. Wobrazk w Now. pać. knih. 1747 str. 432. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm.
- 8) Swjaty we płomjenjach. Wobrazk w Now. pać. knih. str. 332. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm.
- 9) Wobraz martraŕki. W katechismje 1765 str. 76. Wulkosć: 1,7 a 1,5 cm
- 10) Wobraz martraŕki. We Duch. Brónjěni 1765 str. 350. Wulkosć: 3,4 a 2,8 cm.
- 11) Džěćo w modlitwje. Wobrazk w katech. 1846 str. 191. Wulkosć: 3,3 a 3,7 cm.

- 12) Wěra wěnc podawa. Wobrazk we knižki k přenom' Lazuwana 1847 str. 96. Wulkosć: 5,5 a 9 cm.
- 13) List-nošerk. Wobrazk we Jutničcy 1850 str. 57. Wulkosć: 3,6 a 3,2 cm.
- 14) Grat Jězusoweho čerpjenja. We „Khwalcě Knjezowe mjeno“ 1862 str. 1 a we druhich. Wulkosć: 2,1 a 2,1 cm.
- 15) Swj. Cyrill a Method. Titlowy wobrazk za Katholsk. Posoľ 1865 atd. — Wulkosć: 3,8 a 2,7 cm.

XVI. Časny přehlad dotalnych spisow.

Předsp.: Křižik (†) praji, zo je to džěl knihi, we přispomnjenym léce čiščany. — Smučy (=) zjewitaj nowy wudawk. — Prašak (?) pokazuje na njeznate abó njewěšte lěto. — Z wobrazow su jeno samostatne (XV,a) tudy naspomnjene.

- 1) 1714: III, 1;
- 2) 1775: XV, a, 8; M. Waľda.
- 3) 1777: III, 2; M. Waľda.
- 4) 1787: XV, a, 9; M. Waľda.
- ? 5) 1807: III, 3;
- ? 6) 1807: III, 4;
- ? 7) 1807: III, 5;
- ? 8) 1807: III, 6.
- 9) 1847: XIV, 1.
- ? 10) 1850 (?) — 1874: XIV, 2;
- 11) 1857: XIV, 3; M. Hórnik.
- = ? 12) 18...: XIV, 4;
- 13) 1862: XV, a, 12; H. Dučman.
- 14) 1863: XV, a, 13; M. Hórnik.
- 15) 1866: XIV, 5;
- = 16) 1866: III, 7; M. Wagner (Wojnař).
- 17) 1868: IV, 1; J. Kučank.
- 18) 1868: V, 1; H. Dučman.
- † 19) 1868: VII, 1 a; J. Kral.
- † 20) 1868: VII, 1 b; H. Dučman.
- † 21) 1868: VII, 2; H. Dučman.
- 22) 1868: XIV, 6; Fr. Schneider.
- 23) 1868: XIV, 7; M. Hórnik.

- 24) 1868: XIII, 1; H. Dučman.
 25) 1868: IX, 2 a; H. Dučman.
 = 26) 1868: XI, 1; H. Dučman.
 27) 1869: XII, 1; J. Česla.
 28) 1869: IX, 1 b; M. Hórník.
 = 29) 1869: XIV, 8; Fr. Schneider.
 30) 1869: III, 8; H. Dučman.
 31) 1869: III, 9; H. Dučman.
 32) 1869: III, 10 a; H. Dučman.
 = 33) 1869: III, 10 b; H. Dučman.
 34) 1869: XIII, 2; M. Hórník.
 35) 1869: IV, 2; J. Kučank.
 36) 1869: VII, 3 a; H. Dučman.
 † 37) 1869: VII, 3 b; M. Hórník.
 38) 1869: XV a, 14.
 39) 1869: III, 11 a; M. Hórník.
 40) 1869: III, 12; H. Dučman.
 41) 1869: IV, 3; J. Kučank.
 42) 1869: VI, 1; H. Dučman.
 † 43) 1869: VII, 2 b; H. Dučman.
 44) 1869: IV, 4; M. Hórník.
 45) 1869: IX, 2 b; H. Dučman.
 46) 1869: VI, 2; H. Dučman.
 = 47) 1869: XI, 2; H. Dučman.
 48) 1869: III, 13; M. Hórník.
 49) 1869: XIV, 9; M. Hórník.
 50) 1870: IX, 1 c; M. Hórník.
 51) 1870: XIV, 10; M. Hórník.
 52) 1870: V, 2; J. Wowčerk.
 53) 1870: III, 14. M. Hórník.
 = 54) 1870: V, 3; H. Dučman.
 = 55) 1870: XI, 3; M. Hórník.
 † 56) 1870: VII, 2 c; H. Dučman.
 57) 1870: VII, 4; H. Dučman.
 58) 1870: I, 1; M. Hórník.
 59) 1870: XV a, 15; M. Hórník.
 60) 1870: XV a, 16; M. Hórník.

- 61) 1870: IV, 5; M. Hórník.
 62) 1870: IX, 2c; H. Dučman.
 = 63) 1870: VII, 5; H. Dučman.
 64) 1871: IV, 6; M. Hórník.
 65) 1871: X, 1; H. Dučman.
 66) 1871: V, 4; J. Wowčerk.
 = 67) 1871: III, 11b; M. Hórník.
 68) 1871: III, 15; H. Dučman.
 69) 1871: III, 16; H. Dučman.
 70) 1871: III, 17; H. Dučman.
 71) 1871: III, 18; H. Dučman.
 72) 1871: III, 19; H. Dučman.
 73) 1871: IV, 7; M. Hórník.
 74) 1871: XIV, 11; M. Hórník.
 75) 1871: III, 20; M. Hórník.
 76) 1871: IX, 3a; H. Dučman.
 77) 1871: VII, 1d; M. Hórník.
 78) 1872: III, 21; H. Dučman.
 79) 1872: IV, 8; M. Hórník.
 80) 1872: VII, 2d; H. Dučman.
 81) 1872: IX, 1e; J. Łuscanski.
 82) 1872: III, 22; H. Dučman.
 83) 1872: III, 23; H. Dučman.
 84) 1872: XIV, 12a;
 85) 1872: XIV, 12b;
 = 86) 1872: XIV, 12c;
 87) 1872: III, 24; J. Laras.
 † 88) 1872: VII, 2e; H. Dučman.
 89) 1872: III, 25; H. Dučman.
 90) 1872: V, 5; H. Dučman.
 91) 1872: III, 26; M. Hórník.
 92) 1872: XIII, 3; H. Dučman.
 = 93) 1872: III, 27; H. Dučman.
 94) 1872: XV a, 17; H. Dučman.
 95) 1872: XV a, 18; H. Dučman.
 96) 1872: XV a, 19; H. Dučman.
 97) 1872: IX, 3b; H. Dučman.

- = 98) 1872: XI, 4; H. Dučman.
- 99) 1873: IX, 1 f; J. Łuscanski.
- 100) 1873: VII, 6; M. Hórnik.
- 101) 1873: VII, 7; M. Hórnik.
- 102) 1873: IV, 9; M. Hórnik.
- 103) 1873: XII, 2; (M. H.)
- 104) 1873: XIV, 13; M. Hórnik.
- 105) 1873: V, 6; Arn. Werner.
- 106) 1873: III, 28; H. Dučman.
- 107) 1873: III, 29; H. Dučman.
- 108) 1873: XI, 5; H. Dučman.
- 109) 1873: IX, 3 c; H. Dučman.
- 110) 1873: XIV, 14; J. Łuscanski.
- † 111) 1873: VII, 2 f; H. Dučman.
- 112) 1874: IX, 1 g; J. Łuscanski.
- 113) 1874: XIII, 4; H. Dučman
- 114) 1874: XIII, 5; H. Dučman.
- 115) 1874: XIV, 15; H. Dučman.
- 116) 1874: II, 1; J. Łuscanski.
- = 117) 1874: VII, 8; M. Hórnik.
- 118) 1874: III, 30; Arn. Werner.
- = 119) 1874: VIII, 1; Mich. Hórnik.
- = 120) 1874: III, 31; M. Hórnik.

XVII. Serbske rukopisy.

- 1) *Siv. Zcžěna, Zekcijóné ha Epistke toho czéwoho léta, kaž woni po starom Mišchanskom waschńu, na te Něždele ha Sivate dne so lazynu, na Sserbsku rěčž pže, wožene wot Yuriya Hauschtěna Swótlifa, T. B. tóho tžasa Nadwórkého Jarara. Lětu tóho Rěza: Zamžent, jšěscž stów, wošem dzešat ha jeděmom.*

Tutón, Maćicy serbskej słušacy rukopis woprija 175 łopjenow we małym oktawje. Často namakaja so tam porjedženki, kotrež so bóle pak laconšćinje abo němćinje prikhileja.

- 2) Rukopis scenjow a epistlow wot Jana Jozefa Mlynka (Möller) 1689. — 174 łopjenow (prěnje 7 su wutorhane) małego oktava. Na poslednim łopjenu steji: „Té Evangelium som

ya Yan Joseph Möller hač dokončza wotpisaw, toho Letha wot Chrěstusowoho narodu 1689.“

Tekst je wot wšitkich dotalnych scénjow rozdźelny, tola so najbóle tamnym we léće 1690 čišćanym bliži.

- 3) Serbske připiski we „Wofabulari w nomě špramenty — Vocabularium trilingue S. Proxeni.“ Na 72 oktavných stronach tuteho lačonsko-němsko-čěskeho słownička su skoro wšě słowa wot Swětlika w serbskej ryči připisane. (W tach. knih. w Budyšinje.)
 - 4) Serbske připiski we słowniku „Dictionarium novum Latino-germanicum wot Zunder, 1692.“ — Připiski su wot Ant. Kyliana — W tach. knih. w Budyšinje.
 - 5) Rukopisny słownik lačonskoserbski wot njeznateho spisarja a z njeznateho lěta. 11 listnow zhibnjeneho folia. Započatk je so zhubił. W tach. knih. w Budyšinje.
 - 6) Přédowanja wot Ant. Kyliana z lětow 1708—1733. — Tute su we lačonskej abó němskej ryči napisane, ale wyše słowow steji často serbski přeložk. Scénske hrónčka najbóle w serbskej ryči. — 4 zwjazki w tach. knih. w Budyšinje.
 - 7) Serbske słowa we zapisnej knize Pětra Kowarja z lět 1721 hač 1736.
 - 8) Serfske Katholiske Kherluſche, Kiž jo na Le SS. Kóćnje Ljaze habo Lěz Hěmaf wſchědnie ha Bjez Gjewo Lěto ſpěwaju, Lěz Mariy Macžery Božej Ha Lěz Proſchtwami. Petrus Kofula. Čjinene Lětcje Lěho Kneza yeden Lauſeit pėdom ſtów Ha yena ſchtěrzěte. — W tach. knih. w Budyšinje. 376 str. srěnj. oktawa. — 85 khěrlušow na 253 str., modlitwy na 26 str. a 94 str. němskich modlitwow.
- Přisp.:* Wot tehosameho spisarja mam 11 khěrlušow na 26 stronach we wosebitym, ale hinak zryadowanym wotpisku. — Nadrobniša powjesé a pokazka z nich namaka so we Časop. Mač. Serb. V. 1870 str. 96 hač 112.
- 9) Swate Sczeňa, Łazuwana ha Epistle, habé Liſté z nowa přepiſane, ha k jaſnijſchomu Rozemeju won date 1789. M. J. Walde ad S. Petr. Canonic Capitul. Cantor et h. editionis Curator. W tach. knih. w Budyšinje. 5 łopj. prjedyryče a 224 str. teksta we kwarće. Přěni dźěl je 13. dec. 1787,

druhi 2. jan. 1788 dodžěłany. Prjedyryč je 3. jan. 1788 napisana. Přispomnjenčka, čeho dla so kniha nječišći atd., je 25. měrca 1790 připisana.

- 10) Přédowanja swjedžeńske a pohrjebne. 1777—1797. Wot Handrija Cyža, kapłana w Radworju.
 - a) 18 swjedžeńskich na 50 kwartnych łopjenach.
 - b) 12 pohrjebnych na 41 oktavných łopjenach.
- 11) Sto a štyri katechesy z lět 1778 (15), 1779 (36), 1780 (29) a 1781 (24) wot Jakuba Ledźbory, kapłana we Radworju. 624 str. kwartnych.
- 12) Huslefski spěwnik. Z napisami a hłosami serbskich a němskich spěwow, rejow a někotrych khěrlušow wot Mikławaš Krala z Čemjerc. c. 1810. — 158 serbskich kuskow na 81 stronach, 25 němskich kuskow na 11 stronach přěčneho oktava.
- 13) Regulae Grammaticae, habó Ze Wuštajena Šibaršfeje Wutžbė. 1822. — 20 oktavných stronow (njecyłe).
- 14) Stare fš. fš. Waschůno na božej Mšči powopominacž te Žěž. Čjerpeńo. — 16 oktavných stronow wot Tec. Měta. Před lětom 1823 do čišća přiřotowane, ale nječišćane.
- 15) Dwě a třicyći (18 njedželskich a 14 swjedžeńskich) přédowanjow z lětow 1844 (13 njedž. a 10 swjedž.) a 1845 (5 njedž. a 4 swjedž.) wot M. Kokle, kapłana we Budyšinje.
- 16) Za želnoščjima Dušcha wo swojej Bobožnosći před Bohom, habó Žene paczerjacze kniže za katolskich Šješćijanow. 1846. Wot Mikł. Wojnarja. 442 kwartnych stronow. K čišću přiřotowane.
- 17) Za Přemobrocžěno f Bohu habó ta Bořuta. Wot M. Wojnarja, 1846 (?). 71 kwartnych stronow.
- 18) Serbowka. Z wudžěłkami Serbow pražskeho seminarja.
 - a) lětnik 1867—68 pod staršistwom Gustava Kubaša z nastawkami wot G. Kubaša, J. Larasa, Jakuba Cyža, M. Pětranca, J. Skale, Jurija Cyža, Jurija Nowaka a Michała Čocha.
 - b) lětnik 1868—69 pod staršistwom Jana Larasa, z nastawkami wot J. Larasa, G. Kubaša, P. Lipiča, M. Pětranca, Jur. Cyža, J. Skale, Fr. Měrcinka a J. Nowaka.

- c) lětnik 1869—70 pod staršistwom J. Larasa z nastawkami wot J. Larasa, G. Kubaša, P. Lipiča, J. Cyža, J. Skale, M. Pětranca, Fr. Měrcinka, J. Nowaka, Mikławša Bräuera a Michała Knježka
- d) lětnik 1870—71 pod staršistwom Pětra Lipiča z nastawkami wot P. Lipiča, J. Skale, Fr. Měrcinka, J. Nowaka, M. Bräuera a M. Knježka.
- e) lětnik 1871—72 pod staršistwom J. Skale z nastawkami wot J. Skale, M. Pětranca, Fr. Měrcinka, J. Nowaka, M. Knježka, Jurija Kummera, Michała Bjedricha, Jakuba Khilanka a Jakuba Barta.
- f) lětnik 1872—73 pod staršistwom J. Skale z nastawkami wot J. Skale, Fr. Měrcinka, J. Nowaka, M. Bräuera, M. Knježka, J. Kummera, M. Bjedricha, J. Khilanka, J. Barta, Mikławša Hile, Jakuba Delenčki a Franca Čornaka.

XVIII. Dodawki a porjedžeńki za přenju zběrku.

(„Přehlad pismowstwa katolskich Serbow“ we Časop. tow. Mać. Serbsk. 1867, IV. str. 543—586 a za wosebity wocišć „Pismowstwo katolskich Serbow. 1869.“¹⁾)

- 1) str. 548²⁾ II, 1 ma so „P. A. A. § 16“ wušmórnyć.
- 2) str. 549³⁾, III, 3b: Tónle wudawk ma po titlu hišće 5 strownow „Krotke Rozwutjenje. K tēm Staršim ha Schulskim Budejčan“ z knihi „Schula Jezusowa 1747“ přičiščane.
- 3) str. 554⁴⁾, IV, 13. — Wo tutej knizy pisa radwofski farar Hadamec w lěće 1754 we „Kirchenausgaben“: „12 ggr. Wincza Jezusza. Auth. P. Tit. Golian cum Hymnis serbicus.“ Tam so tež spomina, zo je cyrkej swj. Marije we Budyšinje nakład tuteje knihi wobstarala.

We lěće 1870 (1. februara) slyšach w Khelnje tule knihu „Golianowa Winca“ mjenowac, a prajachu, zo su na titlu mjeno „Golian“ widželi. Ja pak dotal titul tuteje knihi nihdže wuslědžil njejsym.

¹⁾ Sčehowace přispomnjeńki pokazuja, k kotrej stronje hornje porjedžeńki we wosebitym wocišću „Pismowstwo katolskich Serbow 1869“ přilušaja. — ²⁾ str. 6. ³⁾ str. 7. ⁴⁾ str. 12.

- 4) str. 557⁵⁾): IV, 19e dyrbi rěkać: e, str. 481—576 khěr-
luše we léce 1767 čiščane. Pokazowař str. 577—584 po-
kazuje na khěrлуše wot str. 337.“
- 5) str. 559⁶⁾): IV, 23. Wo tutej knizy so powjeda, zo je
zakazana a k přetołčenju zasudžena byla. Do njeje słuša
přidawk we III, 3—6 pomjenowany.
- 6) str. 560⁷⁾): IV, 26a: Njeje wot Tecelina Měta, ale wot
Antona Sommera, kaž sym to ze spisaceloweho lista, radwoř-
skemu fararjej Čórlickej posłaneho, nazhonil.
- 7) str. 570⁸⁾: XIII, 2: Wot Michała Wałdy. Tónle spěw na-
maka so tež we „Pjesnički hornych lužiskich Serbow“ wot
Smolerja 1841 str. 262—266 wočiščany. Přirunaj tež při-
spomnjeńku tam str. 387 čsl. CCLXXVI.
- 8) str. 576⁹⁾): XV, 34, přistaj: Golian.
- 9) str. 576: XV, 65, přistaj: M. Wałda.
- 10) str. 577¹⁰⁾): XV, 89: město „Mit“ staj: Sommer.
- 11) str. 580¹¹⁾), XVI, 1 je wotčiščane we „Serbske rukopisne
Dróbnostki“ (Časop. Mać. Serb. V, 1868 str. 103 § 1. We
wosebitym wočišću str. 14 § 1).
- 12) str. 580¹¹⁾), XVI, 2: wuwostaj: „Swětlikowych.“ Wočiščane
we Rukop. Dróbn. (Časop. M. S. V, 1868 str. 104 § 2 a
we woseb. wočišću str. 15 § 2).
- 13) str. 580¹¹⁾) XVI, 3. Wot Swětlika. Wočiščane we Rukop.
Dróbn. (Časop. 1868 str. 111 § 3 a we woseb. wočišću str.
22 § 3.)
- 14) str. 580¹¹⁾, XVI, 4. Wot Swětlika. Wumaž: „pismo a
prawopis kaž rozsudk perikopow.“ — Wočiščane we Ruko-
pispnje Dróbn. (Časop. 1868 str. 112 § 4 a we woseb. wo-
čišću str. 23 § 4.)
- 15) str. 581¹²⁾, XVI, 5. Přisp.: Nowy zakon (210 łopjenow
we folio) ma scěhowacy titl: „Tón Nowé Testament Siva-
toho Pišma, po tóm poplědnom Rěmskom Sixtušowom Won-
dacju. z Dowolenim ha Wóćezowškim Božowanim Toho hu-
šocze Dostojneho ha hušocze Tješowneho Kńeza Kńeza Měr-

5) str. 15. 6) str. 17. 7) str. 18. 8) str. 28. 9) str. 34. 10) str. 35.

11) str. 38. 12) str. 39.

cjina Manduša Briknera wot Brikensteina atd. z Waczenskeje na Serbsku Rěč; zprócziwje ha šiwěrnie přestawěné wot M. Duriya Hauschtěna Swětlika, St. T. B. tóhdě tóho přez hušokopomenwanoho Budeškeho Rěpitta Škulufa, ha Radworskeho Jarara. w Lětu 1688

Tutón spis ma pozdžiše porjedženki wot Swětlika, kotrěž zboka druhich přeměnjenjow małe započatkne pismiki wěcownikow, kaž ma to přenje pisanje, do wulkich přepisuje a tež něšto njewušnych „h“ do słowow zasuwa.

- 16) str. 581¹²⁾, XVI, 6. Je wosebje wočišćane we Serb. Rukop. Dróbn (Časop. M. Serb. V. 1868 str. 113 § 5 a we wosebit. wočišću str. 24 § 5).
- 17) str. 581¹²⁾, XVI, 11. Je wot Pětra Kowarja.
- 18) str. 583, XVI, 23¹³⁾ rěka po nowišim napismje: „Eleeser, abo ryče serbskeho braški.“ 15 str. oktaw.
- 19) str. 583, XVI, 24¹⁴⁾. Tutaj spěwaj staj kóždy na kwartne łopjeno napisanaj a namakataj so we wjacjy eksemplarach. Taj samaj staj w ponowjenym prawopisu we Łužič. 1869 str. 113 a 114 pod mjenom „Spěwanje wo pyše“ wočišćanaj.
- 20) str. 583, XVI, 33: Ma so cyle wuwostajić. (Přirun. Časop. Mać Serbsk. III, 186¹⁵⁾ str. 46). Město teho ma so tam stajić: „Appendix Vocabularii pure Sorabici conquisita ac conscripta a Procopio Hantschke Radiborensi ex Superiori Lusatia. ... Capellano in monasterio Mariaestellensi 1768.“ Wopřija 22 str. we kwartu a namaka so we knihowni Maćicy Serbskeje.
- 21) str. 584¹⁵⁾, XVI, 36. Rukopis „**A**“ wopřija 29 listnow stareho a 16 listnow noweho zakonja. — Rukopis „**B**“ 19 listnow stareho zakonja. — Rukopis „**C**“ ma 1 listno „Rozwutžeńo wot Biblije“ a 26 listnow stareho zakonja. Po stawiznach so tam a sem hrónčka namakaja. — Rukopis „**D**“ ma 9 listnow stareho zakonja. — Rukopis „**E**“ ma 20 listnow stareho zakonja z laćanskimi pismikami, ale je w starym prawopisu pisany.

¹³⁾ str. 41, XVI, 24. ¹⁴⁾ str. 41, XVI, 25. ¹⁵⁾ str. 42.

- 22) str. 585¹⁶⁾, XVI, 37 r. z nastawkami wot J. Łuscánskeho, M. Róle a J. Haše.
- 23) str. 585¹⁶⁾, XVI, 37 s. z nastawkami wot J. Łuscánskeho, M. Róle, Gustawa Kubaša, Jana Larasa, Josefa Leidlerja a Jurija Cyža.
- 24) str. 586¹⁶⁾, XVI, 37 t z nastawkami wot M. Róle, G. Kubaša, Jurija Cyža a Jakuba Šoŕty.
(Pokračowanje.)

Serbske powitanje wrótsławskeje university.

Podał K. A. Jenč.

Jako bu w léce 1811 frankfurtska universita do Wrótsławy přepołożena, wuda wěsty Jan August Barth, knihičišeć w Wrótsławje, knihu in folio, rjenje čišćanu, do kotrejež je 21 powitanskich spěwow a rónčkow we wšelakich ryčach k česći tuteho podawka zhromadzenych. Kniha ma napismo: „Universitati Litterariae Viadrinae post tria saecula gloriose peracta Francofurto Wratislaviam translatae et cum Leopoldina sorore duobus saeculis minore feliciter junctae die XIV. Calend. Novembr. MDCCCXI — Joannes Augustus Barth, typographus. Typis Universitatis.“ W tutech knihach steja najprjedy powitańske rónčka w semitiskich ryčach, potom w grichiskej, dale w romanskich, němskich, słowjanskich a naposledku w madžarskej. Bjez słowjanskimi su zastupjene rusowska, pólska, česka a naša hornjołužiska-serbska ryč, posleniša najskerje tehodla, dokelž dyrbyeše so nowa universita tež wot Serbow wopytować, kaž běchu tajcy w prjedawšich časach tež druhy frankfurtsku wopytowali, wosebje z nětčišich pruskich dželow serbskeho kraja, z wotkelž bě bliže do Frankfurta było, hač do Lipska abo do Wittenberga. Serbske powitanje steji na 20. łopjenje pod pismikom U a je najskerje z pjera něhdušeho serbskeho duchowneho Michała Hilbjenca z Budyšina, runje kaž spěw, na kotryž smy hižom w I. zešiwku Časopisa 1866 str. 391 spomnili a kiž bu někotre léta pozdžišo (1815) wot

¹⁶⁾ str. 43.

teho sameho Bartha w podobnych knihach wudaty. Po słowach a pismikach wotpisane ma so serbske powitanje wrótsławskeje university w naspomnjenych knihach takhlej:

We newjestyh a nenadžitnych Boddacow połnym Čžařu, jđžež so Přchemjenjenja semskich Wjezow tať krobke sjewja, šwehelisk ty naš, o Biadrina (Razławy Bohowa) a Tvoje nowe i Ducha Žiwjenje wutorne naš i tych wuskich Splahow, (Wobrodženjow); se swobodnym Duchom a sjařnym Woblecjom stupuja Tvoji Wuczomnizy do tych nowych Přhitwarlow, kotrej Ty jim wotewriř, a teje Mudroszje šwjate šwjatko, kotrej Ty w- jich Wutrobach šahoriř, pošbjene jich ř- žiwjenju dale wetschej bojšeje Krařnoszje horje. Bydž — nam powitana, Ty, Minervy wyřofa Džowla! Ty šařožik šebi nesachodne Kraleřtvo, a Tvojeho reniškeho Žiwjenja Čheženje, řaž Tvoje přčezu wetsche Přozowanje řajndž nobudže.

Přinoški mačičnych sobustawow.

W běhu lěta 1873 zapłacichu swój přinošk tute sobustawy:
Na l. 1875—77: k. professor Kotlarjewskij z Dorpata.

Na l. 1874: k. prof. Kotlarjewskij z Dorpata; k. murjeřski miřtr Wendleř sen. z Budyřina.

Na l. 1873: k. Dr. med. Čěsla z Neweklowa; k. prof. Kotlarjewskij z Dorpata; k. rentier Förster z Budyřina; k. kubleř Wagner ze Smolic; k. murjeřski miřtr Wendleř sen. z Budyřina; k. murjeřski miřtr Wendleř jun. z Budyřina; k. kapłan Róla z Ralbic; k. kapłan Łuścanski z Budyřina; k. wučer Kral z Klukša; k. wučer Kral na Sokolcy; k. kubleř Rabowski z Pomorec; k. wučer Mučink ze Zemic; k. kapłan Šořta z Khróćic; k. Pinka w Prazy; k. kubleř Albert z Rachlowa; k. gymnasiast Kral z Čemjerc; k. farař Nowak z Radworja; k. progymnasialny direktor Buk z Draždžan; k. kapłan Dučman z Radworja; k. assessor Wjela z Budyřina; k. farař Brósk z Křiřowa; k. stud. theol. Skala w Prazy; k. kapłan Lipič z Kulowa; k. překupc Jakub z Budyřina; k. farař Dr. Kalich z Wujezda; k. bibliothekar Patera z Prahi; k. kand. fil. Laras w Prazy; k. stud.

theol. Cyž w Münsteru; k. kantor Kocor z Ketlic; k. Dr. jur. Kaizl w Prazy; měšćanska bjesada w Pardubicach; k. fabrikant Felfel z Pardubic.

Na l. 1872: k. professor Kouba z Prahi; k. diakonus Urban z Klukša; k. farař Tešnař z Niedy; k. farař Brósk z Křišowa; k. stud. Skala w Prazy; k. kapłan Lipič z Kulowa; k. kantor Hatnik z Bukec; k. farař Dr. Kalich z Wujezda; k. kantor Michałk z Kotec (25 nsl.); k. kantor Kocor z Ketlic.

Na l. 1871, 1870 a 1869: k. farař Tešnař.

Zličbowanje Maćicy Serbskeje w 27. léće,

wot 1. januara 1873 do 31. decembra 1873.

A. Dokhody.

<p>I. Zbytk pokladnicy. Z 26. léta pola pokladnika . . . 2. 9. 8.</p> <p>II. Domwzate kapitale. Z budyskeje nalutowařnje na knižki č. 19,307 . . . 160. — —</p> <p>III. Daň wupožčenych kapitalow. W budyskeje nalutowařnje hač do 31. aug. 1873 . . . 2. 16. 5. Wot krajnostawskeje . . . 2. 10. 4. Wot 6 akciow 1. 15. — 6. 11. 9.</p> <p>IV. Přinoški sobustawow. Wot 33 sobustawow . . . 42. 20. —</p> <p>V. Předzapłaćenje sobustawow. Z cyła (hl. Přinoški) . . . 6. 20. —</p>	<p>VI. Zapłaćenje zastatych přinoškow. Z cyła 18. 5. —</p> <p>VII. Dobrowólne dary. Vacat.</p> <p>VIII. Z předawanja knihow. Z cyła 340. 5. 6.</p> <p>Rekapitulacia. Staw I. 2. 9. 8. " II. 160. — — " III. 6. 11. 9. " IV. 42. 20. — " V. 6. 20. — " VI. 18. 5. — " VIII. 340. 5. 6. Do hromady 576. 12. 3.</p>
---	--

B. Wudawki.

I.

Wupožčene pjenjezy.

Na dom Maćicy S. 70. — —

II.

Za čišćenje knihow.

Za 500 Swěrnaj susodaj	35. 16. —
Časopis č. 45	43. — —
Časopis č. 46	47. 17. 5.
Za 2000 fiblowe wobrazy	20. — —
Za 5000 protykwow	92. — —
	<u>238. 2. 5.</u>

III.

Wudawki za protyku.

Štempl	92. — —
Papjera	64. 27. 5.
Wobrazy	35. 29. —
Dawk	1. — —
	<u>193. 26. 5.</u>

IV.

Za wjazanje knihow.

Protyka	19. 1. 3.
Časopisaj	8. — —
Šulske spěwy	36. 20. —
Bibl. stawizny	9. 10. —
Swěrnaj susodaj	4. 29. 4.
	<u>78. — 7.</u>

V.

Honorar.

Vacat.

VI.

Za wšelčizny.

Zawěsćeńska poliça	2. 5. —
Nawěštki pola k. Monse	4 — —
Pola k. Donnerhaka	4. 12. 5.
Wobalki za spěwy	2. 7. —
Porto atd.	1. 25. 5.
	<u>14. 20. —</u>

Rekapitulacia.

Staw I.	70. — —
„ II.	238. 2. 5.
„ III.	193. 26. 5.
„ IV.	78. — 7.
„ VI.	14. 20. —
	<u>594. 19. 7.</u>

Přirunanje.

Wšitke dokhody	576. 12. 3.
Wšitke wudawki	594. 19. 7.
Potajkim w založku 18.	7. 4.

Zamoženje Maćicy Serbskeje.

W krajnostawskej nalutowaŕni na knižki č. 36	70. — —
Na maćičnym domje	70. — —
Šěsć akcijow na Serbske Nowiny	30. — —
	<u>170. — —</u>
Z wotbjerkom založka 18.	7. 4.
	<u>151. 22. 6.</u>

W Budyšinje, w měrcu 1874.

Wylem Jakob, pokładnik.

Zličbowanje II. darow na dom Maćicy Serbskeje.

Serbja serbskeho seminaru w Prahy (přez J. Cyža)	7 tl. — nsl.
Alois Kareš w Bremenje	6 „ 20 „
Měšer z Njeswačidla	1 „ — „
Fr. Duda, faraŕ w Morawskej	1 „ 8 „
Fr. Láb, předaŕ při kralowskej cyrkwi w Jičinje	7 „ 16 „
	<u>17 tl. 14 nsl.</u>

Wo dališe dary prosy w mjenje wubjerka

W. Jakob, pokładnik.

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE
1873.

Redaktor:
Michał Hórník.

Lětník XXVI.

Zešiwk I.

(Cyleho rjada číslo 47.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1873.

Redaktor:
Michał Hórník.

Létník XXVI.

Zešiwk II.

(Cyleho rjada číslo 48.)

Budyšin.
Z nakladom Maćicy Serbskeje.